

SPRAVODAJ 2/2002
slovenskeje speleologickeje spoločnosti
slovenskeje speleologickeje spoločnosti

Spravodaj po 10 rokoch

Je tomu práve 10 rokov čo začal vychádzať tzv. „nový“ Spravodaj. Od leta 1992 Vám prichádza so železnou pravidelnosťou a práve predkladané číslo je štyridsiate od toho času. Mladší, ktorí tvoria v spoločnosti väčšinu, to berú ako samozrejmosť. Veď čože: ak nejaký článok napíšu, automaticky vyjde, aj keď to niekedy trvá niekoľko mesiacov! Len ten nepríjemný človek (redaktor) ktorý nás večne sekuruje za prekročený rozsah či nie najprecíznejšiu grafiku. Alebo sa snaží „vypučiť“ z otrlého jaskyniara, objaviteľa, niečo o najnovšom objave, či nechce tam prepašovať článok po všetkých temínoch! Slovom klasika: „nie sme predsa germáni!“

Predsa si však (trocha to zapácha samochválou) treba pripomenúť, že predtým to vždy tak nebolo a ani v budúcnosti nemusí byť. Vráťme sa teda trocha nazad a pospomínajme, ako to bolo, aby aj v budúcnosti náš Spravodaj vychádzal, bol plný vašich článkov a podľa možnosti bol aj lepší či už po stránke obsahu či dizajnu.

Spravodaj kráča ruka v ruke so spoločnosťou od jej obnovenia v r.1970. Pri tejto príležitosti ma aj napadá, či jedna z príčin skorého odmlčania sa „prvej SSS“ v 50-tych rokoch nebola práve absencia periodika. Jednoducho, v 70-tych rokoch, ako sme už konštatovali v príspevku z roku 1997, začal vychádzať Spravodaj zásluhou ľudí znalých problematiky – pôvodne tlačiaru p. Nemca, bývalého riaditeľa MSK a neúnavného redaktora Ing. Mikuláša Erdösa, neskôr Ing. J. Hlaváča. Od cyklostylovaného plátku sa v priebehu niekoľkých rokov Spravodaj vyprofiloval na tribúnu názorov Spoločnosti a každý, kto chcel niečo v Spoločnosti znamenať, si považoval za česť tam aj niečo napísať.

Od istého času sa však objavila nespokojnosť najmä s pravidelnosťou vychádzania. Niekedy to trvalo aj niekoľko rokov, kým článok vyšiel, vtedy bol už neaktuálny. Bolo to za zlatého socializmu, na ktorý tak s nostalgiou spomíname. Spravodaj vychádzal na kriedovom papieri, redakčná rada bola rozkošatená, avšak v roku 1984 vyšli iba 3 čísla, 1985 iba 2, podobne aj v nasledujúcom roku, r. 1988 iba jedno zamaskované ako dvojčíslo, v roku 1989 so zmenou názvu na Spravodajcu sa vydali 2 čísla. V nasledujúcich rokoch vyšlo iba po 1 čísle, posledné premenované na Jaskyniara. A to boli stále roky so štedrou dotáciou, pod ochrannými krídlami ÚŠOPu a s profesionálnym sekretariátom. Preto sa po 11. valnom zhromaždení v roku 1991 a ekonomickom osamostatnení a delimitácii SSS od SMOPaJ s napätím očakávalo, aké osudy bude mať naše periodikum. Výbor SSS si uvedomoval vážnosť

situácie, zasadal, prijímal uznesenia a vyzýval kde – koho s vydavateľskými skúsenosťami, aby nám „pomohol z bryndy“. Avšak tí ľudia akosi nemali čas, veď kto by sa v dobe rozdávania lén a brebend zapodieval s nejakými dobrovoľníkmi, z ktorých sotva niečo kvapne! Pomôž si sám, aj Boh ti pomôže, vzdychali sme. Počas jedného výboru, keď som na zasadnutí výboru zobral i priateľa Daniela Hutňana, začínajúceho adepta speleológie, (ináč vtedy prodekana Pedagogickej fakulty), sa zrodil nápad: čo keby sme skúsili vydať Spravodaj v edičnom stredisku Pedagogickej fakulty v Prešove? Resp. tam urobiť na počítači sadzbu a vytlačiť to v nejakej lacnej súkromnej tlačiarňi? Bolo iba treba pozháňať príspevky a prepísať ich na počítači. Edo Kládava i predseda boli za! S nadšením sme sa do toho pustili a na náš výtvor ani dnes nedáme dopustiť! Kriedový papier to síce nebol, ani obrázky nevyšli bohvieako, sú v ňom chyby a preklepy, avšak bol tu boli a sme na neho hrdí, ako na vlastné dieťa! Vďaka Dano, dr. Tuhrinský, Ing. Kolčiterová, Mloci! Vďaka autorom, ktorí nás v ťažkých dobách neopustili. Nemôžem ich všetkých spomenúť aby sa na niekoho nezabudlo. Sú však dodnes známi ako najhornejší prispievatelia. Úškľabky od ťažkých profesionálov zamrzeli. „Ktohovie, ako dlho to vydrží?“ Zatiaľ sme vydržali. Už 10 rokov. Aj vašou zásluhou, milí priatelia, spoluautori, kresliči máp, objavitelia aj začínajúci jaskyniari, ktorí zatiaľ Spravodaj iba čítate. Že ste nám prepáčili tie preklepy, vyčiňanie tlačiarenského škriatka či zastihutie redaktora v nie najlepšej nálade. Spravodaj je iba a len Spravodajom. Snažíme sa dostať tam všetko to čo je aktuálne, čo spoločnosťou hýbe a to sú len vaše objavy postrehy, názory. Know-how je zvládnutý, a to sa týka i ekonomiky vydávania.

Spravodaj by samozrejme mohol byť lepší. Približne vieme, čo mu chýba – je málo článkov o speleologickej technike (kto by ich mal písať, ak nie ten, čo tomu najlepšie rozumie?). Chýbajú alebo sú tu iba sporadicky zaradované recenzie. Oni síce vznikajú na profesionálnej pôde, avšak ich autori predbežne uprednostňujú iné, elegantnejšie periodiká. Možno sa to časom zmení. Spravodaj by možno mal mať viac farby. To je už ale otázka ceny. Už niekoľkokrát sme uvažovali o celofarebnom čísle, avšak neodhodlali sme sa zatiaľ na to. V ťažkej dobe, ktorú prežívame, živia mnohé renomovanejšie časopisy, aj u poniektorých našich susedov. Momentálne to nie je doba na experimenty. Závisí to trocha aj vás, milí naši solventní priatelia, či chcete podať pomocnú ruku Spravodaj je stále aj pre vás a veríme že bude i naďalej.

OBSAH

Daniel Hutňan: Skalistý potok najhlbšou a najdlhšou jaskyňou v Slovenskom krase.....	4
Miroslav Jurečka: Jaskyňa Veľkých Puklín.....	7
Peter Strečanský, Ing. Martin Lutonský: Minulosť a prítomnosť speleologického výskumu Sklenianskeho krasu.....	9
Tibor Máté: Výsledky speleologického prieskumu Borčianskej planiny.....	15
Attila Jerg – Tibor Máté – Zoltán Jerg: Zakliate tajomstvo na Plešiveckej planine.....	23
Peter Magdolen: Bezvýznamné jaskyne Borinského krasu.....	27
Daniela Anderková: Objav koreňovej jaskyne	34
Peter Mrázik: Jaskyňa v Dutej skale pri Vrícku	35
Adresár jaskyniarskych skupín Slovenskej speleologickej spoločnosti	37
Oľga Miháľová: Speleomíting 2002	41
Miroslav Jurečka: Nová jaskyniarska doména na slovenskom internete	41
Peter Holúbek: Správa o činnosti jaskyniarskeho oddelenia SMOPaJ za rok 2001	42
Výstava významných osobností	44
Jaroslav Stankovič: Bezpečnosť pri trhaní pomocou pyropatrón	45
A. Osincev: História prieskumu jaskyne Sarma	47
Wojciech W. Wisniewski: O atlase krasových javov Plešiveckej planiny (recenzia).....	51
K sedemdesiatinám Slavomíra Chmelu	52
Kde to je? Dnes už veru nik nevie	54
Prekvapenie 43. JT	55
Summary	56

Fotografie na obálke: 1. str. V jaskyni Caput, Padiš, Rumunsko

Foto: Ervin Nemethy

4. str. V jaskyni Ciur ponor, Bihor, Rumunsko

Foto: Ervin Nemethy

Výkonný redaktor: Zdenko Hochmuth

Redakčná rada: Zdenko Hochmuth, Bohuslav Kortman, Ján Tulis, Peter Holúbek

Adresa redakcie: Zdenko Hochmuth, M. Nešpora 17, 08001 Prešov

e-mail: hochmuth@kosice.upjs.sk

Tlač: Grafotlač PREŠOV

ISSN 1335-5023

CONTENTS

Daniel Hutňan: Skalistý potok – the deepest and the longest cave in Slovak karst.....	4
Miroslav Jurečka: The cave of great fissures.....	7
Peter Strečanský, Ing. Martin Lutonský: History and present time of speleological research in Skleniansky karst.....	9
Tibor Máté: Results of speleological research in Borčianska plain.....	15
Attila Jerg – Tibor Máté – Zoltán Jerg: A sworn secret of Plešivecká plain.....	23
Peter Magdolen: Insignificant caves of Borinský karst.....	27
Daniela Anderková: Discovery of Koreňová cave	34
Peter Mrázik: The cave in Dutá skala (Hollow rock) near Vrícko	35
The directory of speleological groups of Slovak Speleological Society.	37
Oľga Miháľová: Speleomeeting 2002.....	41
Miroslav Jurečka: New caver domain to be found in slovakian internet.....	41
Peter Holúbek: Report on activities of speleological department of SMOPaJ in 2001.....	42
Exhibition of important celebrities.....	44
Jaroslav Stankovič: Safety in using of pyropatrons.....	45
A. Osincev: History of research in Sarma cave.....	47
Wojciech W. Wisniewski: On The Atlas of karst phenomena in Plešivecka plain (review).....	51
Slavomír Chmela is 70 years old (Edo Piovarči).....	52
Where is it? Well, nobody already knows now.....	54
Surprise of The 43rd speleological week.....	55
Summary.....	56

The cover photos: the 1st page: In the cave Caput, Padiš, Romania

Photo by: E. Nemethy

the 4st page: In the cave Ciur Ponor, Bihor, Romania

Photo by: E. Nemethy

Editorial office: Slovak Speleological Society

Hodžova 11

031 01 Liptovský Mikuláš

Slovak Republic

e-mail: hochmuth@kosice.upjs.sk

Skalistý potok najhlbšou a najdlhšou jaskyňou v Slovenskom krase

Daniel Hutňan

Magická hranica Slovenského krasu – 300 m, konečne padla. Denivelácia jaskyne Skalistý potok sa po posledných objavoch v roku 2000 priblížila 300 m hranici na minimum. 13. 1. 2002 sa sen stal skutočnosťou. Zameranie priestorov, objavených v priamom smere v roku 2000 a objavenie ďalších 250 m chodieb znamenalo, že Skalistý potok sa stal s hĺbkou 317 m a dĺžkou 5658 m tretou najhlbšou a piatou najdlhšou jaskyňou Slovenska. Po prekonaní Domice je zároveň najhlbšou a najdlhšou jaskyňou Slovenského krasu.

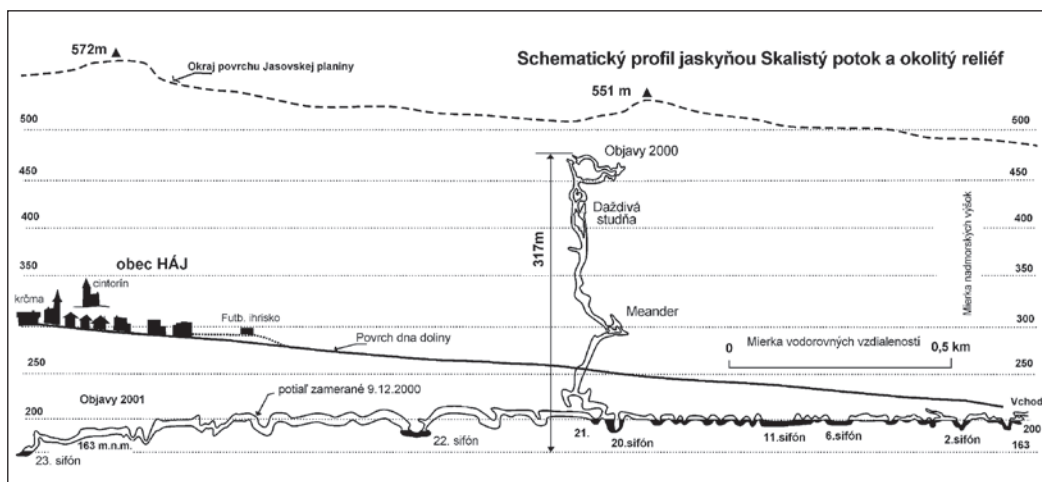
Jaskyňa Skalistý potok sa za 16 sífonom člení na dve vetvy. Vetva, smerujúca do planiny, umožnila jaskyniarom v priebehu takmer 15 rokov vystúpať meandrujúcou chodbou s aktívnym tokom až pod hranu planiny, takmer 300 m nad úroveň hladiny vody v sífnoch. Ďalším objavom v tejto vetve bráni extrémnosť nasadenia speleopotápačov pri akciách dlhších ako 20 hod.

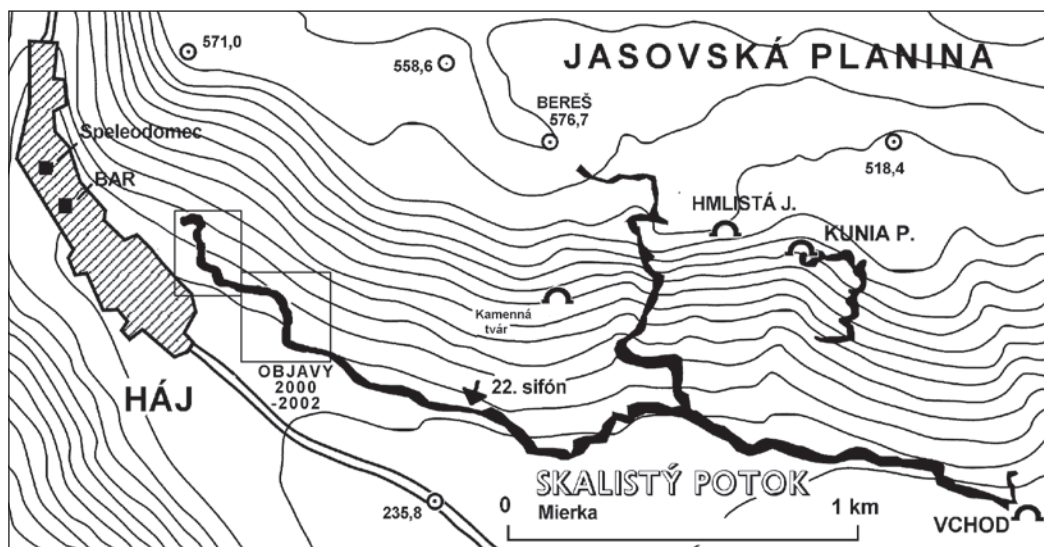
Vetva v priamom smere začala vydávať svoje tajomstvá po prekonaní 21. sífónu. V priestoroch za ním bol zistený zaujímavý prípad divergencie vodného toku a v jaskyni sa začali objavovať pieskové sífóny bez vody, v ktorých bola nameraná menšia nadmorská výška ako v preplávaných sífónoch.

Výskum v tejto vetve je podmienený extrémne nízkym stavom hladiny vody. Práve sem sme po objavoch v roku 2000 chceli zamerať našu snahu o prekonanie hĺbkového rekordu jaskyne.

12. 1. 2002 sme absolvovali spolu s Martinom Honešom členskú schôdzu Komisie pre speleopotápanie – východ Slovenskej speleologickej spoločnosti a 13. 1. skoro ráno vyrazila skupina pod vedením Zdenka Hochmutha (Jožo Kovalik, Jožo Mikloš zv. Mufi a Peter Balačšák ako podporný tím a Daniel Hutňan a Martin Honeš ako potápači priamo k vchodu do jaskyne na úpätie Jasovskej planiny.

Po zanorení (9.00) sme za 1 hod.15 min prekonali 21. sífón. Nasleduje 500 m suchý úsek, ktorý pripomína prekážkovú dráhu s vysokým stupňom obtiažnosti, predstavujúci kombináciu lezeckých úsekov, piesočných svahov a zablatených skalných blokov. Prekonávame ho osvedčeným spôsobom, suché neoprény podhrnuté tak, aby telo dostatočne vetralo a využívame každú možnosť doplnenia tekutín z občasných priezračných jazierok. Každý z nás má na chrbte batoh s jednou potápačskou fľašou, plutvami, automatikou, maskou, rukavicami a čizmami. Okrem toho nesieme fotoaparát, meraciu súpravu a zásobu musli tyčínok na predpokladaný 12 hodinový pobyt.

Po hodine trápenia prichádzame k 22. sifónu, aby sme zistili, že nedorozumením sme vzali od 21. sifónu len jednu automatiku. Hlboko skláňam hlavu pred Martinom, ktorý sa bez slova otočil a zvládol znovu cestu k 21. sifónu a späť za necelých 60 min. Potom už bez problému prekonávame 22. sifón, v ktorom som počas Martinovej neprítomnosti opravil šnúru tak, že z neprijemného 20 m dlhého prepletania sa medzi kulisami pod vodou sa stal pomerne jednoduchý 10 m potápačský problém. Za sifónom vyzliekame neoprény, obúvame čižmy a naľahko len s meracou súpravou absolvujeme 750 m priestorných chodieb siení a piesočných a štrkových sifónov až na miesto, kde sme ukončili meranie v roku 2000.

Začínáme s mapovaním v 10 m vysokej pukline, po prekonaní ktorej sme opäť v priestornej chodbe. Laserový diaľkomer v kombinácii so sklonomerom a kompasom SUNTO, merajúcimi s veľkou presnosťou umožňujú až 40 m zámery. Prekonávame ďalších 500 m a dostávame sa na miesto, kam som v roku 2000 pri poslednej akcii dobehol v objaviteľskej eufórii. Na plastových cedulkách máme 50 zámerov s nákresmi profilov chodieb pri každom bode. Rozhodujeme sa ďalej pokračovať bez meracej súpravy. Po ďalších 250 m sa klesajúcou chodbou s piesočným dnom dostávame k sifónu č. 23 ktorý uzatvára ďalšiu cestu. Neváhame a vraciame sa dať domapovať objavy až po uvedený sifón.

Cesta späť je únavná až halucinogénna (obúvame si plutvy v domnení, že sme úplne inde, než v skutočnosti sme), i napriek tomu máme ešte dosť energie, aby sme preskúmali odbočku medzi 21. a 22. sifónom, ktorá však opäť končí v známych častiach. Z jaskyne sa vynárame po 11 hodinách a 45 minútach.

Po 12 hodinách od zanorenia do 1. sifónu Skalistého potoka sa objavujú svetlá auta v ktorom prichádza podporný tím s Mirom Terrayom a Majou s fantastickou slivovicou. Bez kvalitného zázemia, ktoré vytvára spolaľivosť Zdenka Hochmutha a jeho party si náročné operácie na Skalistom potoku neviem ani predstaviť.

Časový priebeh akcie:

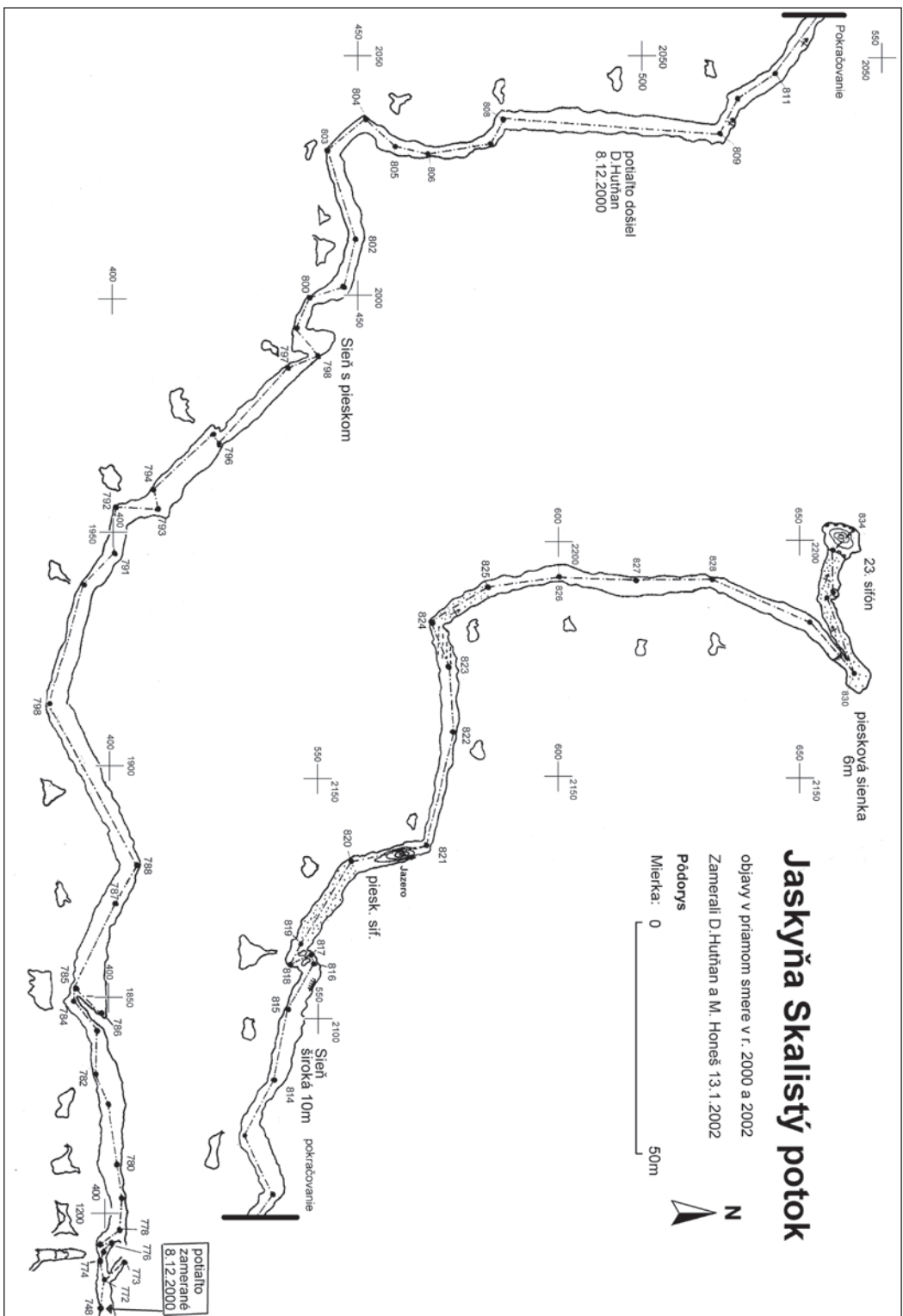
- 9.00 zanorenie
- 10.15 vynorenie za 21. sifónom
- 11.30 príchod k 22. sifónu
- 12.30 návrat Martina s automatikou a prekonanie 22. sifónu
- 13.00–16.30 prienik a mapovanie k 23. sifónu
- 17.30 návrat k 22. sifónu
- 18.30 návrat k 21. sifónu
- 20.45 ukončenie akcie

Prenesenie nameraných údajov do mapy jaskyne potvrdilo naše tušenie. Jaskyňa v priamom smere ďalej klesá a jej najnižším miestom sa stal posledný merací bod v sifóne č. 23. Prekonanie sifónu je na hranici možnosti, ale zároveň výzva, ktorú sme prijali.

Literatúra:

- HOCHMUTH, Z., 1992: Novšie poznatky z prieskumu jaskyne Skalistý potok a morfológia častí objavených v rokoch 1989–1990. Slovenský kras XXX, samostatná mapa. Martin. s. 3–15
- HOCHMUTH, Z., 1994: Skalistý potok – ďalší príklad divergencie podzemného toku. Spravodaj SSS č. 4/1994, Liptovský Mikuláš. s. 15–17
- HOCHMUTH, Z., 2000: Problémy speleologického výskumu podzemných tokov na Slovensku. SSS, Prešov- Košice, 164s.

**p.s.príspevok bol publikovaný v zborníku Speleofórum 2002, pre nedostupnosť tohto materiálu pre väčšinu členov SSS ho publikujeme tiež tu.*

Jaskyňa Veľkých puklín

Miroslav Jurečka, OS Ružomberok

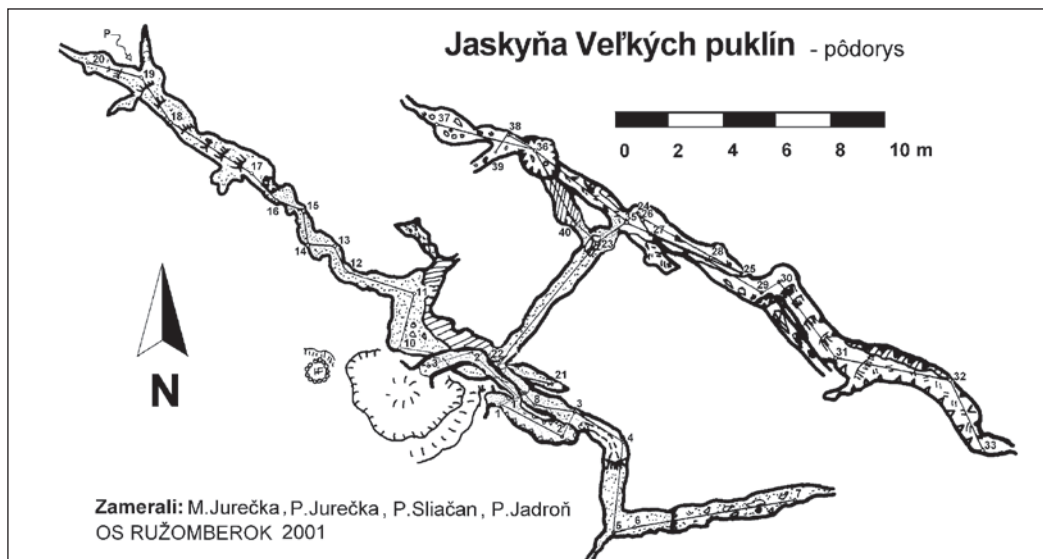
Mohutný vrchol Čebraťa, vypínajúci sa priamo nad centrom mesta Ružomberok skrýva vo svojom vnútri niekoľko jaskýň. Z nich je najznámejšia jaskyňa v Čebrati, ktorá je situovaná vo východnej strane masívu. Známe sú tu výskumy starších členov OS Ružomberok a doposiaľ nepublikované výskumy SCHV.

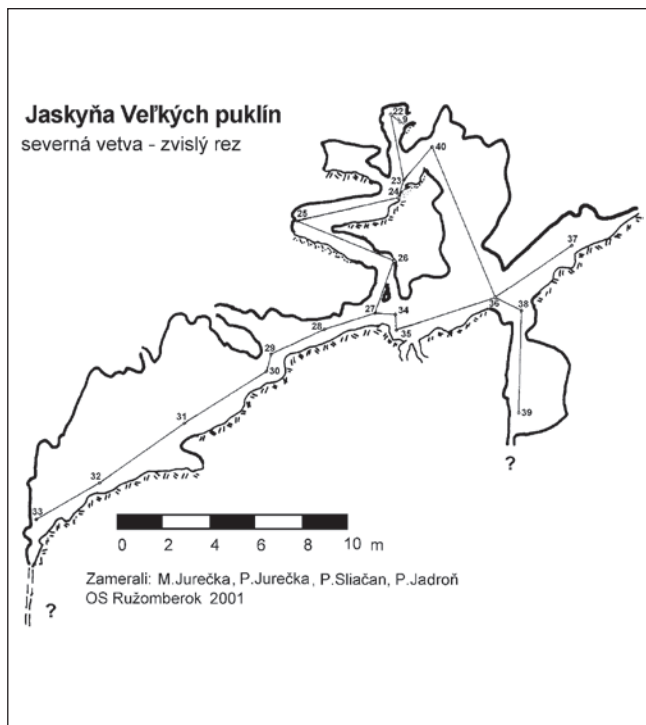
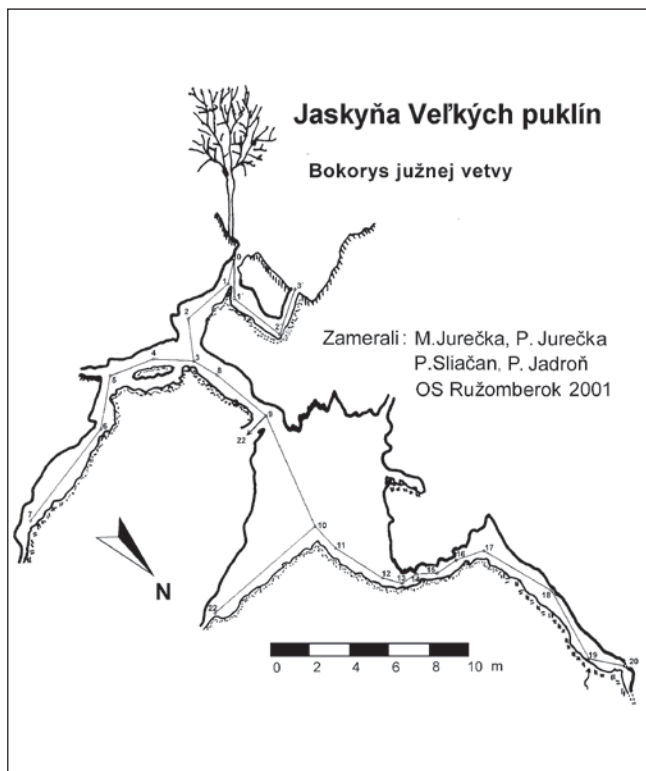
Odvtedy sa tu vyskytovali ojedinelé povrchové akcie, bez výraznejšieho výsledku. Nekrasové podložie okolia nepôsobilo dosť lákavo a tak sa od prieskumu upustilo. V Šipskej Fatre sme sa orientovali hlavne na jaskyne nad Stankovanmi. Prievanom zaujímavej Rúrovitej jaskyni sme však nedosiahli zaujímavý výsledok a tak sme od výskumu upustili. Až náš člen Peter Jadroň sa s miestnou skupinou aktivistov raz vybral na juhozápadné svahy Čebraťa. Pri prechádzke lesom narazili na diery podobnú nore. Tú sa snažili prekopať a dostať sa dnu. To sa im aj podarilo. No pokračovanie bolo slepé. Povyše narazili na ešte jeden neprielezný otvor. Aké však bolo ich prekvapenie, keď sklamaní narazili, pár metrov južnejšie od nory, na závrť s dvomi čiernymi otvormi.

Orientácia v tomto členitom teréne je dosť náročná. Najlepší je výstup od Hrboltovej (časť Ružomberka) a to od vrátnice Čističky odpadových vôd (SEVAK) smerom k masívu. Tu sa nachádza úzky chodník, ktorý nás prevedie cez tunel popod železničnú trať a vychádzame na asfaltovej ceste ktorá mieri poza Váh z Ružomberka do Hrboltovej. Práve tu končí Ružomerská miestna časť Nová

Hrboltová. Tu pri ceste je kaplnka. Odtiaľ pokračujeme kolmo po chodníku popri záhradkárskej osade a vychádzame na lesnom rúbanisku. Nad ním je červená značka, ktorá mieri na Dubovské lúky. Potom, ako pretneme túto turistickú značku, nájdeme blízky žľab a pustíme sa asi 100 m kolmo nahor po lesnom chodníku, ktorý stúpa strmo do brehu. Asi 40 m naľavo sa nachádza hore menovaný závrť.

Peter Jadroň a spol. preskúmali závrť a zistili, že sa chodby po pár metroch spájajú a ústia priepastne do chodby, ktorá nabera východný smer a končí pri m.b. 7 úzkou priepastnou škárou. Pri návrate našli za m.b. 8 možný prienik, no ďalšiemu pokračovaniu prekážal balvan. Ten sa podarilo odpáčiť a hlasno zahučal do čiernej tmy. Odkryla sa tak celá spleť chodieb a priepastí. Po zlanení prvej 10 m hlbokej priepasti sa dostávame prakticky pod centrálny závrť – do juhozápadnej vetvy jaskyne. Nad meracím bodom 11 nachádzame v stene otvor, ktorý je zasutený a tak sa ho snažíme prekopať. Po prekopaní sa dostávame na ďalší zával a tak sa od ďalšieho kopania upúšťame. V strope nachádzame ešte jeden nepreskúmaný komín. No to už pokračujeme smerom na SZ úzkou chodbou, ktorá začne po chvíli klesať. Dostaneme sa tak až na samotné dno k m.b. 19-20. Tu napodiv cítiť intenzívny prievan, no pokračovanie je zasutené. Zaujímavé by bolo vykopať tu sondu, nakoľko je otázne, ako hlboko do masívu rozsadlina skutočne zasahuje. Vráťme sa ale do prvej priepasti, kde sa po prekonaní malého traverzu (pri m.b. 9) dostávame do chodby, ktorá ústi do druhej,

severozápadnej vetvy jaskyne. Tu sú dve možnosti postupu. Buď zlaniť priepasť naľavo alebo pokračovať na SV sieťou chodbičiek. Obomi sa dostávame na dno druhej vetvy. Výškovo, na rozdiel od prvej vetvy, nedosahuje najhlbšie miesto jaskyne a nebol tu zaznamenaný ani intenzívnejší prievan. No kameň vhodný do štrbiny padá dosť dlho, čo naznačuje možné pokračovanie. Stavba jaskyne je nekrasového pôvodu, čo má niekedy za následok samovoľné uvoľňovanie častí stien a ich následný pád. Preto návštevu jaskyne nedoporučujeme bez príslušnej kvalitatívnej zabezpečenej prílb.

Samotná jaskyňa je tvorená dvoma paralelnými rozsadlinami. Charakter pozemných priestorov je nekrasový a lávavý pričom okolie je tvorené prevažne kamenisto piesočnatými rozsypovými sutinami. Nachádzajú sa tu vápnité prachovce, slieňovce, detritické vápence a rohovcové vápence. Až v okolí vrchola sa nachádza viacero krasových ostrovčekov, v ktorých sa nachádza aj spomínaná dávno známa jaskyňa v Čebrati. Aj tak je jaskyňa v mnohom zaujímavá a ohúri svojim charakterom a veľkosťou, napriek svojej labilnej stavbe. Možno aj preto dostala od ružomberských jaskyniarov prezývku TORA-BORA.

Na záver len dodám, že jaskyňa má po zameraní 138,62 m s prevýšením 23,991 m pričom južná vetva má 72 m, severná vetva dosahuje 66 m. Jaskyňa sa pôdorysne rozkladá na $17,43 \times 33,39$ m.

Členovia oblastnej skupiny Ružomberok budú v prieskume pokračovať. Istým dôkazom sú aj objavy nových jaskýň s prievanom nad obcou Hrboltová. Verím, že o podobné prekvapenia určite v budúcnosti ne-bude núdza.

Použitá literatúra:

- DARULA, S., 1970: Jaskyňa na Čebrati, SVŠ, Ružomberok, (manuscr.)
HOLÚBEK, P., 1994: Nové jaskyne v Šípskej Fatre, Spravodaj SSS, 25, 1, Liptovský Mikuláš, 28-30.
KUSKA, J., 1921: O jaskyni na Čebrati pri Ružomberku, Krásy Slovenska 1, 11-12, Liptovský Mikuláš, 264-265.

Minulosť a prítomnosť speleologického výskumu Sklenianskeho krasu

Peter Strečanský, Martin Lutonský

Skleniansky kras je situovaný v strede Slovenska na hraniciach pohorí Žiar a Kremnické vrchy. Speleologický výskum v ňom začal niekedy v 20-tych rokoch. O niekoľko rokov neskôr boli budované tunely na trati Handlová – Horná Štubňa. Pri razení toho najdlhšieho (v rokoch 1929 – 1931) došlo k prievalu vôd. Blízky krasový fenomén ako predpokladaný zdroj vôd prievalu inšpiroval staviteľov trate a tak povolali vykonať prieskum krasu známeho jaskyniara Jána Majku. Osobitný výskum krasu sa vykonával až po 2. svetovej vojne v polovici 50-tych rokov pracovníkmi n.p. Turista Bratislava. Po dvoch rokoch bez výsledkov sa výskum trvalo prerušuje. V rokoch 1962 – 1967 vykonáva v tejto oblasti občasnú speleoarcheologickú výskumy Dr. Juraj Bárta. Založením Oblastnej skupiny SSS v Handlovej v r. 1985 vznikla možnosť trvalého prieskumu a zhromažďovania speleologických informácií. Potreba porovnávania dnešných poznatkov krasu s výsledkami minulých výskumov publikovaných v predchádzajúcich obdobiach je nutná už aj preto, že všetci nám známi výskumníci volili vlastné názvy, vlastný systém pomenovania krasových javov, pričom ich popis bol veľmi subjektívny. Ich indentifikácia v teréne je dnes neraz otázná. Na preklenutie týchto problémov sme zostavili predkladanú štúdiu.

Úvod

Pri pohľade na geomorfologickú mapu Slovenska sa Skleniansky kras ľahko prehliadne. Hoci leží v blízkosti geometrického stredu Slovenska, treba ho hľadať v pohorí Žiar, v jeho juhovýchodnej časti na hranici s pohorím Kremnické vrchy (v základnom geomorfologickom diele J. Jakála označená ako Rovne – miestny názov Ráztočianske lazy). V porovnaní s ostatným krasom na Slovensku sa javí ako malé, z jaskyniarskeho hľadiska nezáujímavé územie. Kras má v prevažnej miere charakter planiny, ktorá sa nachádza v nadmorskej výške približne 670 m n. m. medzi obcami Sklené, Ráztočno a Handlová na ploche 16 km² prakticky v Prievidzskom okrese. Len veľmi malá časť patrí do okresu Turčianske Teplice. Planinu obkolesujú na východe nekrasové vrcholy Bralová skala (826 m n. m. – andezitové konglomeráty s tufmi a tufitmi), na západe kryštalinické Horeňovo (892 m n. m.) a dolomitický Veľký vrch (772 m n. m.) na juhovýchode. Na sever kras pozvoľna zapadá pod sedimenty Turčianskej kotliny. Južný okraj je strmší. Kremnické vrchy na svojom západnom ohraničení sú budované mohutnými vrstvami vulkanoklastík. Z výsledkov vrtného prieskumu realizovaného jednak na overenie pokračovania uhoľných zásob handlovského ložiska, ako aj overovania pokračovania zlatonosných kremnických žíl vieme, že pod týmto mohutným súvrstvom sa nachádza viac či menej súvislá vrstva mezozoických vápencov až dolomitov v obdobných pozíciách, ako ich poznáme zo Sklenianskeho krasu. Teoreticky sa môže v tejto oblasti jednať o tzv. „pochovaný kras“. O ňom však nemáme žiadne vedomosti.

Krasové javy sú vyvinuté najmä vo vápencoch krížňanského príkrovu v relatívne úzkom pruhu v priestore od obce Sklené smerom na Ráztočno, ďalšia časť v údolí Hraničného potoka a aj v samostatných kryhách pri okraji krasovej oblasti (oblasť Teplíček), sporadicky inde (vápencová kryha východne od Handlovej). Javy ako jaskyne, priepasť, či krasové vyvierajúce odpradáva lákali ľudí a tak o prvých „objaviteľoch“ otvorených vchodov do podzemia môžeme otvorene povedať, že boli lovcami. Veď kto iný by ďaleko od sídlisk hľadal útočisko pred nepriazňou počasia či nebezpečným zverom vo vhodnom prístrešku. Keďže však z dnešného hľadiska svoje vtedajšie vedomosti nepublikovali, nie sú predmetom tohto nášho pojednania.

História výskumov

Za prvý vážny výskum krasu možno považovať výskumné geologické práce Dr. Matějku v rámci geologického mapovania mezozoika (8). Hoci v svojej správe nepopisuje osobitne žiadne krasové javy, predsa jeho popis geologickej stavby je na svoju dobu presný. Z neho vychádzajú aj neskoršie geologické práce.

Z niektorých dostupných prác sa dozvedáme, že sondovacie práce pre vstup do podzemia Sklenianskeho krasu vykonával okolo roku 1954 Ján Salaj, handlovský baník pochádzajúci z Nerestnice pri Zvolene. Svoje poznatky mal „publikovať“ v novinách“. Túto informáciu nachádzame v správe J. Majka o výskume z 50-tych rokov, bez bližších údajov. Jej overenie bude vyžadovať štúdium v archívoch, čo je pre nás jaskyniarov práca málo priťažlivá.

O samotnú vápencovú planinu ako o krasový fenomén sa veľmi intenzívne zaujímali stavitelia

železničného tunela medzi Rematou a Sklenným (1929 – 1931), keď pri razení došlo k prievalu vôd. Práce museli byť prerušené a pokračovali len veľmi opatrne. Hoci samotný tunel neprechádza priamo cez mezozoické krasovatejúce horniny, predpokladaný blízky kontakt dával tušiť, že zdrojom takého významného zdroja vôd by mohli byť krasové dutiny naplnené vodou.

Koncom 20. rokov preto povolávajú vtedajšieho experta na jaskyne a na kras vôbec Jána Majku, ktorý sa ako prvý pokúsil preniknúť do podzemia planiny „Ráztočianskych lazov“. Podľa údajov z publikácie popisujúcej stavbu trate medzi Handlovou a Hornou Štubňou v r. 1929 – 1931, prenikli jaskyniari v prvom závrte od Sklenného do hĺbky 46 m, pričom nenarazili na významnejšie dutiny, avšak neustále počuli tiecť vodu. Nakoniec pre technické problémy v prieskume nepokračovali, najmä preto, že tunel sarazil ďalej za trvalého odtoku vody až bol úspešne prerazený. Táto voda, podľa chemizmu krasová, vyteká dodnes. Je zachytená do potrubia a používa sa v handlovskom verejnom vodovode. Publikácia, o ktorej sa tu zmieňujeme bola ešte v rokoch 1987 – 88 v knižnici Bane Handlová, kde ju mal možnosť študovať vtedajší vedúci skupiny. Dnes sa tam nenachádza. Nie je známy jej ďalší osud, či osoba, ktorá ju má v súkromnej knižnici.

Ďalšie práce, o ktorých v súčasnosti máme doklady, boli robené v rokoch 1956 – 1958 pod vedením Jarmily Vytrisalovej – Jirmerovej. Predpokladáme, že popud na tento speleologický výzkum Sklenianského krasu dal samotný Ján Majko. Výsledky výskumov z tohto obdobia publikoval Anton Droppa v zborníku Československý kras č. 12 v roku 1959 (5).

V 60-tych rokoch pôsobí v Sklenianskom krase aj známy speleoarcheológ Juraj Bárta, ktorý svoje poznatky z roku 1962 a rokov 1965 – 67 publikuje v XI. a XXII. Zborníku Slovenský kras (1, 2).

To sa už blížíme do horúcej súčasnosti. Netreba nám zabudnúť ani na nám neznámych členov priedvzdskej jaskyniarskej skupiny pracujúcich v rokoch 1974 – 76, avšak ich výzkumné práce a poznatky z nich nám nie sú známe. Dokonca nevieme či ich aktivita zasiahla Sklenianský kras, pretože v bývalom priedvzdskom okrese je viacero podstatne väčších krasových území (Strážovská vrchovina – masív Rokoša, Temešská skala, pohorie Žiar severozápadná časť: Vyšehradné. Lúčanská Malá Fatra). Ich aktivita mohla zasahovať aj do územia Oblastnej skupiny SSS Uhrovec vo vtedajšom topolčianskom dnes bánoveckom okrese. Údaje o ich činnosti nemáme k dispozícii.

Zatiaľ najdlhší súvislý a systematický výskum Sklenianského krasu začína až založením Oblastnej skupiny SSS v Handlovej v roku 1985.

Súčasný poznatky

Tento príspevok si kladie za cieľ porovnať a syntetizovať dostupné údaje publikované v nami preštudovanej literatúre s poznatkami z 16-ročného terénneho výskumu. Nie je teda účelné podrobne a úplne opakovat' údaje už publikované.

Na začiatku prieskumných terénnych prác, keď Skleniansky kras bol pre prevažnú väčšinu členov doslova „terra incognita – zem neznáma“ využívali sa pri pochádzkach informácie od miestnych ľudí, zväčša lesných pracovníkov, ale aj priamych pamätníkov terénnych prác. Pri zbieraní informácií o krase najmä od starších ľudí sme zaznamenali „úkaz“, že všetci si presne pamätali kde tá – ktorá jaskyňa leží a boli ochotní okamžite ísť s nami k nej. Keď sme s niektorými išli priamo do terénu, naraz pamät' slúžila menej, jaskyňa tam síce bola, ale v očiach sedemdesiatnikov bola akási primalá, vzrastali pochybnosti. Keď sa to opakovalo pri viacerých starších ľuďoch začali sme pochybovať o spoľahlivosti takýchto informácií. Až odpoveď na náhodne položenú otázku, že kedy v tej jaskyni ten dotýčny bol, prinieslo trochu svetla do problému. Ukázalo sa že zdatný a svieži sedemdesiatnik tam naposledy bol ako 10 – 12 ročný chlapec. Časový odstup a flexibilita pamäte urobili z dierocky kde by sa skutočne pretlačil štúply chlapec doslova tunel a z jej rozšírenia obrovskú sálu. Tým nechceme zavrhnúť takýto spôsob získavania údajov, chceme len poukázať, že k takto získaným údajom treba pristupovať opatrne, ale každopádne stojí za to ich overiť.

Jaskyňa Na lazoch

Medzi prvými pracoviskami, kde sme sa skutočne stretli s presvedčivými stopami systematického speleologického prieskumu bola Jaskyňa Na lazoch (dnes sa v skupine užíva skôr názov Egrešovka). Pri prolongačných prácach v naplavenine na dne „Studne“ sme neustále nachádzali zvyšky najprv len drier s klincami, hlbšie už celých rebríkov. Od P. Dolníka, bývalého zamestnanca bane Handlová a dnes dôchodcu, ktorý v čase svojej mladosti (roky päťdesiate) pomáhal pri prieskume, sme sa dozvedeli, že táto jaskyňa má 600 metrov jaskynných chodieb. Pre nás vtedy nebolo podstatné, akú dĺžku chodieb uvádza, ale to, že v očiach mladého muža to bola veľmi dlhá jaskyňa.

Podľa správy pracovníkov n.p. Turista je táto lokalita označená ako „Veľký ponor v Malom závrte zo zlepencov“ a nachádza sa SZ od dolomitových baní na piesok. V blízkosti sa nachádza Malý závrť. Z citovaného prameňa vyplýva, že postúpili do hĺbky 50 metrov. Podľa nášho merania sme od úrovne vchodu dosiahli v Studni úroveň -20 m, pričom sme posledných 5 m vykopalí. Naše práce prebiehali v r.1986. Pri poslednej inventarizačnej prehliadke

v roku 1995 sme konštatovali, že voda naplavila sediment o hrúbke najmenej 3 m od stavu v akom sme práce zanechali.

Krasové jamy a Závrť č. 3

Začiatky prác v krasových jamách Sklenianskeho krasu možno datovať do rokov 1956 – 1958, keď v spomenutom krase pôsobil Ján Majko. Zo správ pracovníkov n.p. Turista vyplýva, že sondovacie práce vykonávali v Závrte č. 2, v Závrte č. 5 zvaným „Pod skalou“ s uvádzanou hĺbkou -34 m. Závrť č. 17, najjužnejšie položený, zvaný „Pod smrekom“ s hĺbkou -36 m. Krasovú jamu nachádzajúcu sa južne od cesty Sklenné – Ráztočno nazvali „Závrť pod hruškou“ s uvádzanou hĺbkou -20 m.

Na planine Rovne (Ráztočianske lazy) okrem jaskýň sa nachádza celkovo 22 krasových jam zoskupených v údolí smerom S – J. Zhruba polovica je situovaná smerom na Ráztočno. Každý závrť je zarastený a zanesený ílovitou zeminou splavovanou z okolitých lúk a polí. Vo všetkých sú odtokové kanály, ktorými voda vteká do podzemia a činnosťou vody dochádza k otváraniu uzkých puklín. Koncom rokov 80-tych sa dno Závrťu č. 3 (v súčasnosti nami zaužívaný názov jaskyňa Trojka) po jarnom topení snehu a výdatných dažďov prepadlo. Z prepadnutej pukliny fúkal silný prievan. Po prieskume závrťu smeroval sem náš speleologický výskum. Počas dlohoročných prieskumných prácach sme postúpili až na riečisko s dĺžkou 130 m a hĺbkou -36 m, ale po predchádzajúcej speleologickej činnosti tu nebola žiadna stopa. Na konci už v kompaktnom šedom vápenci je vodou zatopený a ílovitým riedkym blatom zanesený sifón, nad ním veľmi úzky neprielezný komín s prítokovou puklinou. Snáď tadiaľto je možné pokračovanie. Po rokoch tvrdej namáhavej práce v úzkych blativých priestoroch a viacerých závaloch naša činnosť ustala.

Počas našich kontrolných akcií hlavne po jarnom topení snehu, nedošlo v krasových jamách okrem Závrťu č.3 k prepadnutiu dna a možnosti dostať sa do uvádzaných hĺbok, pretože v súčasnosti sú všetky krasové jamy zanesené ílovitou zeminou, údajne aj umelo zasypané. To nás neodradilo a v určitom období naša činnosť sa sústredila na krasovú jamu situovanú južne od cesty smerom do Ráztočna, kde sme našli stopy vo forme starej výdrevy po predchádzajúcom speleologickom výskume pracovníkov n.p. Turista.

Prameň Zábava, jaskyňa Pod Jedličkou

Z planiny Rovne pokračuje lesná cesta do Ráztočna dolu miernym svahom a v ostrej zákrute je situovaný prameň Zábava. Tento slabý nepatrný pramienok vody steká močaristým miestom, ďalej dolinkou popod jaskyňu Pod Jedličkou, kde v útro-

bách zeme zmizne pod vápence. Dolinka v letnom období je suchá. Z dôvodu prepadu vody do podzemia táto jaskyňa na nás silne zapôsobila a v rokoch 90-tych sme na tejto lokalite vykonávali sondovacie práce. Jaskyňa dosahuje dĺžku 7,5 m.

V článku A. Droppu uverejnenom v Zborníku Československý kras (5) opisuje jaskyňu vo svahu južne od cesty vedúcej z Ráztočna (nad veľkým závrťom), jaskyňa so sieňou o priemere 5 m a výške 2 m. Zatiaľ sa nám nepodarilo jaskyňu indentifikovať.

Sústava jaskýň Cigánky

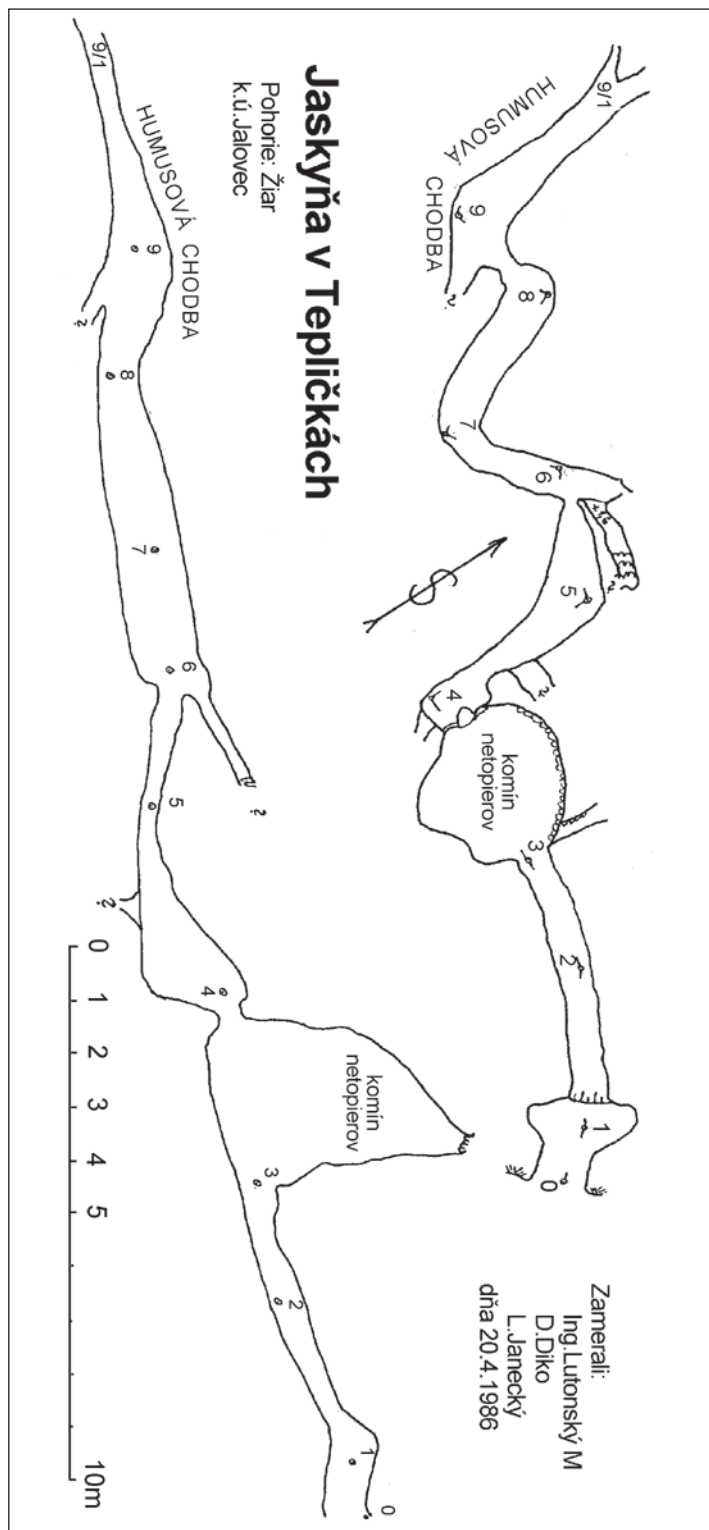
Lesná cesta od jaskyne Pod Jedličkou pokračuje až k sústave jaskýň Cigánka I, II, III, kde po ľavej strane vo svahu len 10 m na dnom doliny je situovaný výrazný otvor o šírke 5 m a výške 2 m.

V začiatkoch našej činnosti sústavu jaskýň zdokumentoval a publikoval v roku 1986 Ing. Lutonský Martin (7). Sondovacie práce v jaskyni Cigánka I sme v priebehu našej činnosti vykonávali, ale pre neprieleznosť na konci jaskyne náš speleologický výskum smeroval do Cigánka III, ktorá cez vstupný vchod má dĺžku 12 m. V jaskyni je bohatá tmavá sintrová výzdoba a hlavne je tu nádej na pokračovanie úzkymi puklinami. Z ľavej strany kde v súčasnosti prehľbujeme dno, je cítiť silný prievan. Pri sondovaní v sutine boli nami nájdené predmety v podobe hlinikového prsteňa, starý zhrdzavený kľúč, zaváraninový pohár. Najzaujímavejšou výkopávkou bola stará kovaná skoba. Pri sondovaní v jaskyni nami objavené asi zuby a kosti medveďa, úlomky z nejakej keramiky. Ale o tom až v samostatnom článku.

O lokalite Pod skalou publikoval v Zborníku Československý kras Anton Droppa (5). Vo svojom článku Krasové formy pohoria Žiar popisuje jaskyňu Skalná diera s výrazným otvorom v skale, kde speleologickí pracovníci n.p. Turista vykonávali prieskum. Preniknúť do väčších priestorov sa im nepodarilo, pretože jaskyňa na konci sa uzatvára do neprieleznej zasutenej puklinky. O ďalších vchodoch v tomto svahu nie je žiadna zmienka, hoci vyššie vo svahu v skale je situovaná nami pomenovaná Cigánka III.

Jaskyňa v Hájskej skale

Z planiny Rovne vedú viaceré lesné cesty smerom na Ráztočno. Jednou z nich je cesta okolo prameňa Zábava, ďalej cesta pokračuje pod skalný masív Hájskej skaly. V zimnom období z cesty vidno vstupný otvor. Jaskyňa v Hájskej skale leží nižšie pod vyhládkou asi vo výške 610 m n. m, iba 100 m nad dnom dolinky. Má 2 vchody a dosahuje dĺžku 23 m. Sondovacie práce v menovanej jaskyni sme nevykonávali. V druhej polovici 80-tych rokov lokalitu zdokumentoval a publikoval Ing. Lutonský M. (7).

O jaskyňu v Hájskej skale sa zaujímali aj speleologickí pracovníci n.p. Turista. V ich správe nie je údaj o sondovacích prácach, ale v zborníku Česko-slovenský kras popisuje jaskyňu i s uverejneným plánom A. Droppa (5). O menovanej jaskyni za zmieňuje i Bárta J. v zborníkoch Slovenský kras (2, 3).

Ráztočianska vyvieračka

Z vrcholu Hájskej skaly smerom na Ráztočno je vo svahu Bôrová hora situovaná Ráztočianska vyvieračka, ktorá bola predmetom záujmu skupiny, keď v roku 1986 v období sucha nedávala vodu. Následne bol J. Kucharovičom uskutočnený speleopotápačský prieskum do dĺžky 30 m proti toku ku koncovému jazeru so sifónom. Dno jazera je silne zanesené drobnou zbahneou sutinou.

Z článku Krasové formy pohoria Žiar autora Antona Droppu /5/ vyplýva, že speleologickí pracovníci n.p. Turista prenikli do vzdialenosti 35 m proti toku až k jazeru. Ďalej pokračovanie nebolo možné.

Nad vyvieračkou vedie lesná asfaltová cesta, ktorá bola stavaná v r. 1976 a pri jej stavbe sa cesta prepadla do hĺbky 4,5 m s viditeľnosťou do 8 m hĺbky. Údajne tam bolo navozené 40 áut štrku. Prieskum vykonal P. Mitter.

Trhlinu nad obcou Ráztočno popisuje Bella P. v Zborníku Slovenský kras /4/.

Jaskyne na Tepličkách

Z Hájskej skaly vedie lesná cesta turistickou značkou až na lúky pod Horeňovo. Z lúk pokračuje lesný chodník okolo vrcholu, popri jaskyni Sediello až do vrcholových častí Tepličiek. Tu evidujeme jaskyne Drahuša a Zelená, ktoré publikoval Ing. Martin Lutonský /6/ v článku Krasové lokality Oblastnej skupi-

ny SSS Handlová. V druhej polovici rokov 90 tých v predných vrcholových skalách Tepličiek objav menších jaskýň Nohavica a Brlôžtek. Z vrcholových častí Tepličiek smerom dolu na Jalovský potok sa na pravom brehu potoka vo svahu nad cestou nachádza jaskyňa Salamandrová, vyššie situovaná jaskyňa na Tepličkách. Dosahuje dĺžku 24 m, nižšie od jaskyne nachádza sa druhý veľmi úzky vchod. V súčasnosti sú obe jaskyne veľmi zasutené hlinou a listím od jazveca. Vyššie nad jaskyňou je situovaná priepasť na Tepličkách s hĺbkou – 18 m. Koncom rokov 80 tých boli nami vykonávané sondovacie práce, bol otvorený nový pohodlnejší vstupný vchod do priepasti, pretože nie všetkým sa podarilo preliezť cez veľmi úzky horný vchod. Od horného vchodu priepasti je kúsok na lesnú cestu, ktorá pokračuje až na asfaltovú cestu zakreslenú v najnovších mapách mierky 1:10 000. Na lesnej ceste v ostrej zákrute na pravej strane vo svahu je situovaná jaskyňa Koreňová. Všetky menované jaskyne boli publikované v Spravodaji SSS (7), ale bez plánov, neskôršie o všetkých jaskyniach v Tepličkách píše v Spravodaji SSS Strečanský P.

V správe pracovníkov n.p. Turista i v článku Krasové formy pohoria Žiar A. Droppu /5/, nie sú publikované jaskyne Tepličiek. Po získaní písomných správ od p. Jarmily Jirmerovej i podobných správ z Múzea ochrany prírody a jaskyniarstva, ktoré tam boli uložené, získavame i mapu mierky 1: 25 000. Na tejto mape sú zakreslené dve jaskyne situované na pravom brehu Jalovského potoka nazvané Jazvečia a Začmudená. Obe jaskyne publikoval Juraj Bárta v Slovenskom krase v roku 1973 (2). Presné lokalizovanie vyššie menovaných jaskýň nie je možné. Môže sa jednať o jaskyňu Salamandrová.

Záver

V začiatkoch našej speleologickej činnosti náš výskum bol viac zameraný na Skleniansky kras. Odstupom času po čiastočných úspechoch naša činnosť bola zameraná aj na iné krasové oblasti v prievdzskom okrese. Po dobrej spolupráci s Okresným úradom odboru životného prostredia bola naša činnosť sústredená na zdokumentovanie jaskýň nachádzajúcich sa v okrese. Postupne po objave iných i nekrasových jaskýň, bol náš výskum sústredený na Vestenickú Medvediu jaskyňu a následne aj na jaskyňu Cigánka III. Je možné, že v blízkej budúcnosti nás pochyty túžba objavovať v prievdzskom okrese ďalšie neobjavené jaskyne, ktoré nie sú známe a nachádzajú sa v malých krasových oblastiach.

Prehľad preskúmaných lokalít je súhrn nami zdokumentovaných jaskýň Sklenianskeho krasu a iných krasových oblastí nachádzajúcich sa v prievdzskom okrese.

Použitá literatúra :

- Bárta J.: Desať rokov speleoarcheologickej činnosti AÚ SAV v Nitre. Slovenský kras roč. IV 1961-1962 Martin.
- Bárta J.: Druhé desaťročie intenzívnej speleoarcheologickej činnosti AÚ SAV v Nitre. Zborník Slovenský kras roč. XI. str. 85-98, Osveta Martin 1973.
- Bárta J.: Tretie desaťročie speleoarcheologickej činnosti AÚ SAV v Nitre Zborník Slovenský kras XXII, str. 245-265 Osveta Martin 1984
- Bella P. a Gaál L. : Neúplne a čiastočne zaniknuté jaskyne na Slovensku. Zborník Slovenský kras roč. XXXII. str. 185, Osveta Martin 1994.
- Droppa A.: Krasové formy pohoria Žiar Československý kras roč.12 str. 113-121, Praha 1959.
- Droppa A.: Prehľad preskúmaných jaskýň. Jaskyne pohoria Žiar, Skleniansky kras roč. str. 123-125, Osveta Martin 1973.
- Lutonský M.: Krasové územie Oblastnej skupiny SSS Handlová, Spravodaj SSS 1987/1-2, str. 38-44 Martin.
- Matějka A.: Příspěvky k poznání paleogénu a mesosoika v kotlinách Turčanské a Handlovské na Slovensku. Sborník Stát. geologického ústavu IV Praha.

Summary

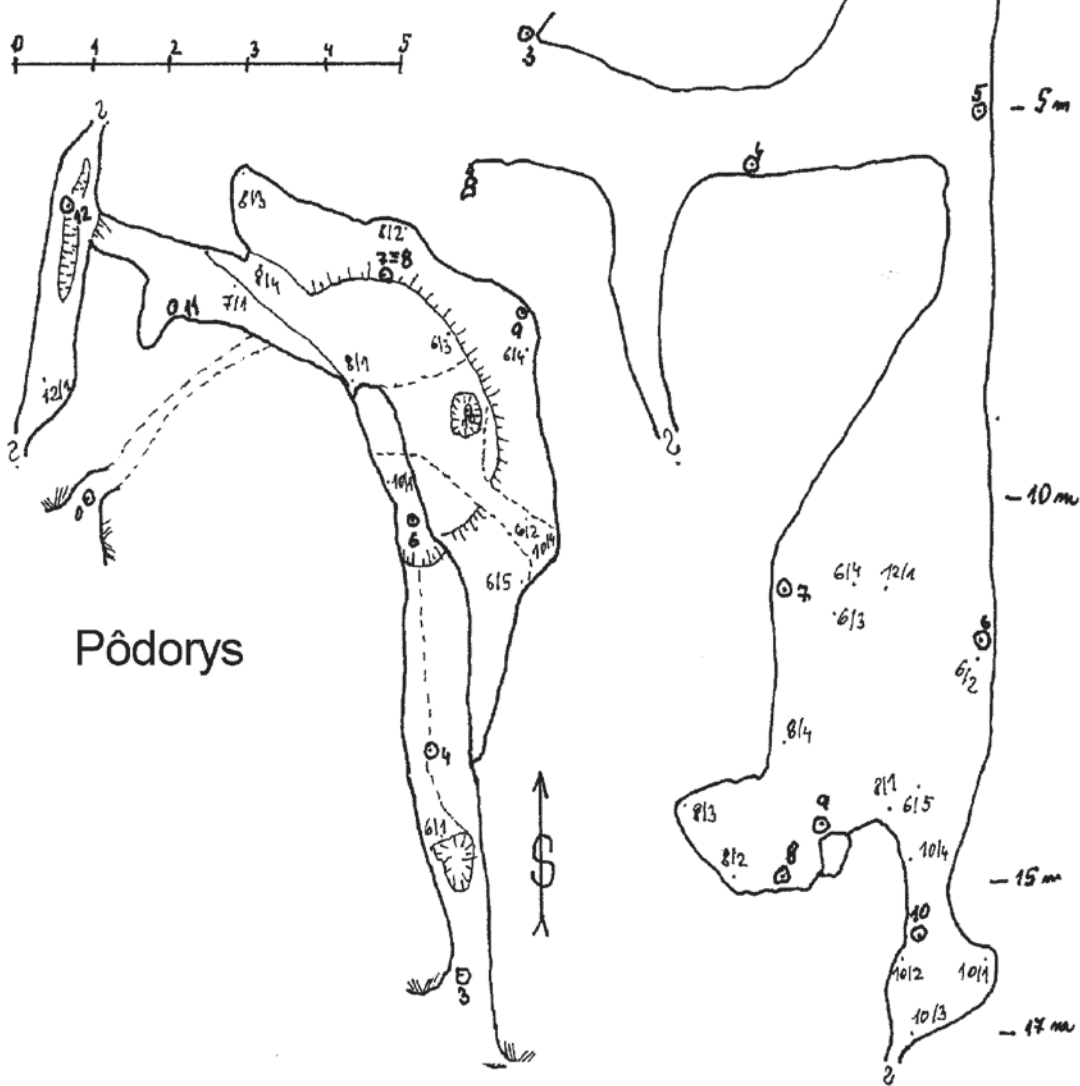
Karst of Sklenné is located in central Slovakia on the border of Kremnica Hills and Žiar mountain. Speleological research in this region begun in twenties years of 20th century. Some year later were built tunnels for railway from Handlová to Horná Štubňa. This. Driven works found source of underground watters and theirs overflowing where connected with karst. This caused first profesional research on underground space by known caver Jan Majko. Special speleological research was carried out after II.WW in 50 th's by profesional speleological research, but after two years without positive results these work was stopped. Dr. Juraj Bárta carried out his speleoarcheological research occasionally in 1962 – 1967. Establishing Regional group of Slovak speleological society in Handlová in 1985 posibility of permanent exploration and searching for speleological informations from varios publikations. Nessesity of publishing comparison present knowledge with the results of past research is imperative because all known research used theirs proper names of speleological phenomenons, own clasifications and description of their lokalization was very subjective. Therefor identification of that ones "in situ" is very difficult. For overbridge this problems ewe compile this paper.

Priepasť v Tepičkách

Pohorie: Žiar

k.ú.Jalovec

Zameral: Ing.Lutonský 24.4.1986

Výsledky speleologického prieskumu Borčianskej planiny

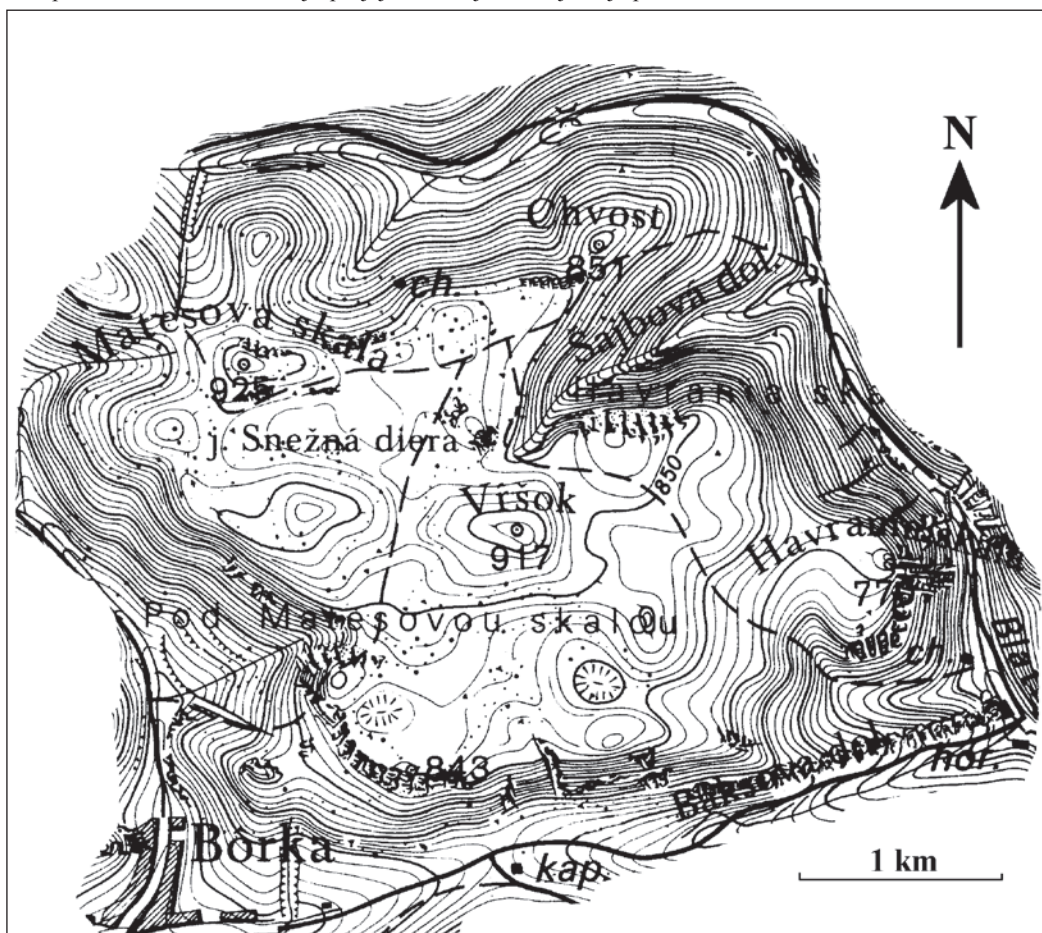
Tibor MÁTÉ

Koncom roka 2001 sme sa počas akcie sčítania netopierov v Čertovej diere na Hornom vrchu od Štefana Matisa (SEO Bambi, Moldava nad Bodvou) dozvedeli o nových jaskyniach na Borčianskej planine. Spomínal nám ich už síce aj skôr; no pre nedostatok času sme lákavú ponuku odkladali. Pripomenul, že by bolo potrebné jaskyne navštíviť a vykonať aj ich základný chiropterologický prieskum. Hneď na druhý deň po Čertovej diere sme sa teda vybrali na prachom zapadnutú Borčiansku planinu. Jaskyne sme našli bez problémov a po prieskume a zameraní sme zistili, že ide o celkom významné lokality.

Charakteristika územia

Borčianska planina patrí medzi najmenšie planiny Slovenského krasu. Rozprestiera sa v jeho východnej časti, už na styku s nekrasovou oblasťou Slovenského rudohoria (časť Pipitka), severovýchodne od obce Bôrka. Územie planiny zaberá plochu približne 8 km². Planina je po jej obvode jed-

noznačne morfológicky oddelená od okolitých masívov prevažne hlbokými riečnymi dolinami potokov, prerézavajúcich krasové územie z nekrasového rudohoria. Zo severnej a východnej strany je od Zádielskej planiny oddelená najhlbšou Blatnickou dolinou, ktorá v ďalšom svojom priebehu vytvára známu Zádielsku dolinu. Od planiny Horného vrchu z juhu je plošina oddelená Baksovou dolinou a doli-

Borčianska planina - situačná mapa

nou Borčianskej brázdy. Dolina potoka Čremošná tvorí ohraničenie planiny pozdĺž celej západnej strany. Svahy planiny sú pomerne strmé, podmienené tiež geologickou stavbou územia. Územie planiny je prevažne budované triasovými wettersteinskými vápencami (centrálna a južná časť). Severné partie ako aj stráne dolín nekrasových potokov sú tvorené polohami pieskocov a sivozelených bridlíc, odzrkadľujúce prítomnosť rudohoria.

Morfologické prvky planiny určuje litologický podklad a vzťah podložínych nepriepustných vrstiev k nadložným vápencom. Kým v južnej časti sú polohy vápencov pomerne mocné, smerom na sever vyznievajú (JAKÁL, 1975). Táto vlastnosť má najväčší dopad na dimenzie závrťov, ktoré sa na planine vyskytujú len minimálne.

Najväčšie výšky dosahuje planina na severe kótou Matesovej skaly (925 m). Z vlastného povrchu planiny vystupujú netradičné krasové kopy (chrbyty), najviac známe z územia Plešiveckej a Koniarskej planiny, ktoré reprezentujú zvyšky stredohorského zarovnaného povrchu. Táto úroveň na území plošiny prináleží nadmorskej výške približne 860 m n. m, čo je približne úroveň, na ktorú sa výškovo vzťahujú aj nižšie opísané jaskyne.

Doterajší prieskum a dokumentácia

Nevýhodná poloha Borčianskej planiny bola hlavným dôvodom, prečo sa v minulosti prieskumníci Slovenského krasu sústreďovali prevažne na ľahšie dostupné planiny. Prvý literárny údaj, ktorý pojednáva o prieskume Borčianskej planiny poskytuje Albert Scholtz z roku 1888. Autor v období rokov 1862-83 navštívil krasové územie okolia Turne. Vo svojej práci sa z územia Borčianskej planiny zmieňuje o Marciho jaskyni (*Marci lyuk*), pričom spomína, že sa nachádza západne od Havranej skaly a jej priestory sú suché, no bolo v nich zreteľne počuť žblnkot vody. A. Scholtz sa jasne zaujímal o územie západne od Zádielskej doliny, čo dokumentuje aj druhá časť jeho práce, kde sa zmieňuje o ďalších dvoch jaskyniach Borčianskej planiny. Prvá jaskyňa – Snežná diera (*Hólyuk*), leží západne od Havranej skaly a napadaný sneh sa v jej útrobách zdržuje po celé leto. Udáva aj jej dĺžku a hĺbku. Druhá jaskyňa, ktorá sa nachádza vo svahoch Havranej skaly opisuje ako ľadovú. Jedná sa o Ľadovú jaskyňu v Havranej skale, ktorej priestory navštívil autor spolu so skupinou baníkov v dňoch 30. júna a 3. júla 1883. Počas jej návštevy namerali vo vchode jaskyne iba 2 °C (PRIKRYL, 1985, s. 92). Poznatky získané A. Scholtzom neskôr v rokoch 1891-98 zhrnul a doplnil Karl Siegmeth, ktorý na území Slovenského krasu vykonával činnosť z poverenia východokarpatskej odbočky Uhorského karpatského spolku.

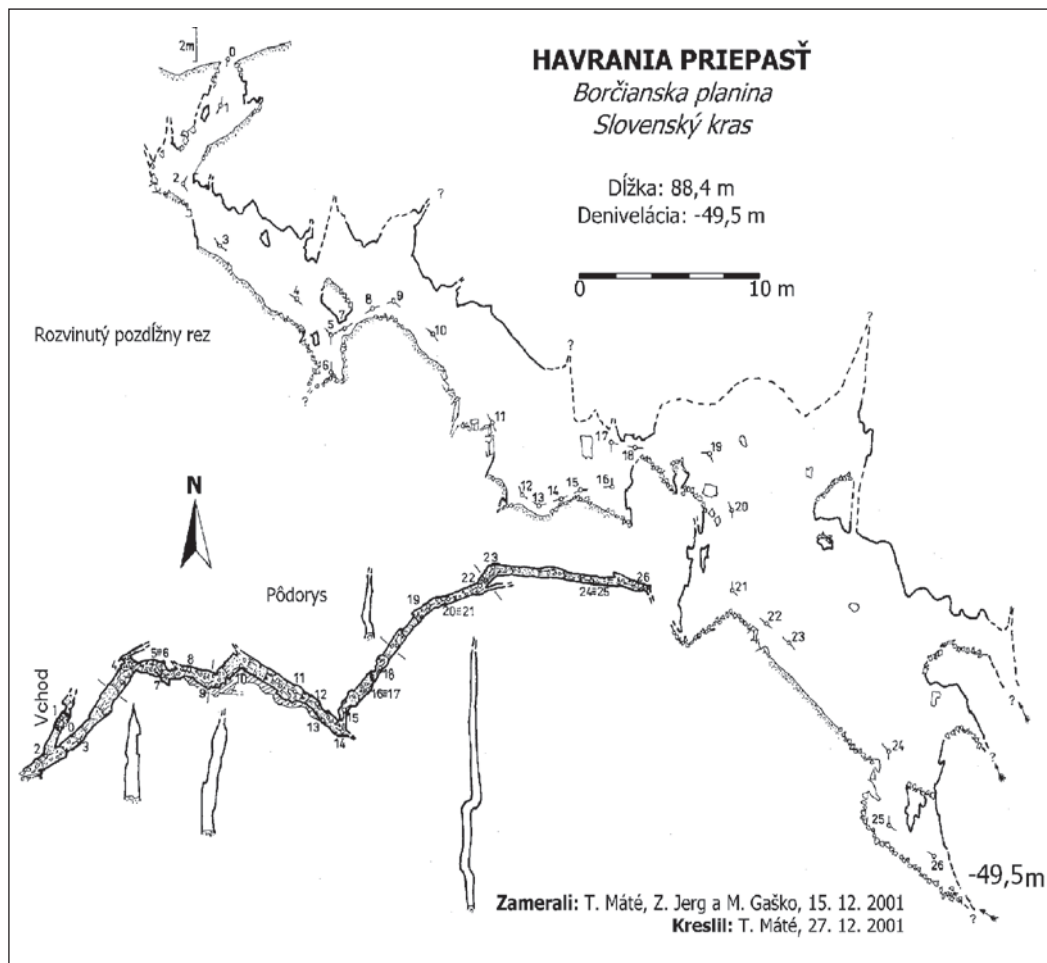
Spomínané tri jaskyne boli aj naďalej v ďalšej dobe najčastejšie spomínané lokality Borčianskej planiny. V roku 1911, kedy na tomto území pôsobil G. Strömpl pripája k zoznamu jaskýň akúsi „*nízkú jaskyňu na úbočí Mateszkő*“, čo je doposiaľ neidentifikovaná lokalita (LALKOVIČ, 1997). *Mateszkő* môže znamenať kopec Matesova skála (925 m).

Ďalšie prieskumné aktivity pochádzajú už od rožňavských jaskyniarov z päťdesiatych rokov dvadsiateho storočia. Skupina pod vedením V. Roz-ložníka a Š. Rodu pracovala v Marciho jaskyni, ktorú prolonovali a zmapovali. Pozornosť venovali aj neďalekej Snežnej diere (ROZLOŽNÍK, 1951). Krátku chvíľu tu pôsobili aj pražskí jaskyniari, ich úsilie sa však sústreďovalo prevažne na Zádielsku dolinu a planinu Horného vrchu (SKŘIVÁNEK – STÁRKA, 1956).

V rámci plnenia úloh Pútea slovenského krasu sa výrazne do dokumentácie planiny zapojil M. Erdős a J. Sýkora v rokoch 1976 až 1981. M. Erdős pracoval na Súpise lokalít Horného vrchu, v rámci čoho pripojil do zoznamu ďalšie jaskyne Borčianskej planiny (Malá Marciho j., Poľovnícka j.) a podrobne ich opísal. Vyhotovila sa aj fotografická dokumentácia (ERDŐS, 1978). J. Sýkora so spolupracovníkmi sa zaoberal požiadavkou presnej lokalizácie lokalít do Základných máp 1:10 000. Práce vykonávali v teréne geodetickými metódami polohového zamerania vchodu lokality teodolitom a boli tiež vyhotovené náčrty vchodov lokalít. Neskôr boli merané aj nadmorské výšky vchodov barometrickým výškomerom Thommen 3B4 (SÝKORA, 1996). Práca muzeálnych pracovníkov zahŕňala z územia Borčianskej planiny 6 lokalít. Treba pripomenúť, že všetka dokumentácia známych jaskýň planiny sa zaraďovala pod planinu Horného vrchu, keďže geomorfologicky Borčianska planina patrí pod jeho časť.

Havrania priepasť

Najhlbšia lokalita Borčianskej planiny sa nachádza v severnej časti Havranej skaly, tesne pri okraji planiny v nadmorskej výške 883 m n. m. Pravdepodobne umelo odkrytý vchod s rozmermi 1 × 0,5 m sa otvára na dne prepادلiska (8 × 3 m) asi 40 m severovýchodne od Snežnej diery. Závalovitý vstup jaskyne klesá dvoma menšími stupňami na začiatok rozsiahleho puklinového systému. Nasledujúca chodba na dne vyplnená zhora napadanou hlinou a listím strmo klesá do prepadnutého závalu v hĺbke –20 m (občasný prievan). Bočná puklina v tejto časti nebola preskúmaná. Už 10 m pod povrchom sa objavuje bohatá, rôznofarebná sintrová výzdoba v podobe mocných sintrových nátekov a kôr. Pokračovanie tvorí úzky, zablatený prielez smerom nahor do približne 1 m širokej chodby na konci s tektonickým zrkadlom, pozdĺž ktorého začína vyvinutá chodba prudko klesať cez napadané väčšie balvany. Jej steny sa zúžia na 0,4 m (úžina) a priestory sa otáčajú v pravom uhle

na SV. Chodba ďalej pokračuje cez úzke okno vo výške 4 m nad dnom. Toto miesto bolo umelo rozšírené a následne objavené pokračovanie pukliny v dĺžke ďalších 40 m. Z počiatku si priestory zachovávajú SV smer, no po 6 m sa napájajú na puklinu približne Z – V. Výška pukliny dosahuje cca 16 m a smerom nahor sa vyklíňuje do neprielezna. Steny sú tu zdobené len slabými, no rôznofarebnými sintrami. Porucha klesá pod uhlom 45° úzkou chodbou a padá cez menší stupeň (5 m) na dno jaskyne v hĺbke -49,5 m. Dno je vyplnené suťou a je bez výzdoby. Úplný záver tvorí neprielezná úžina s pulzujúcim prievanom. Perspektívne miesta sa vyskytujú aj čosi vyššie v neprielezných záveroch pukliny v podobe dvoch chodbových pokračovaní. Obe sa však končia po pár metroch v úžinách s prievanom. Ako sme mali možnosť pozorovať, k intenzite prievanu v jaskyni prispieva aj sila vetra na povrchu. Nie je vylúčené, že jaskyňa vo svojom ďalšom pokračovaní komunikuje so svahom planiny, ku ktorému sa polohovo i výškovno značne približuje.

Priestory jaskyne predstavujú typ rozsadlinovitého puklinového systému, ktorý vznikol popri okraji planiny vplyvom gravitačného rozpadu masívu silne tektonicky porušeného svahu Havranej skaly. Svedčí o tom aj smer známych priestorov, ktoré takmer presne kopírujú priebeh okraja planiny. Zaujímavá je aj sintrová výzdoba jaskyne. Charakter priestorov pripomína typ horských jaskýň, k čomu prispieva aj pomerne chladná klíma oblasti. Po prekonaní úžin na konci jaskyne možno kdesi v hĺbke predpokladať súvislosť s mohutnými poruchami nachádzajúcich sa východne od vchodu.

Zlomová priepasť

Vchod tejto priepasťovitej jaskyne sa otvára v bočnej stene depresie s priemerom 4 m asi 30 m od Snežnej diery, na východnom konci mohutných ťahových zlomov, ktoré sa tadiaľ tiahnu paralelne s okrajom planiny. Na báze tohto zlomu sa vytvorili aj početné prepadliská veľkých rozmerov. Nadmorská výška vchodu je 880 m n. m. Strmo klesajúca vstupná

Rozvinutý pozdĺžny rez

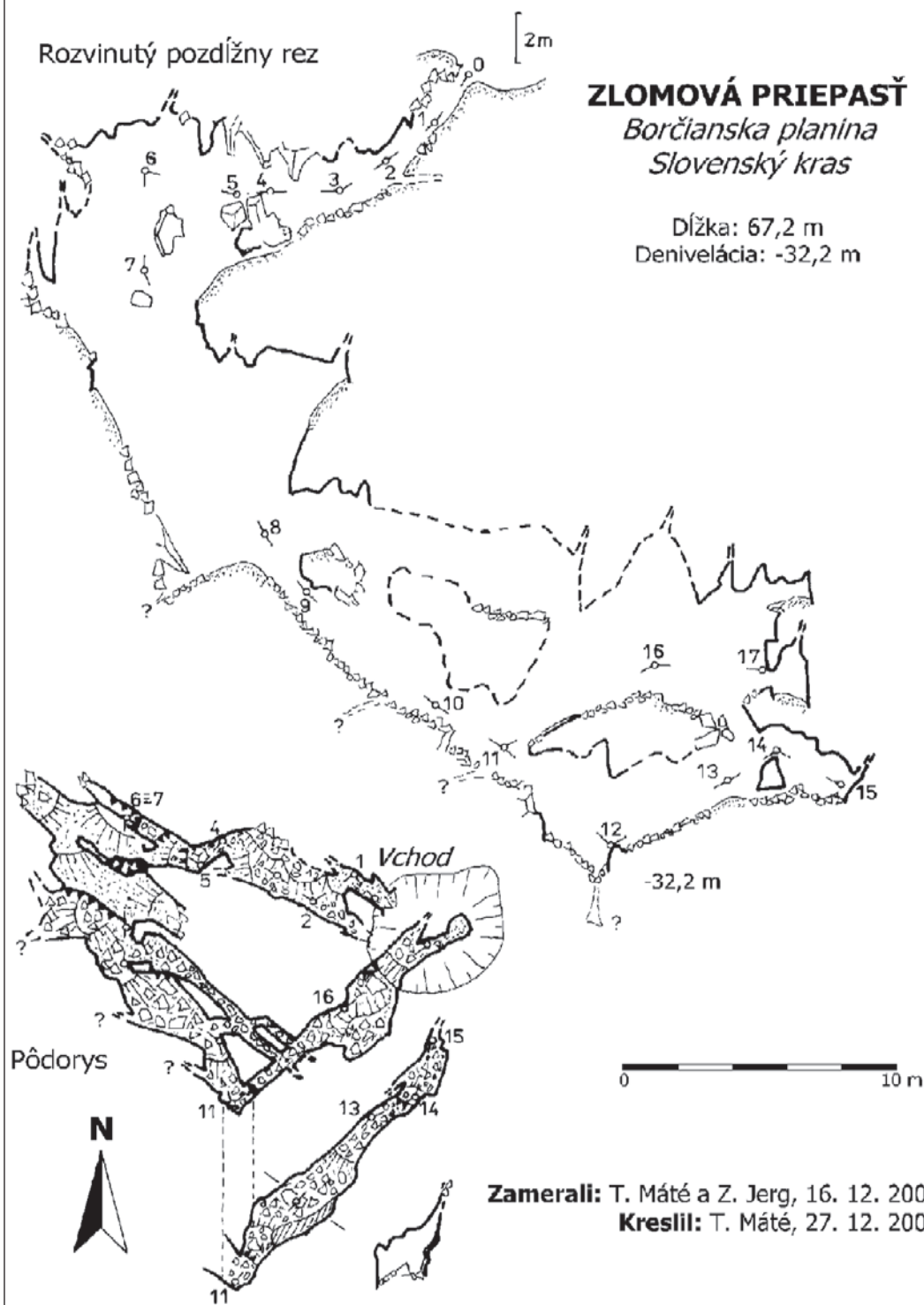
ZLOMOVÁ PRIEPAŤ

Borčianska planina

Slovenský kras

Dĺžka: 67,2 m

Denivelácia: -32,2 m

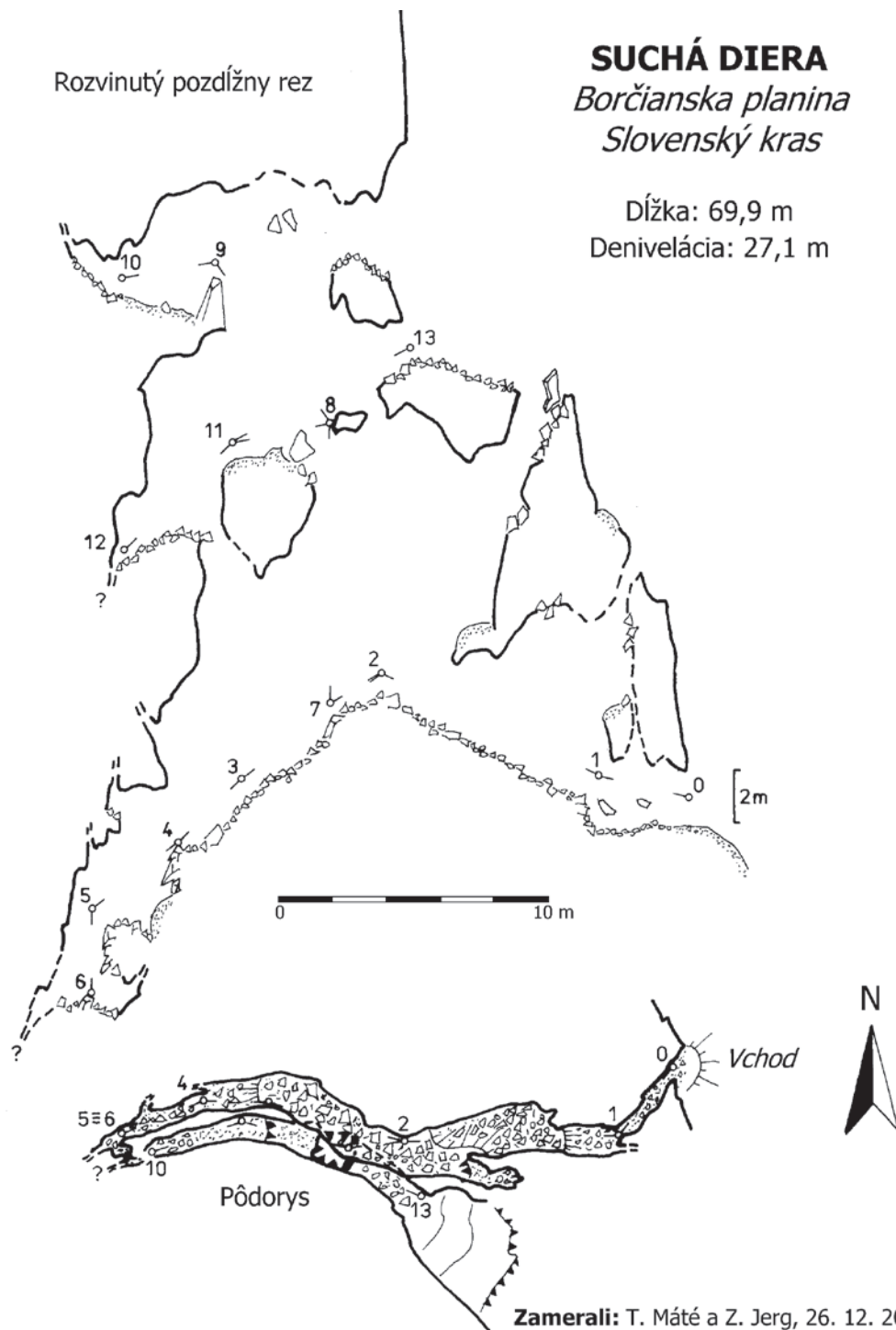
Zamerali: T. Máté a Z. Jerg, 16. 12. 2001

Kreslil: T. Máté, 27. 12. 2001

Rozvinutý pozdĺžny rez

SUCHÁ DIERA *Borčianska planina* *Slovenský kras*

Dĺžka: 69,9 m
Denivelácia: 27,1 m

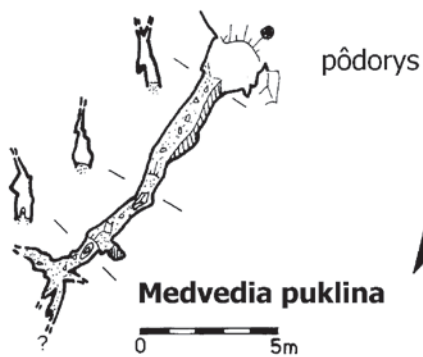
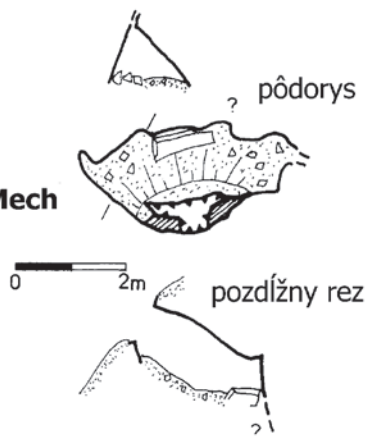
Zamerali: T. Máté a Z. Jerg, 26. 12. 2001
Kreslil: T. Máté, 27. 12. 2001

OSTATNÉ SVAHOVÉ JASKYNE
Borčianska planina
Slovenský kras

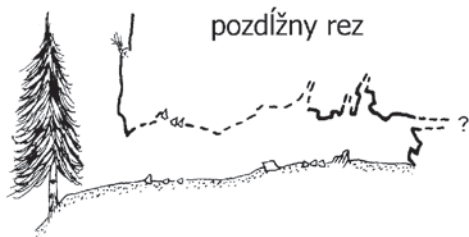
Zamerali: T. Máté a Z. Jerg, 15. 12. 2001
 T. Máté a F. Horčík, 16. 12. 2001

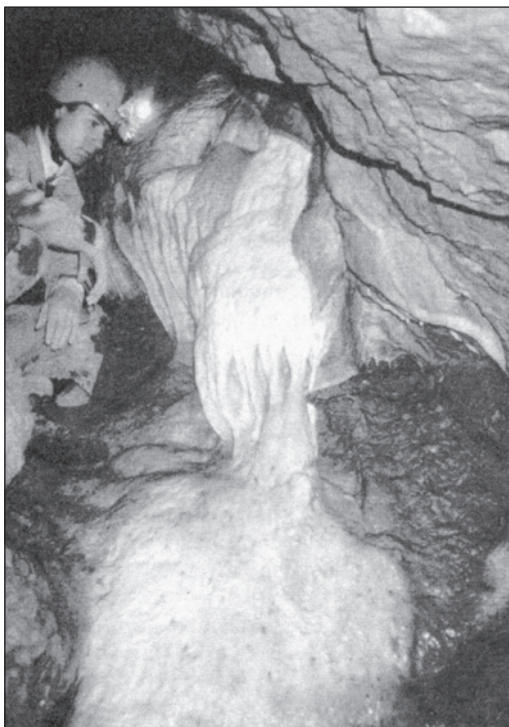
Kreslil: T. Máté, 27. 12. 2001

Jaskyňa Mech

Jaskyňa Lezca

Na pomery Borčianskej planiny netradičný sintrový útvar (Zlomová priepať). Foto: Z. Jerg

časť vyúsťuje do subhorizontálnej, kameňmi vyplnenej chodby. Pokračovanie je v priamom smere cez závalovitý prechod k 15 m hlbokému vertikálnemu stupňu. Tieto priestory sa nachádzajú asi 1,5 m pod mohutnými prepادلiskami na povrchu a napájajú sa na vertikálny zlom Snežnej diery. Spoločné prepojenie s novými partiami je však prehradené závalom. Priestory z dna vertikálneho stupňa strmo klesajú po suťovom svahu smerom na JV, neskôr sa otáčajú v pravom uhle na SV, kde sa vytvorila poschodová sieň. Do horného domu stúpa sintrový nátek a jeho dĺžka je asi 10 m. Cez zával, ktorý tvorí výplň dna komunikuje s priestormi ležiacimi nižšie, v spodnej etáži. Záver poruchy tvoria krátke chodbovité ukončenia v zasintrovaní, pričom tieto priestory ležia polohovo pod vchodom lokality. Dno jaskyne sa nachádza v hĺbke -32,2 m a tvorí ho perspektívny zával. Výzdoba sa vyskytuje len minimálne. Prievany sme pozorovali len vo vstupných častiach.

Suchá diera

Nachádza sa pod východnou časťou Veľkej Havranej skaly, pod úpäťm ktorej sa nachádza aj Ľadová jaskyňa v Havranej skale (v smere 115° a vzdialenosti cca 45 m). Úzky, spodný vchod v strmom, bralnatom svahu planiny leží v nadmorskej výške 835 m n. m., asi 25 m nad starou banskou

cestou vedúcou smerom zo Zádielskej doliny na planinu pri Marciho jaskyni. Priestory jaskyne pre-disponovali niekoľko navzájom sa križujúcich puklín. Za vstupnou časťou sa priestory rozširujú a stúpajú po strmom svahu vyplnenom kameňmi a prašnou hlinou, napájajúc sa pritom do mohutnej poruchy smeru SZ – JV širokej 1,5 – 2 m. Jaskynná chodba smerom nadol mierne meandruje a po 15 m končí v neprielezných puklinách prepadnutého závalu. Zo závalu cítiť slabé prúdenie vzduchu smerom nahor.

Komínovaním po hlavnej pukline sa dajú dosiahnuť vyššie ležiace, vyklínujúce sa priestory, ako aj horný vchod, ktorý vyúsťuje na menší trávnatý balkón asi v polovici Havranej skaly. Tektonicky tvorí s Ľadovou jaskyňou identický celok. Prepojenie lokalít navzájom nie je pravdepodobné. Steny jaskyne sú suché, bez výraznejšej výzdoby. Dĺžka priestorov je 70 m.

Medvedia puklina

Vchod jaskyne 0,4 × 1,8 m sa nachádza v severnom svahu Veľkej Havranej skaly (888 m), asi 25 m pod okrajom planiny pod Snežnou dierou. Otvor sa otvára v strmej, západnej stene žľabu pri západnom ukončení ľahovej zóny Snežnej diery (smerom na sever). Nadmorská výška: 860 m n. m. Úzky puklinovitý vchod jaskyne pokračuje do výšky sa vyklínujúcou chodbou. Dno tejto časti je vyplnené suchou hlinou. Chodba sa po 5 m mierne láme (úžinový prechod) a vyúsťuje do menšej kaplnky. Výška stropu je v týchto miestach približne 2 m. Kaplnku pre-disponovali na prieč sa križujúce poruchy – hlavnej pukliny smeru JZ – SV a pukliny SZ – JV. V mäkkej hlinenej vrstve dna sa našli medvedie zuby (neurčované). Steny sú v niektorých častiach pokryté krytálmi kalcitu a jemnými sintrovými nátekmi. Pri vstupe do kaplnky sa nachádza aj 0,3 m vysoký stalagmit. Z neprielezného pokračovania jaskyne pri strope vane občasný prievan, ktorý však pre rozpu-kanosť masívu a blízkosť povrchu nemá veľkú per-spektívu. Dĺžka jaskyne je 11,5 m.

Lezcova jaskyňa

Krátka, 4 m dlhá svahová jaskynka lokalizovaná asi 10 m pod hranou planiny, v druhom žľabe smerom od Medvedej pukliny na západ. Otvor je v strmom, exponovanom teréne a je prístupný lezením zhora. Steny sú hladké, bez výzdoby. Dno pokrýva zvlhčená hlina. Má pravdepodobne gravitačný pôvod.

Prízemná jaskyňa

Krátka svahová jaskynka sa nachádza na úpäti Veľkej Havranej skaly, asi 40 m na východ od Ľadovej jaskyne v Havranej skale, pod tým istým skalným bralom. Nadmorská výška vchodu je 802 m n. m. Predstavuje nízku, plazivkovitú chodbu dĺžky

4 m na dne vyplnenú suchou hlinou a suťou. Steny sú poznačené mrazovým zvetrávaním. V skale nad jaskyňou sa nachádza niekoľko krátkych bezvýznamných dier.

Jaskyňa Mech

Dutina s dĺžkou 3 m leží asi 20 výškových metrov od miesta, kde sa mierne zvažujúci terén povrchu Havranej skaly (východnej) láme do strmého svahu východnej časti planiny, nad bufetom (Ranč) v Zádielskej doline. Dno jaskynky vyplňa sutina a steny sú tvorené starými, zvetranými sintrovými nátekmi a rekryštalizovanými sintrami, siahajúce aj nad vchod lokality na povrchu. Otvor bol odkrytý rýchlymi svahovými procesmi v strmom úbočí planiny.

Poznámky ku genéze a morfológii jaskýň

Ku charakteru a genéze jaskýň v okolí Havranej skaly výrazne prispieva tektonicko-geologická situácia masívu planiny. Nie mocná vrstva (cca 90 m) čistých vápencov leží na nepriepustnom podloží pieskoviec a bridlíc. Počas jednotlivých geologických období, kedy dochádzalo k postupnému vyzdvihovaniu planiny sa mechanickým pohybom okrajových častí začali vytvárať a formovať poklesnuté formy a ťahové poruchy. Pri ich vzniku zohrali významnú úlohu aj hlboko zarezávajúce sa doliny potokov – Šajbovej a Blatnickej doliny. Poruchy majú generálny smer približne paralelný s okrajom planiny a sú mierne zvlnené. Ako bolo pozorované, veľmi často sa vyskytujú pukliny v zvlnených častiach ťahových porúch smeru SV – JZ (prakticky pri všetkých skúmaných jaskyniach). Opísané priepasti predstavujú typ rozsadlinových jaskynných priestorov (Bella, 1994). Jedná sa o úzke pukliny, ktorých šírka sa pohybuje od 0,1 m až 3 m (Snežná diera) a závisí od celkového vývinu ťahových puklín. Dĺžka týchto puklín je otázná, no môže siahť aj do horizontálnej vzdialenosti niekoľko stoviek metrov. Častým javom sú prievany, vznikajúce pri výškovo rozdielnych vchodoch do puklinového systému jaskyne. Pri špecifických podmienkach môže nastať aj ich zaľadnenie (Ľadová jaskyňa v Havranej skale, Snežná diera). Prievany indikujú aj značnú perspektivitu rozsadlinových jaskýň podobného typu, hlavne ak klesajú značne hlboko

do masívu planiny. Z tohto hľadiska sa javí ako veľmi zaujímavá Havrania priepasť ale aj ťahový systém Snežnej diery. Pod jej súčasným dnom možno predpokladať značné hlbkové pokračovanie, podobne ako je to v Čertovej diere (-186 m) na Hornom vrchu.

Záver

Výskumom Borčianskej planiny sa nám podarilo preskúmať, resp. objaviť nové, zaujímavé lokality. Z tejto príležitosti by sme sa chceli poďakovať predovšetkým Pištovi Matisovi, ktorý nám polohu Havranej a Zlomovej priepasti ukázal a takisto umožnil nám ich prieskum. V rámci prieskumu sme lokality pozorovali aj chiropterologicky (16 napočítaných netopierov).

Otázkou len naďalej ostáva komu patria objavy (2) vykopaných priepasti na Havranej skale. V priepastiach sme však našli aspoň tajomné iniciály po objaviteľovi – Z. T.

Literatúra

- BELLA, P., 1994: Genetické typy jaskynných priestorov Západných Karpát. Slovenský kras, XXXII, ROSA – SMOPaJ, Liptovský Mikuláš.
- BENICKÝ, V., 1951: Z činnosti Slov. Speleologickej spoločnosti. Krásy Slovenska, 28, Bratislava, pp. 218-222.
- ERDŐS, M., 1978: Definitívny súpis krasových javov Horného vrchu. Manuscript, SMOPaJ LM, pracovisko Košice.
- JAKÁL, J., 1975: Kras Silickej planiny. Martin, p. 145.
- LALKOVIČ, M., 1997: Krasové javy Slovenského krasu vo svetle súčasného poznania. Ochrana krasových javov a krasových území, Zborník referátov, Brzotín, pp. 12-21.
- PRIKRYL, L. V., 1985: Dejiny speleológie na Slovensku. VEDA, Bratislava.
- ROZLOŽNÍK, V., 1951: Ako pracujú členovia SSS. Krásy Slovenska, 28, Bratislava, pp. 183-184.
- SKŘIVÁNEK, F. – STÁRKA, V., 1956: Krasové zjavy státní přírodní rezervace Zádielská dolina. Ochrana přírody, XI, 10, Praha, pp. 289-295.
- SÝKORA, J., 1996: Lokalizácia krasových javov Horného vrchu. Sinter, 4, Liptovský Mikuláš, pp. 8-9.

Zakliate tajomstvo na Plešiveckej planine

Attila JERG – Tibor MÁTÉ – Zoltán JERG

V sobotu ráno vystupujeme z vlaku v Slavci. V tradičnej trojčlennej zostave s batohmi prechádzame dedinou. Nikde niet ani živej duše – veď normálni ľudia o takomto čase ešte spia. Len my – tak trochu “iní”..., ale sme si na to zvykli.

Moja obľúbená hláška je, že “najhoršie je ísť merať na dno priepasti” (okrem meračskej krabice treba vláčiť so sebou ešte kopu lán a “drobného železa”). Konečne sme pri diere a začíname sa pripravovať na zostup. Som veľmi zvedavý ako to dnes dopadne. Jednak, či sa niečo zas neprihodi a jednak, či bude táto diera hlbšia ako Veľká Peňažnica (-65 m).

Zostupujem ako prvý a vystrojujem. Zavesím sa do lana v ústí a začínam zlaňovať. V tom momente sa môj transportár nabalený lanami neviem ako vyvesil z karabíny a už aj padá dole. Dobré to dnes začína...

Neskôr transportár nachádzam na dne 2. šachty. Mapujeme súčasne so zostupom. Konečne sme na dne, bohužiaľ je úplne rovné a nie je tu ani najmenší náznak pokračovania. Po bratsky sa podelíme o horalkovú drť a o pár minút začíname vystupovať. Ako prvý lezie mapér s pod seba zavesenou meračskou krabicou. Ja, ako posledný odstrojujem. Výliezam cez úžinu na dno 3. šachty a už mám toho plné zuby. Tak dnes na mňa padlo priveľa. A ako keby toho nebolo dosť, nakoniec na mňa z 15 m výšky padá aj meračská krabica. Chudák mapér – mali ste vidieť ten ksicht. Veď pozbieranie pozostatkov z krabice mi trvalo asi pol hodinu.

Tá diera je naozaj ZAKLIATA!

Začiatkom tohto roka sa nám podarilo dokončiť prieskum novoobjavenej lokality, ktorej sme dali výstižný názov „Zakliata priepasť“, k čomu nás inšpirovali početné incidenty a príhody počas prieskumných a dokumentačných akcií. Hĺbkou –72 m je táto najhlbšou priepasťou v širšom okolí Slavského salaša a zároveň 6. najhlbšou lokalitou Plešiveckej planiny.

História objavenia a prieskumu

Predchádzajúcou udalosťou, ktorá je historicky spojená s objavom tejto významnejšej lokality planiny, bol povrchový prieskum medzi magistrálou a východnou cestou, severne od žltej turistickej značky nad Slavcom, ktorý uskutočnil A. Jerg dňa 9. augusta 1999. Po tejto akcii upozornil spolupracovníkov na perspektívu prechodeného územia, ktoré sme dovtedy ešte dôkladnejšie nepreskúmali. Následne bol vykonaný podrobnejší prieskum terénu v tomto okolí Z. Jergom a T. Mátem (29. augusta 1999), kedy bolo asi 200 m východne od Pracovnej priepasti objavené balvanité prepádisko budúcej Zakliatej priepasti. Okolie Slavského salaša sme hustotou výskytu aj hlbokých lokalít zaradovali medzi veľmi zaujímavé časti planiny, ktoré dávali tušiť existenciu ďalších, pod povrchom sa ukrývajúcich vchodov.

K lokalite sa po dlhšom čase vrátil A. Jerg dňa 1. decembra 1999 počas povrchovky zameranej na pozorovanie výdychov. V prepádisku boli objavené 2 vytopené miesta, čím sa perspektíva lokality len potvrdila. Dňa 4. februára 2000 už nevedel A. Jerg výdychom odolať a len holými rukami sa pustil do sondovania. Za necelé 2 hodiny odstránil z prepádiska všetok sneh a niekoľko menších kameňov. Spodok snehovej pokrývky tvorila na celom dne

prepadu 5 – 10 cm mocná ľadová vrstva. O dva dni nato sa vrátil už aj s náradím. To bolo prekvapenie, keď po 1,5 hod. sondovania začali kamene prepadať do priepasti. Po ďalšom sondovaní sa medzi dvoma hrubými koreňmi len 0,4 m pod povrchom odkryla tajomná čierňava. Keďže nemal ani svetlo, sondovanie radšej ukončil a naraďostený sa pobral domov. 10. februára 2000 Z. Jerg a A. Jerg spoločne vykopali ústie priepasti a rozplanírovaním vykopaného materiálu zrekultivovali okolie vchodu tak, ako je to dobrým zvykom. Kamene padali odhadom do hĺbky asi –20 m. Bola zameraná nadmorská výška vchodu a lokalita dostala IČO v zozname krasových javov planiny. Dňa 12. februára ako prvý do priepasti zostúpil T. Máte. Bolo potešujúce, že priepasť na dne 2. šachty nekončí, ale zároveň nám bolo ľúto, že do ďalšej cca 20 m šachty nám bráni neprieľzná úžina (*Krvavá úžina*).

1. incident – počas akcie sa jednému z účastníkov zanesol horák na karbidke, v dôsledku čoho nastala explózia čoraz viacej sa hromadiaceho plynu. Dotyčnému sa okrem psychickej ujmy nič vážnejšieho nestalo. Neskôr pred vchodom jaskyne to ostatní účastníci vtipne komentovali: „Z toho metrového plameňa na tvojej prilbe sme si aspoň mohli dôkladne prezrieť všetky tmavé kúty jaskyne“. Lokalita dostala dočasný názov „Ohnivá priepasť“.

Kvôli rozsiahlej dokumentačnej činnosti, kedy sme takmer všetok voľný čas trávil dokončováním prác na *Atlase krasových javov* sa nám do priepasti podarilo vrátiť až koncom roka 2000 (23. decembra). Pomocou vŕtačky a Hilti patroniek sme začali s rozširovaním úžiny (J. Stankovič) a zároveň sa začalo aj s mapovaním a vystrojovaním.

2. incident – počas trhacích prác došlo k úrazu (črepiny v prste), keď počas ládovania náhle odišli

Plěšivecká planina

s použitím ZM 10 (37-32-12) spracoval:

kreslil: T. Máté, september 1999

kreslil: T. Máté, september 1999

lesná cesta

značená cesta (žltá turist. značka)

chodník

vrstevnice

✦

⑥ katastrálny medzník

- jaskyňa, priepasť, prepadisko

okraj lesa, lüka

ihličnatý porast

líučno-lesný porast

krovinnatý porost

umelý objekt (napr. salaš)

bahnisko

oplotenie

patrónky. Po úspešnom rozšírení úžiny sa preskúmala nasledujúca časť priepasti až na dno 4. šachty, ktoré tvorila ďalšia úžina. Kameň však padal ďalej do hĺbky.

3. incident – počas vyliezania po labilnom suťovom svahu na dno 3. šachty sa pod lezcom uvoľnil veľký kameň (keď ďalší ešte čakali pod ním) a zastavil sa až na dne 4. šachty. Dňa 31. decembra 2000 sa pokračovalo v prieskume, kedy bola rozšírená úžina na dne 4. šachty a následne preskúmaná 5. šachta, ktorá viedla na dno priepasti v hĺbke –72,3 m. Týmto sa prieskum priepasti na čas zastavil, nevyriešená ostala len galéria pod *Krvavou úžinou*.

4. incident – po predchádzajúcom daždivom dni bolo v priepasti všade mokro. Labilný hlinený svah kvôli stekajúcej vode z 3. šachty (šikmé zasintrované dno) bol totálne rozmočený, dôsledkom čoho sa samovoľne zosúvali kamene aj veľké kusy blata do 4. šachty, čo znamenalo pre dole pracujúcich neustále riziko. 5. januára 2001 sme priepasť domerali a zistili evidentné prúdenie vzduchu z neprielezného okna na galérii pod *Krvavou úžinou*. Dohodli sme sa, že bude potrebné toto miesto rozšíriť, aby nezostali otázniky. Zároveň sme sa venovali aj fotodokumentácii.

Ďalšie incidenty – dnešná akcia začala tým, že prvolezcovi vo vchode spadol vak s lanami do priepasti, našťastie koniec mal už vyviazaný. Najväčší incident sa ale stal počas výstupu v úvode 3. šachty. Lezcovi sa počas súkania sa na galériu roztrhol popruh na meračskej krabici, ktorá sa zrútila dole, pričom druhý lezec už visel na lane v strede šachty. Našťastie krabica ho pri páde minula, avšak po dopade sa rozbila spolu s jej obsahom na márne kusky. To bola posledná kvapka do pohára a lokalitu sme sa rozhodli premenovať na Zakliatu priepasť.

Na lokalite začali opäť pracovať Z. Jerg a T. Máté dňa 16. júna 2001. Pokus o rozšírenie okna na galérii pod *Krvavou úžinou* sekáčom a kladivom bol ale neúspešný. Toto sa podarilo až úvodom roka 2002, kedy dvojica počas dvoch akcií (5. a 12. januára) neustáleho strieľania okna vrtačkou prenikli do nových priestorov a preskúmali Srdcovú sieň s vysokým komínom vedúcim takmer pod povrch planiny (vylezený Z. Jergom). 19. januára boli novoobjavené priestory v dĺžke 80 m doskúmané a zamerané, pričom bol prieskum priepasti ukončený.

Poloha vchodu a morfológia priestorov

Priepasť sa nachádza vo východnej časti planiny, skoro na temene kopca s kótou 674 m, v jeho JV svahu. Od Pracovnej priepasti (PP064) je vzdialená 200 m na VSV. Prepádlisko s ústím je situované na SV hrane menšieho závrťu v nadmorskej výške 656 m n. m.

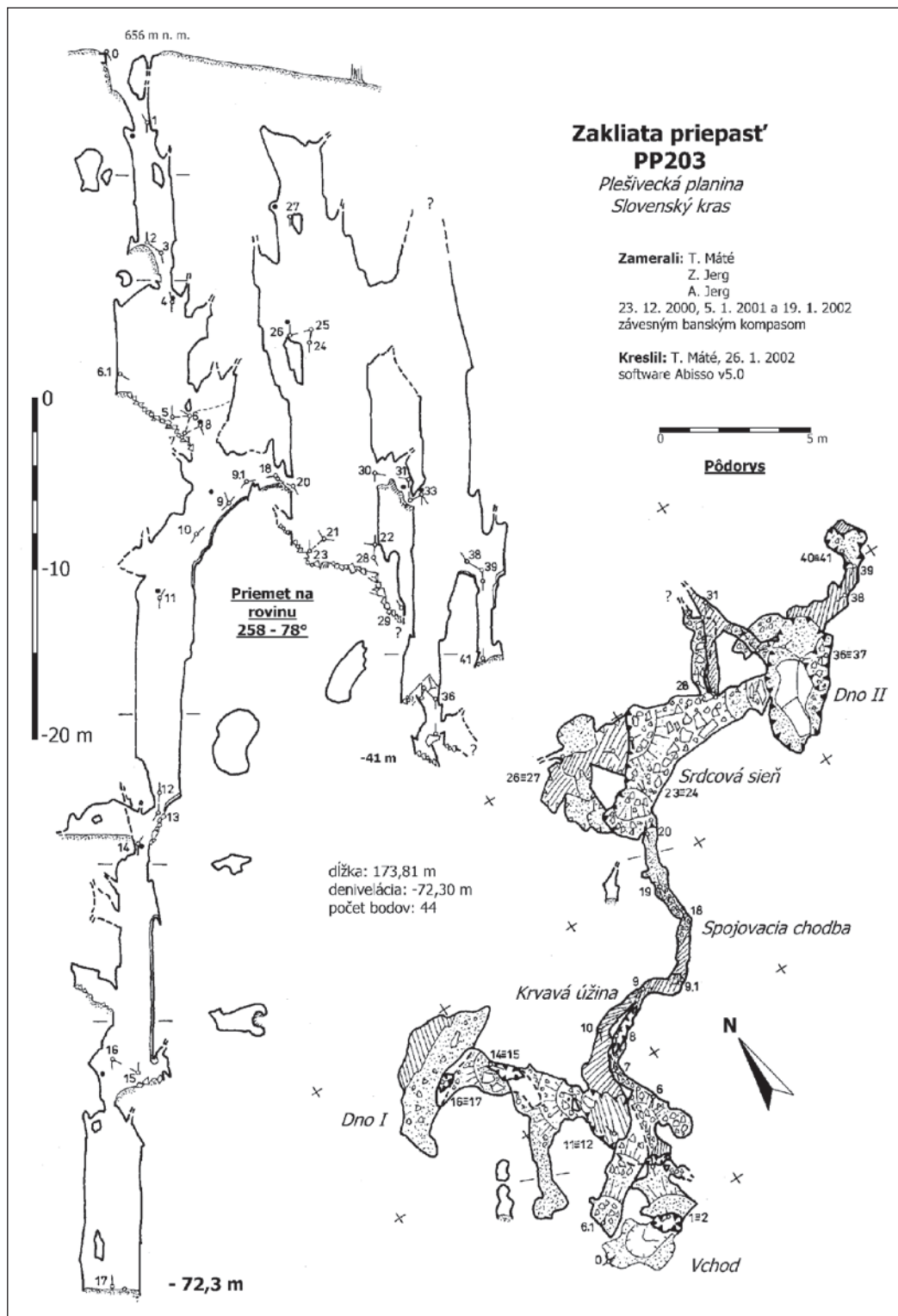
Umelé prekopaný vstup priepasti vedie popod veľký zaklesnený balvan do vstupnej šachty,

hlbokej 8 m. Už v hĺbke –3 m sa objavujú na stenách slabé sintrové vrstvy a rekryštalizované sintre. Šachta má zhruba oválny profil a jej dno tvorí hlinený svah klesajúci k úzkemu prechodu 2. šachty (do boku smerom na JV vedie bližšie nepreskúmaná úžina akoby do menšej sienky?). Steny priepasti sú pokryté hrubšími nánosmi blata. Šachta padá o 7 m nižšie na strmo uklonený svah menšej siene, vytvorenej na križení porúch. Suťové dno sa zvažuje do nenápadného úvodu úzkeho meandra a cez priestranú *Krvavú úžinu* vyúsťuje na kvapľovú galériu. Stupeň sa dá zliezť voľne. Zvlnený puklinový systém vedie do ďalších priestorov priepasti, objavených v roku 2002. Dno galérie vyplňa podlahový sinter a skláňa sa k úžinovému nástupu 3. šachty, pomerne svetlého profilu (4 m). Steny sú tvorené rôznorodou kvapľovou výzdobou. Prechod do úrovne nad 4. šachtou je komplikovaný veľkým labilným balvanom, popod ktorý je potrebné preliezť. Zo sienky smerom na JJZ vedie krátka horizontálna chodbička, ktorá pravdepodobne plní (la) funkciu privádzania vôd smerom zo závrťu, nachádzajúceho sa južne od priepasti. Dokumentuje to hrubá hlinená vrstva dna chodby, tvary stien ako aj výšková poloha voči dnu závrťu. Šachta pod sienkou, hlboká 14 m je silne poznačená presakujúcimi vodami z horizontálnej chodbičky. Stopy po korozívnej činnosti vody reprezentujú ostré brity. V spodnej časti je jedna stena tvorená mohutným kvapľovým útvarom. Šachta má zvonovitý tvar a jej kamenité dno v malej sieni mierne klesá k ústiu posledného stupňa, 12 m hlbokej vertikály, ktorá má svoje dno v hĺbke –72,3

Dno 3. šachty – podliezanie labilného bloku.

Foto: A. Jerg

m. Najhlbšie miesto priepasti je bez náznaku a perspektívy ďalšieho pokračovania.

Z kvapľovej galérie pod *Krvavou úžinou* vedie na SV úzka, puklinovitá *Spojovacia chodba*, miestami široká len 0,3 m. Chodbička prepája navzájom dva rozdielne vertikálne systémy a rozdeľuje celú priepasť na tzv. JZ časť a na SV časť. SV časť (priestory objavené v roku 2002) sú vo väčšej miere poznačené rútením a vyskytuje sa v nich aj bohatšia sintrová výzdoba. *Spojovacia chodba* je zakončená prestriedanou úžinou a vyúsťuje v stene vertikálneho, 25 m vysokého komína asi 4 m nad jeho dnom v *Srdcovej sieni*. Komín je zakončený slepo cca 4 m pod povrchom planiny. O blízkosti povrchu svedčia aj pozostatky rôznych živočíchov, ako aj koreňky stromov. V tejto časti sa nachádza aj najkrajšia výzdoba priepasti. Presintrené závalové dno *Srdcovej siene* klesá k jej najnižšiemu miestu – puklinovému výbežku so zavaleným dnom a otáznym pokračovaním (jedno z perspektívnych miest). Hlavná porucha *Srdcovej siene* pokračuje smerom na V a prechádza do ďalšieho vertikálneho komína. Na mieste styku porúch je

vytvorený rozsiahly zával, ktorý sa dá bezpečne obísť cez puklinovú chodbičku vylezením steny, približne v rovnakej výške ako je vyústenie *Spojovacej chodby*. Komín tvorí priestrannejšia, puklinovitá šachta vysoká cca 30 m (zlaňuje sa len v spodnej polovici) a jeho dno tvoria napadané balvany, pomedzi ktoré sa dá dosiahnuť 2. dno v hĺbke –41 m. Puklinové okno v stene šachty končí slepou, 6 m hlbokou priepastkou. Celková dĺžka priestorov je 174 m.

Na záver

dobrá rada. Ak by ste sa niekedy chceli vybrať do Zakliatej priepasti na Plešiveckú planinu, určite si zoberte so sebou aspoň lekárničku. Človek nikdy nevie..., a hlavne keď odkrýva zakliate tajomstvo.

Literatúra

JERG, A., MÁTĚ, T., 1999-2002: Denníky z akcií + TD. Rukopis autorov. Rožňava – Košice.

Bezvýznamné jaskyne Borinského krasu

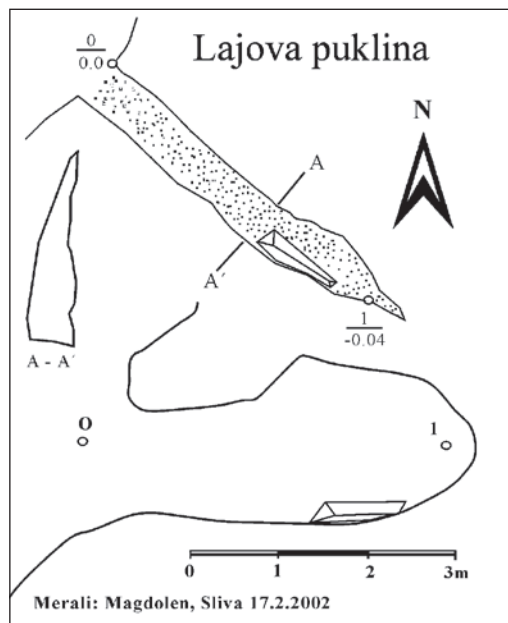
Peter Magdolen

Už viac rokov sa na stránkach Spravodaja stretávame s opisom malých jaskyniek a previsov, zväčša v atraktívnych krasových oblastiach Slovenského krasu, Slovenského raja či Nízkych Tatier. Aby nevznikol dojem, že takéto jaskynky sa v menej zaujímavých pohoriach nevyskytujú, prinášame opis 17 objektov tejto kategórie z Borinského krasu. Napriek podrobnej klasifikácii podzemných priestorov (Bella 1998) je nutné aspoň pre potreby tohoto článku bližšie definovať pojem bezvýznamná jaskyňa. Nutným kritériom je dĺžka, ktorá nemá prekročiť 20 m. Dôležitejším faktorom je nemožnosť kopania buď kvôli už existujúcemu druhému vchodu, či skôr východu (typ tunel), alebo kvôli slepému koncu v skale (typ abra a typ vyznievajúca puklina). Za bezvýznamné sa považujú aj jaskyne, kde kopanie síce je možné, ale po známej vzdialenosti povedú k uvedeným koncom (východ alebo slepá skala). V týchto jaskyniach tiež absentujú historické a prehistorické predmety. Speleoarcheologický význam však jaskyne ešte môžu získať, ak tu jaskyniar zanechá svoj podpis po vzore paleowriterov z radov husitov či štúrovcov a neskôr úspešne vstúpi do politiky.

Lajova puklina

V živote bežného jaskyniara je obdobie, kedy chce mať vlastnú lokalitu, o ktorej je presvedčený, že to je tá kľúčová, ktorou sa objaví rozhodujúca časť veľkého jaskynného systému. Zvyčajne sa mu

podarí presvedčiť niekoľko oddaných duší a potom spolu pretrpia zopár akcií, kým definitívne odmietnu spoluprácu. Neskôr sa sami divia, v akej nezmyselnej diere to trávili mladosť. Takouto lokalitou je i Lajova puklina, kde sa v pracovalo v roku 1983 pod vedením I. Varjúa.

Pretože objem vykopaných priestorov neprevyšuje prirodzene prístupné, jaskyňa nepatrí medzi vykopané, no plne spĺňa znaky bežvýmnej jaskyne. Nachádza sa v ľavej strane údolia Borinského potoka nad budovou bývalej kancelárie borinského kameňolomu, neskôr základne borinských jaskyniarov, dnes po rekonštrukcii sídlo poľovného združenia Grúň. Jaskyňa je vytvorená na vertikálnej poruche, ktorá sa smerom nahor zužuje. Je veľmi pravdepodobné, že pri hypotetickom kopaní dopredu sa tiež rýchlo vykliní, keďže 10 m nad jaskyňou je na tejto istej poruche vytvorený väčší previs, ktorý smerom dovnútra po 3 m vyznieva. Dĺžka jaskyne je 4,0 m, dno je pokryté hlinou a humusom, dá sa prehľbovať, no vytráca sa zmysluplnosť takého počínania.

Jaskyňa Okno

Každého kto ide asfaltkou z Borinky na chatovú osadu Košariská, zaujme na konci kameňolomu výrazný portál vpravo v skalnej stene. Jedná sa o jaskyňu Okno. Za otvorom s rozmermi $5 \times 2,5$ m sa jaskyňa zužuje a stúpa do závalu. Ešte niekedy v sedemdesiatych rokoch bol v mieste závalu príchod, ktorým jaskyňa ústila v závrtovej depresii za skalnou hranou na povrch. Ale mohutné odstrelý vo svahu oproti, počas záverečného štádia ťažby v kameňolome, kedy ho z nepochopiteľných príčin rozširovali hore údolím, zasypali depresiu nastriekaným kameňom. Podobne bola zavalená aj väčšia časť jaskyne Okno, tú sme však v rámci starostlivosti o krasové javy v r. 1983 vyčistili od kameňov, z ktorých najväčší dosahoval objem malej fiatky. Výhodou bolo, že kamene stačilo jemným dotykom uvoľňovať, aby sa vo forme skalných lavín spúšťali na cestu, odkiaľ sme ich prehádzali na druhú stranu. V časoch rozvinutého socializmu to bola záslužná akcia, ktorou sme prispeli k bezpečnosti na cestách. Jaskyňa má dĺžku 6 m, deniveláciu 4 m a s povrchom je prepojená ešte menšou bočnou chodbou, ústiacou von 2 m vedľa hlavného otvoru.

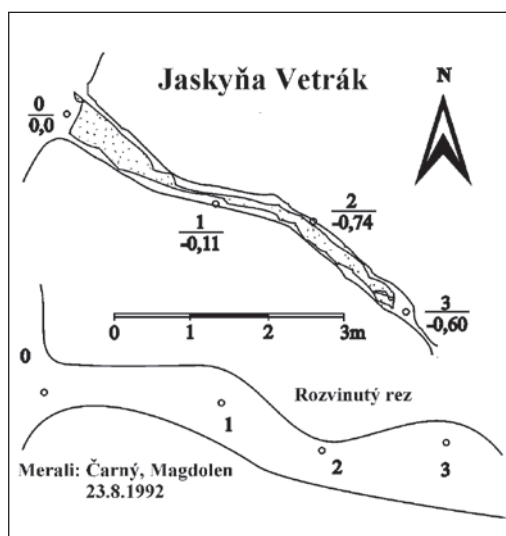
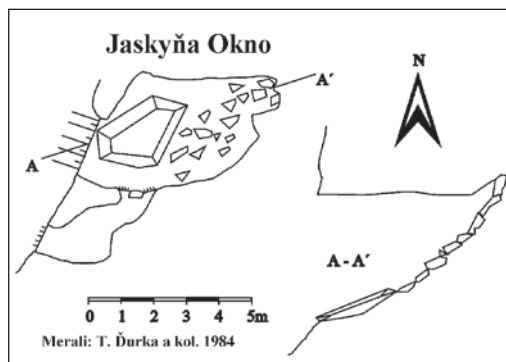
Jaskyňa Vetrák

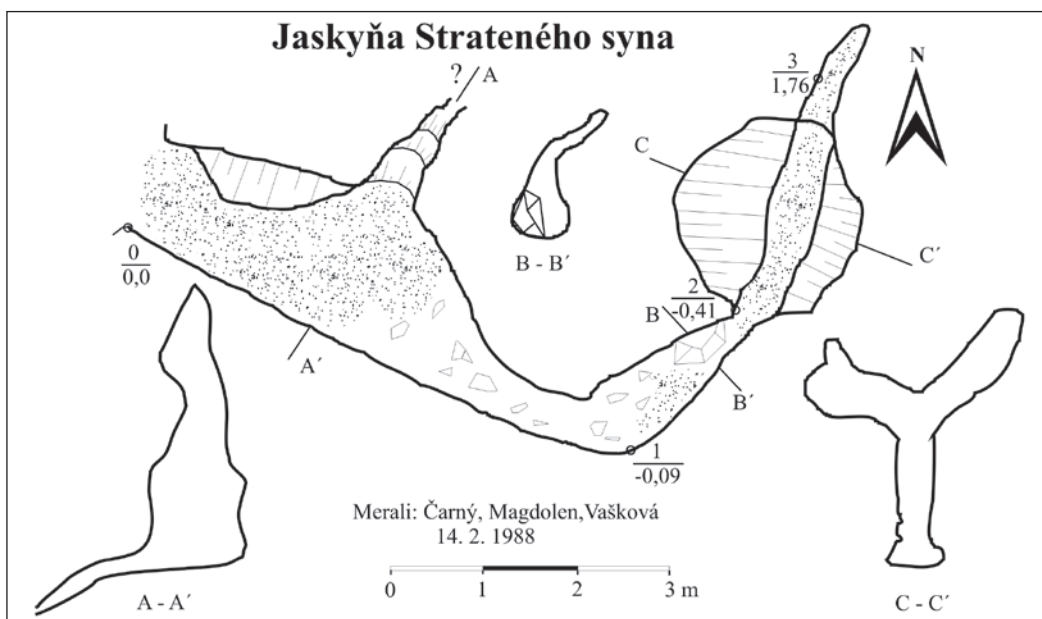
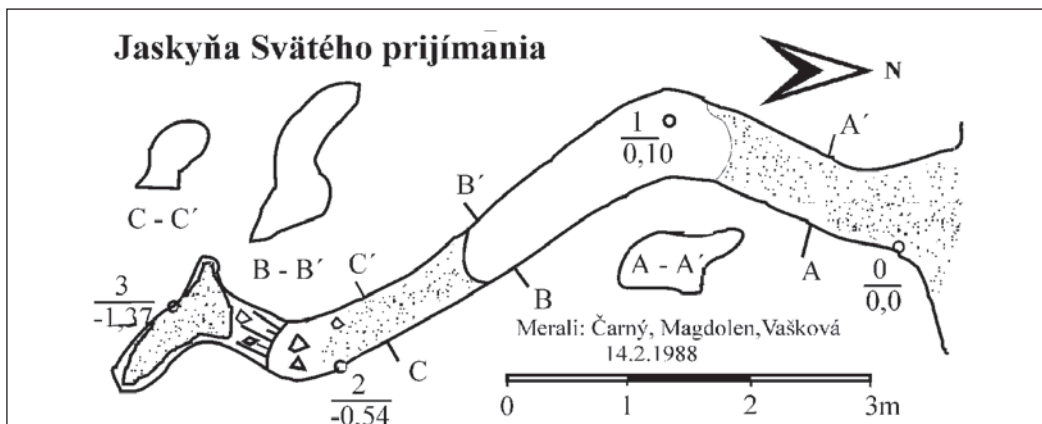
Vpravo od jaskyne Okno na úrovni vchodu do jaskyne Trojuholník sa nachádza ďalšia jaskyňa – Vetrák. Nenápadný malý otvor s priemerom 50 cm sme prvýkrát identifikovali vo februári 1991 pri geodetickom zameriavaní okolitých jaskýň, kedy v mrazivom počasí bolo tesné okolie vchodu pokryté ľadovou inovárou. Do jaskyne sa ale nedalo vojsť, prekážal skalný blok 1 m od vchodu. Keď sme ho v lete odstrelili, dalo sa už dostať dnu až po koncovú nepriehľadnú úžinu a čoskoro sme jaskyňu aj zamerali. Pretože v jaskyni bolo cítiť pohyb vzduchu a z polohy voči jaskyni Trojuholník vyplynula možnosť, že jaskyne spolu komunikujú, napadlo nás overiť ich možné prepojenie. Tak sme v januári 1995 zapálili v koncových častiach jaskyne Trojuholník malú

dymovnicu a skutočne sa po 3 minútach vyvalil červený dym z j. Vetrák. Na tomto mieste sa ospravedlňujeme jedinému zimujúcemu netopierovi v j. Trojuholník za komplikácie pri hibernovaní. Jaskyňu Vetrák tvorí chodba zo začiatku kruhového prierezu, neskôr oválneho a po 5 m profil prejde do nepriehľadnej pukliny. Tesne pred zúžením sa v jaskyni dá otočiť, vyžaduje to miernu jogínsku prax. Dĺžka jaskyne je 5,5 m, denivelácia 1 m a na spojenie s j. Trojuholník treba asi 10 m.

Jaskyňa svätého prijímania

V rokoch 1987-89 bola zvyčajným zimným pracoviskom jaskyňa Notre Dame. Využívajúc rôzne prístupové cesty k lokalite sme postupne zaregistrovali 5 malých jaskýň v juhozápadnom svahu, kadiaľ vedie najvýhodnejšia trasa z kameňolomu k tejto jaskyni. Prvá z nich sa nachádza na malej plošine tesne za hranou skalnej steny nad kameňolomom, v ktorej sú známe jaskyne Trojuholník a Okno. Vchod je 10 m severne od vrcholu steny, má rozmery 1×1 m a za ním jaskyňa pokračuje horizontálnou chod-

bou, ktorá ku koncu klesá, pričom sedimenty postupne dosiahnu strop. V jaskyni je možné kopaním postúpiť ďalej a zväčšiť súčasnú dĺžku 8,0 m, ale je veľmi pravdepodobné, že by sa prieskumník vykopával na svetlo niekde v kolmej stene nad j. Trojuholník. Jaskyňa dostala názov podľa nálezu dlhej kostolnej sviečky vo vchode, ktorú tu zanechal neznámy amatér.

Jaskyňa strateného syna

Ak sa pokračuje od J. sv. prijímania smerom na SV pozdĺž nevýrazného skalného hrebeňa, asi po 50 m sa na jeho úpätí ukáže pekný otvor 3 m vysoký a 1 m široký. Nasleduje podobne rozmerná chodba, ktorá po 6 m zahne doľava, rozšíri sa, ale vzápätí zase zúži a vyznie v uzavretej pukline. Vo vzdialenosti 2,5 m od vchodu vybieha doľava plazivka s pekným eróznym

profilom, je neprieľzná, no pre zúfalého jaskyniara je tu možnosť akej-takej prolongácie. V súčasnosti jaskyňa dosahuje dĺžku 11,4 m.

Jaskyňa storočného listia

Asi 20 m powyše J. strateného syna, v tom istom skalnom hrebeni, len 2 m od hornej hrany je ďalšia jaskyňa. Za nenápadným polkruhovým vchodom o priemere 1 m chodba klesá na dĺžke 3 m, neskôr je horizontálna, vytvára štyri zákruty a končí závalom. Ten zrejme súvisí s malou jamou typu iniciálnej depresie na povrchu, odhadovaná hrúbka nadložia je tu 3 m. Jaskyňa má znaky riečnej erózie, podobne ako aj ostatné v okolí j. Notre Dame. Aby sme mohli jaskyňu preskúmať a zamerať v celej dĺžke 15,0 m, bolo nutné odstrániť vrstvu starého hnilého listia okolo meračského bodu 2, čo jej aj dalo meno.

Jaskyňa Zuzka Štvordierková – Gombíková

Pri kompletizácii máp malých jaskýň sme s údi-
vom zistili, že abra powyše J. storočného listia nie je
abra, ale regulérna jaskyňa. O čo väčšie bolo prekvapenie
vnútri, keď sa podarilo preliezť do stúpajúcej
chodby dlhšej ďalších 4 m. Jaskyňa tým dosiahla
neuveriteľných 9,9 m a je nateraz poslednou z jas-
kýň v Borinskom krase, zaregistrovaných jednodu-
chým túlaním sa po teréne. Úvodná horizontálna 5 m
dlhá chodba je so stúpajúcou prepojená úzkym
prieliezom v strope. Pre nedostatok fantázie pri náj-
dení tejto jaskyne sme sa rozhodli pomenovať ju
podľa predmetov, ktoré v nej nájdeme. Stačilo malé
ušilie na nálež obalu z cukrovinky Zuzka v oblasti
vchodu, ako aj gombíka pri m.b. 1 a názvoslovná
komisia v múzeu môže opäť zasadať.

Ružová jaskyňa

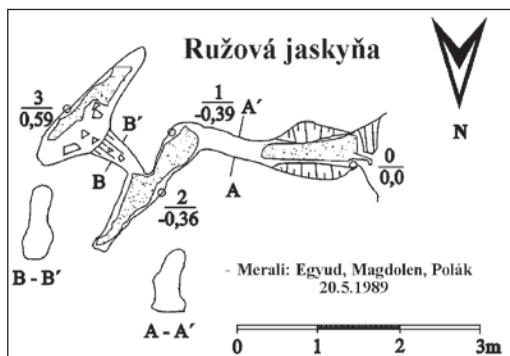
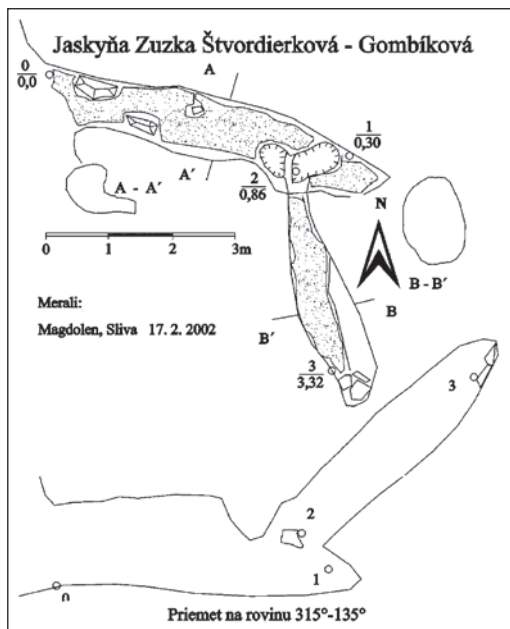
Vyššie spomenutý skalný hrebienok s opísanými
troma jaskýňami sa končí, resp. skaly miznú, pretí-
na ho chodník z hrebeňa Kozích chrbtov paralelný
s Vajnarákovým jarkom a na konci chodníka sa
vpravo vo svahu ukáže 2,5 m vysoká skala, v ktorej
je vchod do Ružovej jaskyne. Tvorí ju puklinový
meander rozšírený vo vstupnej časti mrazovým
zvetrávaním. Po 3 m meander pretína úzka puklina,
ktorou sa s ťažkosťami dá preliezť do väčšieho
priestoru (0,6 × 2 m pri výške 0,5 m), ktorý nesie
znaky deštrukcie. Dĺžka jaskyne je 5,3 m.
Vrstevnaté vápence majú okolo vchodu ružový
nádych.

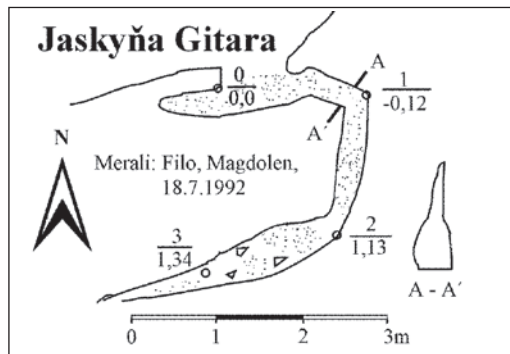
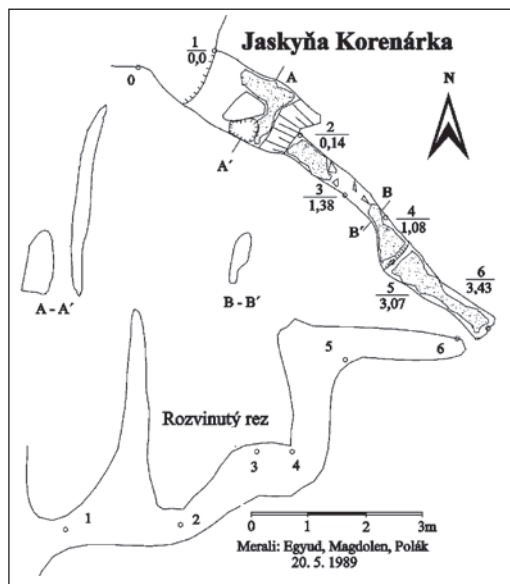
Jaskyňa pri parkovisku

Vľavo 6 m od Ružovej jaskyne je pekný otvor do
4,4 m dlhšej jaskyne. Tá pozostáva z jedinej chodby
erózneho tvaru s polkruhovým profilom, na konci sa
hlinité dno dotýka stropu. Parkovisko, od ktorého
má jaskyňa meno, fungovalo iba raz, kedy sa šofér
L. Varjú po heroickom výkone s vozidlom Aro dostal
až do tesnej blízkosti jaskyne a odtiaľ sme už manu-
álne transportovali lešenárske rúrky, palety a iný
materiál potrebný pre práce v j. Notre Dame.

Nezákonná jaskyňa

Počas jednej z akcií, zameraných na zameranie
jaskyne Notre Dame na jar 1999 si autor všimol
dieru v skale nad bývalým skladom streliva na
začiatku údolia Vajnarákov jarok. Po vypratí listia
sa dalo vopchať dnu, avšak po 2 m sa diera končila.
Lokalita sa zaevidovala ako nezákonná jaskyňa, veď
v zmysle zákona o ochrane prírody sa za jaskyňu
považuje podzemný priestor dlhší než 3 m. Na návrh
prekopať jeden meter do lovej miery nik nereago-
val, tak jaskyňa ostala ladom. Zameranie jaskyne vo
februári 2002 potvrdilo dĺžku 2,3 m, čím jej patrí

primát najkratšej jaskyne Borinského krasu. Jaskyňu tvorí horizontálna erózna chodba, po 2 m sa zatáča doprava, je vidieť ešte 1 m, ale aby sa dalo dostať ďalej, treba prehliť dno. Snáď nabudúce.

Jaskyňa Korenárka

Za borinským kameňolomom v smere na Košariská je po pravej strane skalná stena, v ktorej je vidieť kruhový otvor do vykopanej Sovej jaskyne. Od nej 9 m vpravo je vchod približne štvorcového tvaru do jaskyne Korenárka, z cesty ho však nevidno. Jaskyňa je založená na výraznej pukline SZ-JV. Dno mierne stúpa k m.b. 4, za ním je 2 m vysoký schod, ďalej je už chodba nízka aj úzka. V zadnej časti sú nápadné hrubé korene. Za vstupom puklina vybieha nahor a vytvára 4,4 m vysoký úzky komín. Pre korózný charakter priestorov sa tu o výkopové práce zatiaľ nikto nepokúšal a dúfame, že to ani nikoho nenapadne, a teda jaskyni ostane dĺžka 8,7 m.

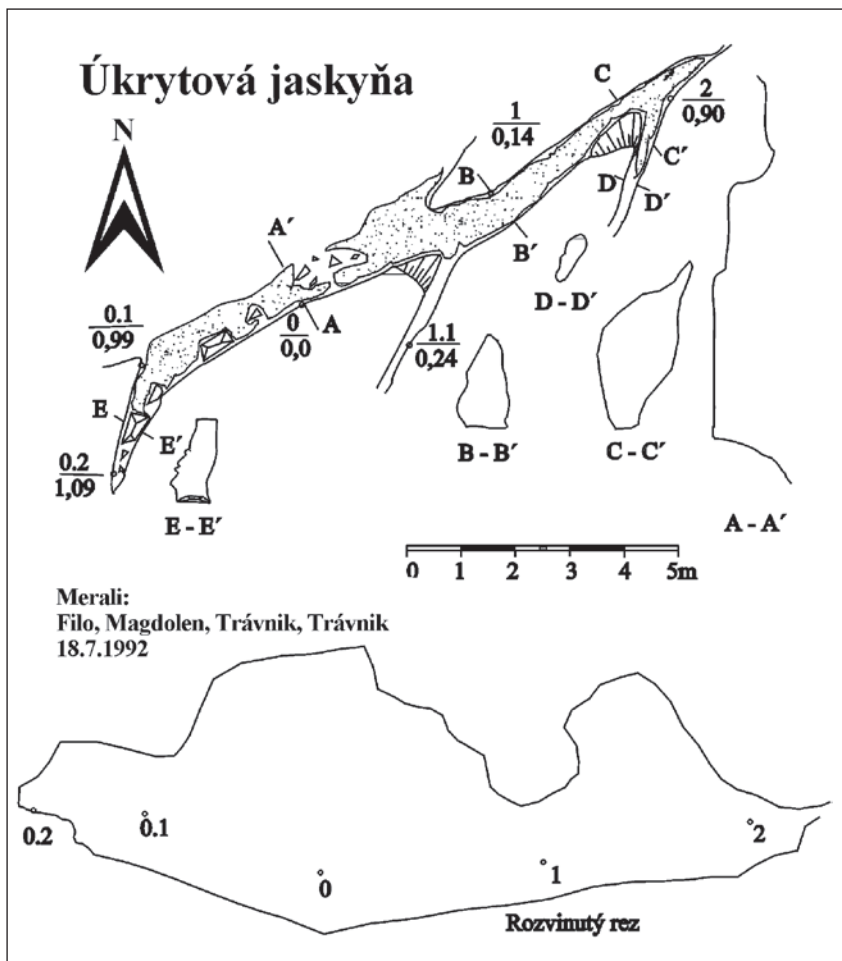
V skalnej stene nad j. Korenárka sa černie malý otvor. Jediná možnosť, ako sa presvedčiť, čo je za ním, bolo zlanovať k nemu zhora. Toto sa udialo 28. 3. 1992, kedy sa V. Filo odhodlal spustiť k diere za súčasnej navigácie z protiahlého svahu ostatnými účastníkmi akcie. Pokiaľ sa dá veriť jedinému človeku na svete, čo túto jaskyňu navštívil, jedná sa o prieleznú chodbu typu tunel o dĺžke 2,5 m s priemerom 1 m na výšku a 0,5 m na šírku. Kvôli polohe dostala lokalita názov **Vysoká jaskyňa**.

Úkrytová jaskyňa

Tmavý vchod do tejto jaskyne vo výraznej skalnej stene nad cestou na Košariská tesne pred ostrou 180° zákrutou upúta každého pešieho turistu. Jaskyňa bola známa viacerým generáciám jaskyniarov a dokonca sme našli jej mapu v múzeu SMOPAJ, avšak až po tom, ako sme ju znova premerali. V múzeu vystupovala pod výstižným označením Jaskyňa bez názvu a zamerali ju J. Knap, J. Slovák a M. Stolár v r. 1976. Vchod, ktorý vidno z cesty je v skutočnosti iba previs a jaskyňa pokračuje vľavo výraznou puklinou vysokou 2 m. Na opačnej strane previsu je tiež puklina, tá však rýchlo vyznieva. Puklinový charakter priestorov zväčšených mrazovým zvetrávaním neumožňuje rozmýšľať nad nejakou perspektívou 16,3 m dlhej Úkrytovej jaskyne.

Jaskyňa Gitara

Tvar vchodu tejto jaskyne zrejme netreba opisovať. Všimne si ho vnímavý okoloidúci, keď sa v čase bez vegetácie pozrie na skalnú stenu s Úkrytovou jaskyňou. Gitara je 20 m vľavo, 10 m nad zemou, no s miernymi lezeckými vlohami sa do nej dá dostať bez lana. Z vchodu vybieha doľava úzka (20 – 30 cm) puklina, otáča sa doprava, klesá a rýchlo sa neprie-

lezne zužuje. Podľa charakteru a smeru priestorov nevylučujeme možnosť komunikácie s Úkrytovou j. Dĺžka jaskyne Gitara je 5,4 m.

Študentova diera

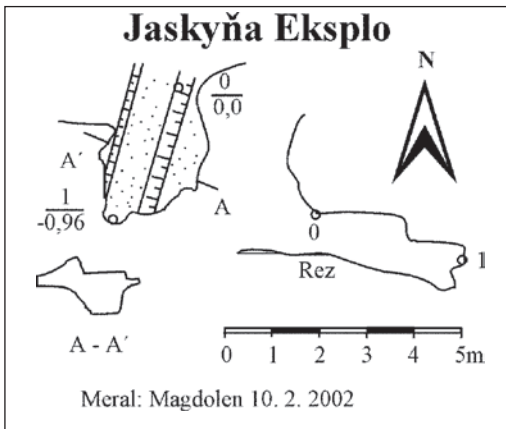
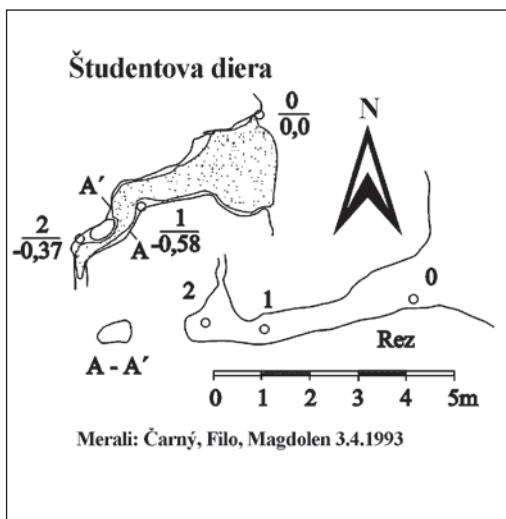
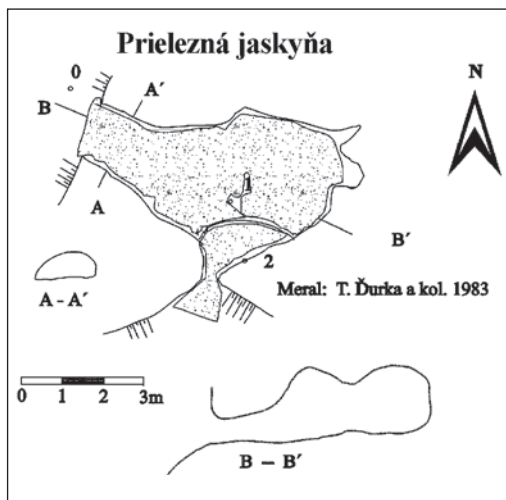
O tejto jaskyni nadšene rozprával M. Čermák, svojho času študent FEI STU. Z viacnásobného popisu polohy sme zistili, že o lokalite vieme, no nepovažovali sme ju za jaskyňu. Po zameraní, keď dosiahla dĺžku 4,7 m sme ju ale uznali a zaradili medzi ostatné bezvýznamné jaskyne. Nachádza sa na úpätí malého skalného bloku na druhej strane bočného údolia oproti Hadej jaskyni a tvorí ju jedna nízka plazivka široká 50 – 70 cm. Za posledným meračským bodom jaskyňa prudko zatáča doľava, nepriečne sa zužuje, no je možné prehliť dno a postúpiť ďalej. Skalný blok, v ktorom je vytvorená je pomerne izolovaný a už po pár desiatkach metrov na povrchu kras končí, resp. hraničí s kryštalinikom, čo silne demotivuje prípadných kopáčov.

Prielezná jaskyňa

Ostrá 180° zákruta na ceste z Borinky na Košariská je podmienená geologicky. Spod borinských vápencov tu na malom úseku vystupuje jazyk odolnejších kremencov, ktoré potok a aj cesta obchádza prudkým meandrom. Na kremencovom jazyku je ale zachovaná relatívne tenká vrstva vápencov a v nich je vyvinutá prielezná jaskyňa. Jedná sa o krátky tunel (dĺžka 6 m) so spornou geomorfologickou hodnotou. Reálnejšia hodnota jaskyne spočíva vo využití na táborenie, keď sa v nej dá pohodlne vyspať a aj založiť oheň.

Jaskyňa Eksplo

Všetky doteraz opisované jaskyne sa nachádzajú na malom území 500 × 500 m povýše Borinského kameňolomu, kde je vhodný geologický podklad tvorený čistými borinskými vápencami a kde bola vhodná paleohydrologia. Mimo tejto oblasti sú

malé erózne jaskyne v Borinskom krase vzácnosťou. Jediným doteraz známym objektom tohto typu v severnej polovici krasu je jaskyňa Eksplo, aj keď sú určité pochybnosti, či ju nezaraďiť k vykopaným jaskyniam, akých je tu viac. Jaskyňa bola zaregistrovaná v r. 1987 a autorovi sa podarilo do nej vliezť. Síce bez vrchného odevu, ale bol komplet dnu. Jaskyňa upadla do zabudnutia a zrejme by sa na ňu zabudlo úplne, nebyť bývalého jaskyniara Žabáka, ktorý v krčme neustále niečo splietal o super lokalite, pričom zakaždým jej dal iné pomenovanie. Hoci nebol schopný ani zakresliť jej polohu, vylučovacou metódou sme ju nakoniec odhalili ako nám známu jaskyňu Eksplo. Jaskyňa sa nachádza v ľavom svahu bočného údolia, kadiaľ tečie prítok Borinského potoka od Veľkého Javorníka a vedie asfaltová cesta horáreň Biely Kríž – Košariská, asi 500 m poniže bývalej horárne Horvátka, vo vzdialenosti 50 m od cesty. Bola v hustom lese, ale ten padol pod píliami drevorubačov v lete 1998, takže dnes je z cesty vidieť 4 m vysokú skalu a na jej úpätí otvor do jaskyne. Jaskyňu sme počas troch akcií na jeseň 1999 prehľadli na pohodlný prechod po kolenách skôr z úcty k starším, než z túžby po objave, i keď erózne tvary v chodbe niečo naznačujú. Tiež potok, tečúci 20 výškových metrov nižšie, vytvára na úrovni jaskyne nevýrazné ponory a počas najsušších období tu mizne, čo môže byť vzhľadom na tesnú blízkosť nekrasu úvodná časť podzemného systému, avšak podľa doterajších skúseností zrejme je nedostatočne vyvinutá. Jaskyňa má dĺžku 3,4 m a ak by sa v nej uskutočnila ešte jedna prolongačná akcia, museli by sme ju preradiť medzi vykopané jaskyne.

Pri opise malých jaskýň autori zvyknú použiť ustálený zvrst, že jaskyňa má dokumentačnú hodnotu. Takáto hodnota je vážny pojem a skôr ide o uspokojenie ega dokumentaristu. Význam opisu bezvýznamných jaskýň je snáď v presnom uvedení polohy, čím môžu slúžiť ako orientačné body pri pohybe krasovým terénom, čo je jedným z cieľov tohto príspevku. Iným cieľom je uviesť do literatúry pôvodné a jaskyniarmi skutočne používané názvy jaskýň a vytesniť tak novotvary uvedené v malej speleologickej biblii (Bella, Holúbek), kde zostavovatelia podľa tlaku dočasne vplyvných hráčov na speleologickom ihrisku, neuvedomujúc si, že tí sa rýchlo stratia v zadnej diere dejín.

Literatúra:

- BELLA, P., 1998: Priestorová a chronologická štruktúra jaskynných geosystémov. Slovenský kras 36, Liptovský Mikuláš, s.7-34.
- BELLA, P., HOLÚBEK, P., 1999: Zoznam jaskýň na Slovensku. Ekopress, Bratislava.

Objav koreňovej jaskyne

Daniela Anderková

Začalo sa to každoročnou návštevou Chalupkovej jaskyne neďaleko Hornej Lehoty v okrese Brezno. Nebolo tomu inak ani 30. 12. 2001. Vybrala som sa spolu s tromi kamarátmi opäť si pozrieť Chalupkovu jaskyňu. Cestou k nej nás zaujali skaly na protívnej strane. Rozhodli sme sa obzrieť si ich z blízka a trochu ich preskúmať. Prešli sme cez potok a vybrali sme sa v polmetrovom snehu do strmého kopca. V okolí skál rastú smrek a duby. Najväčšími nás zaujal malý tmavý otvor, za ktorým sa niečo skrývalo.

Už pred rokom sme sa ho pokúšali preskúmať, ale veľa sme tam toho nevideli. Do vnútra sme sa dostali cez tento otvor (50 × 40 cm) strmo dole asi tak 2 metre do malej miestnosti plnej blata. Na pravej strane bola malá chodba, ktorá sa neskôr strmo zvažovala dole. Bolo v nej iba blato a voda. Opäť sme sa vrátili ku vchodu, aby sme si mohli pozrieť aj druhú stranu.

Keď sme sa brodili snehom do kopca, ešte sme netušili, čo všetko nás čaká. Teraz sme mali zo sebou lepšie baterky ako minulý rok, repšnúru, fotoaparát a viac odvahy, nešli sme do neznáma. Pri vchode sme si odložili nepotrebné veci a zišli do nám známej malej chodby. Tu nás čakalo veľké prekvapenie. Na ľavej strane sa už nenachádzala stena, asi 60 cm nad zemou bol vyhlbený otvor, ktorý sa neskôr rozširoval, až sme sa mohli postaviť. Vybrali sme sa touto veľmi zaujímavou a zároveň záhadnou chodbou vyhlbenou do zeme. Kráčali sme po opadanom listí a hline. Bola som prekvapená, že nevidíme žiadnu skalu, iba hlinu, všade okolo nás, aj nad nami. V chodbe nás prekvapil malinký netopier, motýle a pavúky. Asi po 5 metroch sa chodba skončila. Stáli sme pred hlinenou stenou. Neostávalo nám nič iné, iba sa vrátiť.

Boli sme už blízko vchodu, keď našu pozornosť upútalo malý prúžok svetla a prúdenie chladného vzduchu. Nepochádzalo z našich bateriek a ani z miesta, kadiaľ sme sem vošli. Vybrali sme sa za tým svetlom. Naďabili sme na niečo tvrdé, bola to skala. Asi o 3 metre ďalej bol malý otvor, ktorý viedol von. Bolo vidieť, že sa nepoužíva, trebalo sa tam plaziť a všetko naokolo bolo neporušené. Ani na snehu neboli žiadne stopy po ľuďoch. Pri vchode viseli zo stropu menšie aj väčšie cencúle. Zrejme o ňom ľudia, ktorí vyhlbili chodbu, nevedeli.

Nechali sme tento vchod, pretože sme sa chceli po týchto nových priestoroch v podzemí ešte popozerať. Lákala nás tá skala. Obzreli sme si ju bližšie a našli malilinkú škáru. Cez ňu sme videli vo vnútri niečo, čo nám pripomínalo vodopád. Aby som neporušila ľadovú výzdobu cencúľov pri novom vchode,

Plastické sintre prerastené koreňmi

Foto: D. Anderková

tak som sa vrátila vonku tým, ktorým sme tu vošli. Pred vchodom sme si totiž všimli, že tam nám neznámi ľudia, zrejme tí, ktorí vyhlbili tú chodbu, nechali motyku. Vrátila som sa s ňou dovnútra a začali sme kopat'. Možno po 10 minútach sa nám podarilo urobiť taký otvor, ktorým by sme sa preplazili dovnútra. Nešlo to, kamarát ho musel zväčšiť. Potom sa preplazil dovnútra popod skalu, ktorá mala hrúbku okolo 1 metra. Hneď za ním som išla ja. Preplazila som sa do jaskyne, keď som odrazu hlavou narazila do niečoho mokrého a mäkkého zároveň. Viselo to zo stropu a pripomínalo nám to čierne tenké dlhé "nite". Posvietili sme si baterkou vókol seba a videli sme tam ešte 3 alebo 4 podobné útvary. Rozmýšľali sme, čo to môže byť? Nakoniec sme usúdili, že sú to korene stromov, ktoré prenikali cez pukliny vo vápenci do jaskyne. Nachádzali sme sa v jaskynnom priestore asi 4 metre dlhom, 2,5 – 3 metre širokom a 1,3 na niektorých miestach až 1,5 metra vysokom. Pozreli sme si celú sieň, pukliny v nej a aj koreňové tvary a urobili zopár fotografií. Poslednýkrát sme si prezreli to, čo sme tu našli ako prví ľudia nedotknuté človekom. Príroda a krajina opäť raz ukázala jednu zo svojich podzemných krás.

So svojimi zážitkami a fotografiami som sa podelila s Doc. RNDr. Zdenkom Hochmuthom CSc. On mi poskytol na preštudovanie literatúru o koreňových tvaroch, ktoré sa nachádzajú v Čechách. Myslím si, že to, čo sme videli mi v jaskyni pri Hornej Lehotě, môže zodpovedať koreňovým tvarom.

Jaskyňa v Dutej skale pri Vrícku

Peter Mrázik

V južnej časti Lúčanskej Malej Fatry sa nad obcou Vrúcko, v okrese Martin, vypína masív Dutej skaly (1050 m). Tesne pod jeho vrcholom, orientovaný priamo na obec, je dobre viditeľný vchod jaskyne. Aj keď jaskyňa je ľahko prístupná a miestnym obyvateľom známa oddávna, v literatúre nie je takmer vôbec spomínaná. Stručnú zmienku sme našli len v zborníku Slovenský kras XXII od dr. Juraja Bártu a v Prikrylových Dejinách speleológie na Slovensku. Zbežný prieskum jaskyne a orientačné zameranie vykonal autor v roku 1978, správa o tom však skončila len v archíve vtedajšieho Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši. Odvtedy sa členovia OS Martin o jaskyňu nezaujímalí. Pre doplnenie informácií prinášame tento krátky príspievok.

Stručná charakteristika okolia

Do obce Vrúcko sa dostaneme od východu, Kláštorskou dolinou, zo známeho mestečka Kláštor pod Znievom, ktoré leží na východnom úpätí pohoria. Údolie riečky Vrúce je zároveň líniou, ktorá v tejto oblasti viac-menej oddeľuje od seba dve tektonické jednotky: hronikum a veporikum. Prává strana doliny je tvorená takmer výlučne wettersteinskými ladinskými dolomitmi a norickými dolomitmi, v ktorých sporadicky vystupujú trosky gutensteinských vápencov príkrovovej trosky Studenca a chočského príkrovu. Ľavá strana doliny, kde leží i jaskyňa, je tvorená najmä slieňmi a slieňovcami stredného albu, resp. slienitými vápencami neokómu. Samotný vrchol Dutej skaly (1050 m) je vlastne nevelká troska gutensteinských vápencov chočského príkrovu, ležiaca priamo na spomínaných slienitých vápencoch neokómu (Rakús, 1993). Okrem Dutej skaly vystupuje gutensteinský vápenec ostrovčekovite ešte na niekoľkých miestach, zo speleologického hľadiska však ide o bezvýznamné lokality. Jednotlivé trosky vápenca majú plošne cca len 0,2 – 0,5 km² a veľmi malú hrúbku.

K jaskyni sa najľahšie dostaneme z obce Vrúcko po poľnej ceste, ktorá stúpa najprv východným smerom pod úpätie kopca, tu sa stáča na severozápad a miernym stúpaním obchádza Dutú skalu. Približne na vrchole stúpania z cesty doprava odbočuje do svahu lesný chodník, ktorý nás dovedie až priamo ku vchodu jaskyne.

Opis jaskynných priestorov

Markantný, dobre viditeľný vchod JZ expozície má zvlhľad previsu. Je 12,2 m široký a 3,5 m vysoký. Za vchodom pokračuje široká chodba smerom na SV

v dĺžke 20 m. Jej šírka je v predných častiach cca 8 m, vzadu o čosi menej. Výška i vzadu dosahuje 2 – 2,5 m. Na konci chodby je zával, pričom pomedzi mohutné balvany vidieť do výšky cca 3 – 4 m. Keďže hrúbka vápenca nie je príliš veľká, nepredpokladáme pokračovanie týmto smerom. Približne v prostriedku vstupnej chodby túto pretína výrazná zvislá tektonická porucha so smerom 120° – 300°. Chodba je ňou akoby prerезaná, výška priestoru tu dosahuje 4 – 5 m. Doprava, t. j. v smere 120° pokračuje len krátky, no zato širší výbežok, doľava puklina založená na spomínanej poruche pokračuje do dĺžky cca 10 m, pričom sa postupne zužuje a znižuje až na neprieľznú šírku. V tejto časti môžeme pozorovať náznaky sintrovej výzdoby. Ani pokračovanie týmto smerom nie je príliš pravdepodobné.

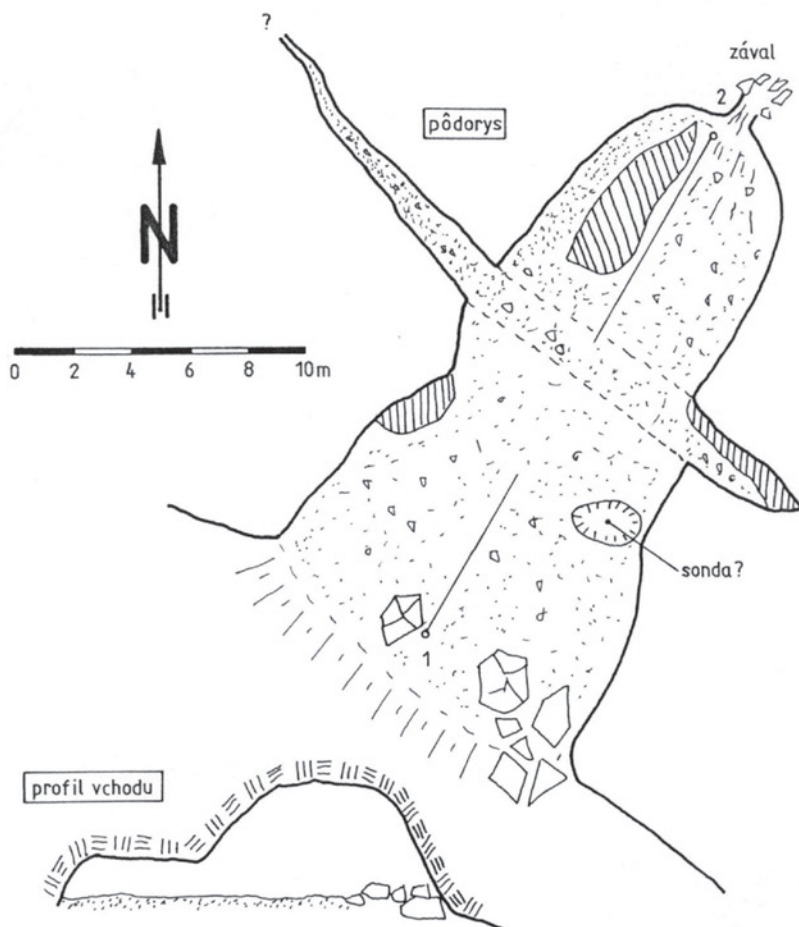
Jaskyňa zrejme často slúži ako úkryt pre zver, o čom svedčí množstvo stôp v piesčitých sedimentoch vstupnej chodby. Je typom korozívno-puklinovej jaskyne v senilnom štádiu vývoja, pričom na morfológiu vplývalo i mrazové zvetrávanie. Gutensteinský vápenec je výrazne vrstevnatý (so sklonom vo vchode 30/140°) a značne predisponovaný tektonickými poruchami. Výrazná tektonická porucha sa tiahne aj pozdĺž vstupnej chodby. Celkovú dĺžku jaskyne odhadujeme na 35 m.

Záver

V masíve Dutej skaly nepredpokladáme existenciu žiadnej významnejšej jaskyne. Speleologický prieskum okolitých vápencových trosiek zrejme tiež nemá veľký význam, predpokladáme tu jaskyne s dĺžkou max. 30 – 50 m. Neďaleko blízkej zrúcaniny stredovekého hradu Zniev sme pred časom zaregistrovali menšiu jaskyňu, ktorú tvorí jediná sieň dlhá približne 10 m, široká a vysoká cca 4 m. Podrobnejšie informácie o nej a prípadne i o ďalšom speleologickom prieskume okolia prinesieme neskoršie.

Literatúra:

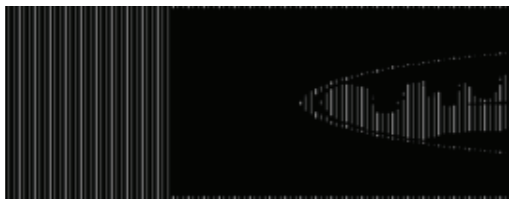
- BÁRTA, J., 1984: Tretie desaťročie speleoarcheologickej činnosti Archeologického ústavu SAV v Nitre (1972-1982). Slovenský kras, 22, Martin, 245-265.
- PRIKRYL, E. V., 1985: Dejiny speleológie na Slovensku. VEDA, Bratislava
- RAKÚS, M., 1988: Regionálne geologické mapy Slovenska, Geologická mapa Lúčanskej Malej Fatry, Geologický ústav Dionýza Štúra, Bratislava.

JASKYŇA DUTÁ SKALA, k.ú. Vrúcko, okr. Martin

zamerali: Peter Mrázik a Rastislava Mráziková, 7. 5. 2000

Adresár Slovenskej speleologickej spoločnosti pre rok 2002

Oficiálna adresa SSS: Hodžova 11, 031 01 Lipt. Mikuláš

sekretariát: Ing. J. Thuróczy 055/642 72 37, 0905/515 979, thuroczy@betox.sk

poznámka: označenie hviezdíčkou (*) značí, že dotýčný nemá pravidelný prístup k internetu
a je potrebné požiadať o odovzdanie odkazu

Výbor SSS:

meno	Funkcia	Adresa	tel.:zamestnanie, domov, mobil e-mail
Doc. RNDr. Zdenko Hochmuth, CSc.	predseda	M. Nešpora 17 080 01 Prešov	055/625 85 94, 051/ 77 472 55 0905/488 028 hochmuth@kosice.upjs.sk
Ing. Ján Tulis	čestný predseda	Brezová 9 052 01 Spišská Nová Ves	053/44633 04, 0903/811 687 geologia@uranpres.sk (*)
Mgr. Bohuslav Kortman	podpredseda	Stred 66/61 017 01 Považská Bystrica	041/723 56 13, 042/432 10 64 kasak@map.sk (*)
Ing. Tomáš Ďurka	tajomník	Rajecká 40 82107 Bratislava	02/40252131, 02/452 49 400 durkova@gku.sk (*)
Ing. Jozef Thuróczy	ekonóm	Toryská 4/28 040 01 Košice	055/6427237, 0905/515 979 thuroczy@betox.sk
Oľga Miháľová	členka	Ul. Mládeže 34 058 01 Poprad	052/773 37 54 mihalova.o@post.sk
RNDr. Eduard Kladiva, CSc.	člen	Maurerova 14 040 22 Košice	055/633 54 47, 671 92 27 055/719 527 kladiva@saske.sk
Mgr. Branislav Šmída	člen	Čajkovského 40 917 08 Trnava	033/552 12 75, 0903/447 965

Kontrolná komisia:

Vladislav Mikula	predseda	Pelhřimovská 1191/55 026 01 Dolný Kubín	043/588 55 32, 0905/501 517 mikulabb@bb.telecom.sk
Peter Strečanský	člen	Moroviánska 53/1 972 51 Handlová	046/547 3681, 547 66 81 0908/642 970
Milan Štéc	člen	976 45 Hronec, č.312	048/617 54 28 mobil: 0905/135 535

Jaskyniarske skupiny:

Názov	vedúci	adresa	tel.:zamestnanie, domov, mobil e-mail
Jaskyniarska skupina Adama Vallu	Ondrej Štefko	Školská 99, 01306 Terchová	041/569 50 30
	poštu posielat': Eduard Piovarči	Osiková 2, 010 01 Žilina	041/568 18 75 piovarci@pobox.sk
Speleoklub Badizer Plešivec	Ing. Juraj Kankula	P.O.BOX 78 958 01 Partizánske	0903/409 284 kankula@psg.sk
	pracovisko: RPL s.r.o., Za riekou Nitrou 1490, 958 01 Partizánske, t.038/492280		

Speleoklub Banská Bystrica	Stacho Mudrák	Bernolákova 25, 974 01 Banská Bystrica	e-mail: s.m@group-s.sk
	poštu posielateľ: Ing.Št. Mlynárik	Javornícka 25, 974 11 Banská Bystrica	048/417 40 10 0903/514 704
	adresa klubu: Sitnianska 13, 974 01 Banská Bystrica		
Speleo Bratislava	RNDr. Peter Magdolen, PhD.	Bárdošova 25 831 01 Bratislava	02/5474344 e-mail: magdolen@fns.uniba.sk
	adresa klubu: Dostojevského rad 15, 811 09 Bratislava		
Oblasťná skupina Brezno	Ľubomír Múka	976 81 Podbrezová, Štiavnička 187/15	048/617 11 27, 0904/501 788 e-m: speleobrezno@wanadoo.sk
Speleoklub Cassovia	Ing. Jozef Thuróczy	Toryská 4/28 040 01 Košice	055/642 72 37 0905/515 979 thuroczy@betox.sk www.saske.sk/cave/
Oblasťná skupina Čachtice	Pavel Pospíšil	Zemianske Podhradie 159 913 07 Bošáca	032/700 04 60, 0903/882 161
	taj.M. Borcovan	913 09 Kálnica č. 46	032/7798396, 7798832
Speleologický klub Červené Vrchy	Ján Šmoll	Nám SNP 2 031 01 Lipt. Mikuláš	mobil: 0903/512 283
Jaskyniarsky klub Demänovská dolina	Ing. Ján Dzúr	Garbiarska 2584 031 01 Lipt. Mikuláš	044/5514261 0903/802566, 693333 e-mail: telsys@mail.eurotel.sk
Speleo Detva	Elena Hipmanová	Komenského 16 960 01 Zvolen	045/5360269 (*) mail: mareinajag@mail.viapvt.sk
Oblasťná skupina Dolné Orešany	Peter Zvonár	Horné Orešany 492 919 03 Trnava	033/558 62 00, 558 8491 0905/736 917
Speleoklub Drienka	Martin Horčík	Ružínska 12 041 00 Košice	0908/364 438 e-mail: drienka@mail.box.sk
	poštu posielateľ na: (G.Lešínský) SMOPaJ, Zámocnícka 3, 040 01 Košice		055/6222120, m. 0907/376 209 www.cassovia.sk/drienka
Jaskyniarky klub Dubnica nad Váhom	Jozef Obetko	Pod Hájom 1090/65 018 41 Dubnica n. Váhom	0905/ 759 531 Samčík 0903/440 489 e-mail: heliktit@isterenet.sk
Oblasťná skupina Handlová	Peter Strečanský	Morovniarska 53/1 972 51 Handlová	046/ 547 3681, 547 66 81 0908/642 970
Speleoklub Chočské vrchy	Ing. Juraj Szunyog	Vajanského 8 034 01 Ružomberok	d. 044/432 85 32, 0905/791 554 e-mail: Juraj.Szunyog@scprbk.sk szunyog@minv.sk (júl-august)
Oblasťná skupina Inovec	Ing. Ivan Demovič	A. Hlinku 18/38 921 01 Piešťany	033/599 13 52, 033/762 81 87, 0908/420 545 e-mail: demovic@vuje.sk
Oblasťná skupina Jána Majku	MVDr. Zbyněk Valenta	Moldavská 27 040 11 Košice	d.055/643 95 11, 0903/ 902 753 e-mail: zvcave@szm.sk
Speleoklub Leopoldov	Michal Uherčík	Májová 1044/105 920 41 Leopoldov	033/734 26 12 0903/753 212
Oblasťná skupina Lipt. Mikuláš	Alfréd Gresch	032 44 Lipt. Kokava č. 266	044/529 71 24 0905/306 328
Oblasťná skupina Lipt. Teplička	Vlastimil Knapp	059 40 Lipt. Teplička č.551	052/779 83 65
Oblasťná skupina Lipt. Trnovec	Ján Hollý	032 22 Lipt Trnovec č.79 044/5598410 (Valaštiak)	044/5598314 (Vozárik) e-mail: kakus@naex.sk

Speleoklub Malá Fatra	Ing. Pavel Pokrievka	Záturčianska 57 036 01 Martin	0905/782 294 pavol.pokrievka@post.sk
Speloklub Minotaurus	RNDr. Jaroslav Stankovič	Edelényska 10, 048 01 Rožňava,	058/734 34 26, 0905/412 048 e-mail: stankov@ke.psg.sk
Speleoklub Muránska planina	Peter Mikuš	Gen.Goliana 54/1 050 01 Revúca	058/442 63 41 e-mail: mikuspeter@post.sk
Speleoklub Neandertal	Kamil Bukovský	ul. ČSA 727 /25 045 01 Moldava n.Bodvou	055/613 46 19, 055/460 39 21 mail: spel.neandertal@pobox.sk
Speleoklub Nicolaus	Ing. Peter Holúbek	1. mája 1959/36 031 01 Lipt. Mikuláš	044/552 45 58, 552 51 74 0904/333 613 e-mail: peholubek@yahoo.sk
Oblasťná skupina Orava	Vladislav Mikula	Pelhřimovská 1191/5 026 01 Dolný Kubín	043/588 55 32, 0905/501 517 mikulabb@bb.telecom.sk
Oblasťná skupina Plav. Podhradie	Jozef Kovárik	Pod liehovarom 211 906 36 Plav. Podhradie	034/658 51 76 0905/523 447 (Butaš)
Oblasťná skupina Prešov	Rudolf Košč	Exnárova 33 080 01 Prešov	051/775 18 67 0905/237 565, 518 975
OS Rimavská Sobota SK SMOPaJ	RNDr. Ľudovít Gaál	Česká 8/64 979 01 Rimavská Sobota	047/5634257, 5649525 0903/812 078 e-mail: gaal@sopsr.sk
Speleoklub ROKOŠ	Ľubomír Kubíček	Šulekova 20/2 971 01 Prievidza	046/5422956, 5418264 0904/315 997 e-mail: botansky@hbp.sk
Speleo Rožňava	Ing. Ondrej Bolaček	Ružová 2 048 01 Rožňava	058/777 83 13, 0905/400 162 e-m: berci.sturman@post.sk
Oblasťná skupina Ružomberok	Miroslav Jurečka	I.Houdeka 45/16 034 01 Ružomberok	044/434 14 62 e-mail: speleo@pobox.sk
Speleoklub Slovakia – Bystrá	Milan Štéc	976 45 Hronec č. 312	048/617 54 28 0905/135 535
Jaskyniar. skupina Spišská Belá	Vladimír Fudaly	kpt.Nálepku č.23 059 01 Spišská Belá	052/459 16 13, 0905/833 176 e-mail: sppbela@sinet.sk
Speleologický klub Slovenský raj	Ing. Ján Tulis	Brezová 9 052 01 Spišská Nová Ves	053/44633 04, 0903/811 687 geologia@uranpres.sk www.geocities.com/skslovraj
Jaskyniarsky klub Strážovské vrchy	Mgr. Bohuslav Kortman	Stred 66/61 017 01 Považská Bystrica	041/723 56 13, 042/432 10 64 kasak@map.sk (*)
Oblasťná skupina Tisovec	Ivan Kubíni	Štefánikova 956 980 01 Tisovec	047/3341/48, 933 22
Oblasťná skupina Trenč. Teplice	Miroslav Sova	Novomestského 7 911 08 Trenčín	032/652 50 47 052/652 98 50
Oblasťná skupina Trábeč	Ľubomír Sapák	966 61 Hodruša - Hámre 183	045/684 41 82, 684 42 90 mail (Šurka) caver@stonline.sk
Oblasťná skupina Uhrovec	Ľubomír Hajšo	M. R. Štefánika 161/14 956 41 Uhrovec	038/944 44
Speleoklub Univ. Komenského	Mgr. Branislav Šmída	Čajkovského 40 917 08 Trnava	0903/447 965, Griflík 0903/ 427598, Kapucian 0905/847 949
Jaskyniarsky klub Varín	Ján Nemček	Bernolákova 442/15 013 03 Varín	0905/925 041, 0905/365688 e-mail: jkv@szn.sk www.jkv.szn.sk
Oblasťná skupina Veľká Fatra	Milan Brandejský	Nešporova 1, 036 08 Martin	043/423 86 74. 0903/504608 e-mail: mazari@
Pracovná skVýchod Kom. pre potápanie	Doc. Zdenko Hochmuth, Csc.	M. Nešpora 17/III 080 01 Prešov	051/7747255, 0905/488 028, hochmuth@kosice.upjs.sk

Záchranná služba

Meno a priezvisko	funkcia, oblasť	adresa	telefón
Mgr. Branislav Šmída	náčelník záp. Slovensko	Čajkovského 40 917 08 Trnava	033/5521275 0903/447 965, Griflík 0903/427598, Kapucian 0905/847 949
RNDr. Jaroslav Stankovič	Slovenský kras	Edelényska 10 048 01 Rožňava	058/734 34 26 0905/412 048
Ing. Peter Holúbek	severné Slovensko	1. mája 1959/36 031 01 Lipt. Mikuláš	044/552 45 58, 552 51 74 0904/333 613
Doc. Zdenko Hochmuth	potápanie	M. Nešpora 17/III 080 01 Prešov	055/625 85 94, 051/77 472 55 0905/488 028

Iné užitočné adresy a telefóny:

☺ Správa Slovenských jaskýň: Hodžova 11, 031 01 Liptovský Mikuláš, tel. 044/ 552 45 50

☺ Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva: Školská 4, 031 01 Liptovský Mikuláš, tel. 044/ 5524558, 5522061

☺ SMOPaJ, Zámočnícka 3, 040 01 Košice (G. Lešinský) 055/6222120, m. 0907/376 209

☺ ŠOP-COPK, Svätoplukova 40, 979 01 Rimavská Sobota m. L. Gaál: 0903/812 078

☺ Česká speleologická společnost: Kališnická 4-6, 130 00 Praha 3, tel. 0042 02-830 69 234
e-mail: novotna@nature.cz

☺ KRÁSNOHORSKÁ JASKYŇA: RNDr. Jaroslav Stankovič, Edelényska 10, 048 01 Rožňava, 058/734 0905/412048 (dočasne pre návštevníkov uzavretá)

☺ JASKYŇA ZLÁ DIERA
Rudolf Košč, Exnárova 33, 080 01 Prešov, tel. 051/775 18 67, mobil 0905/237 565

☺ JASKYŇA MRŤVÝCH NETOPIEROV
Milan Štéc, 976 45 Hronec, č. 312, tel. 048/617 54 28, mobil 0905/135 535

☺ MEANDER, s.r.o., 04402 Turňa nad Bodvou, č. 328
Tel./fax: 055 4899101, 4899102, 4662230 Fax/tel.: 055 4662230, 4899101, 4899102
E-mail: meander@dodo.sk <http://www.meander.sk>

☺ Správa NP Muránska planina: uhrin@sazp.sk tel. 058/4422061

Speleomíting 2002

Ol'ga Mihál'ová

Dňa 13. apríla tohoto roku sa uskutočnil už jedenásty ročník celoslovenského stretnutia jaskyniarov vo Svite. Zišlo sa tu okolo 230 speleológov i fanúšikov tejto disciplíny. Odznelo 21 prednášok z rôznych oblastí speleológie.

Históriu slovenského jaskyniarstva nám pripomenul dokument o pamätníkovi slovenského jaskyniarstva PHMr. Štefanovi Rodovi, ktorý bol natočený tesne pred jeho smrťou.

Každoročne sa so zvedavosťou očkávajú výsledky prieskumu v chorvátskom Velebite. Právom, lebo tento odvážny a húževnatý tím slovenských speleológov vždy prekvapí skvelými objavmi. Veď jaskyňa Medúza a v nej najhlbšia vnútorná vertikála sveta zaradila našich jaskyniarov medzi svetovú špičku. Ale nie len vo Velebite preukazujú naši jaskyniari skvelé fyzické a morálne vlastnosti. Mohli sme sa o tom presvedčiť v prednáške RNDr. Z. Hochmutha Csc. o záchrannej akcii v Maďarsku v jaskyni Rákoczi. Jednoznačne to ocenili aj diváci Speleomítingu na anketových lístkoch. Nemožno spomenúť všetky prednášky. Mnohých zaujali i speleoarcheologické objavy, ktoré nám prezentovali pomocou meotaru a diaprojektoru RNDr. M. Soják a RNDr. F. Pomorský.

Po technickej stránke žiaľ, tento rok nebol veľmi dobre pripravený, čo ma veľmi mrzí. Príčiny boli v zmene majiteľov veľkoplošného videa a zvukovej techniky, čo spôsobovalo nekonečné problémy, lebo s predchádzajúcim technikom sme si zvykli na iný systém a boli sme už zohratí. Ďalšou príčinou je aj

nástup počítačovej grafiky, s ktorou ešte nie sú dostatočné skúsenosti. Nuž, o rok si budeme musieť techniku lepšie pripraviť. Ďakujem všetkým, ktorí mi pomáhali zabezpečiť Speleomíting priamo na akcii i pred ňou. Nakoľko už od tohto roku nepracujem, ocenila som i pomoc Ing. Š. Skalského, člena nášho klubu, ktorý mi vytvoril www stánku speleomítingu ktorá mi i do budúcnosti bude pomocou, lebo by sa mohla stať akousi kronikou Speleomítingu, do ktorej sa môžete zapojiť aj vy svojimi názormi a pripomienkami.

Adresa:

www.geocities.com/speleomiting

Ocenenie najlepších príspevkov:

- * najlepší príspevok z domácich lokalít – L. Plučinský / JS Sp. Belá: Nácvik záchrannej akcie a informácia o prieskume Morského oka v jaskyni Javorinka vo V. Tatrách.
- * najlepší príspevok zo zahraničných ciest – B. Šmída, Z. Agh, M. Audy, M. Majerčák / SK UK,ČSS: Medúza – jaskyňa s najhlbšou vnútornou vertikálou sveta
- * najlepšiu panelovú dokumentáciu – OS Plavecké Podhradie
- * umelecké stvárnenie jaskyniarstva – speleocountry Kortmanovcov
- * divácka cena za najlepšie prednesenú prednášku – Z. Hochmuth / Komisia pre speleopotápanie – východ: Záchranná akcia v jaskyni Rákoczi v Maďarsku.

Nová jaskyniarska doména na slovenskom internete - www.speleork.sk

Oblasťná skupina Ružomberok aktivovala svoj nový web prezentačný produkt. Jeho názov je Ružomberský jaskyniarsky server a nájdete tam podrobné informácie o skupine, jej územnej pôsobnosti, Liskovskej jaskyni a o viac ako 200 jaskyniach v širokom okolí. Bohatá galéria fotografií približuje činnosť a výzdobu v našich a zahraničných jaskyniach. Mnoho jaskyniarov si príde na svoje v rubrike technika, zaujímavosti, ekológia. Osobitne zaujímavé sú zahraničné cesty. Stránka zároveň slúži ako sprievodca po slovenských speleo stránkach a dosť podrobne mapuje linky na zahraničné jaskyniarske speleokluby.

Prepracované grafické prostredie, jednoduchá obsluha a primeraná rýchlosť spojenia je zárukou príjemného posedenia pri počítači.

Za prvé dva mesiace sme zaznamenali viac ako 1000 návštev. Stánku registruje väčšina slovenských i českých net vyhľadávateľov. Takže ak budete náhodou prechádzať okolo internet caffè či v pohodlí domova prezerat' elektronickú poštu, skúste zasurfovať na www.speleork.sk

Nezabudnite nechať odkaz v návštevnjej knihe. Tešíme sa na vašu návštevu.

Miroslav Jurečka, oblasťná skupina Ružomberok

www.speleork.sk

speleo@pobox.sk

Prednášky - SPELEOMÍTING 2002

1.	PREDNÁŠKA	prednášajúci	OS, SK	technika
2.	PHMr. Štefan Roda spomína	G. Slivka	Speleo Rožňava	video
3.	Expedícia Ohnište 2001	P. Holúbek	SK Nicolaus	video
4.	Záchranná akcia v jaskyni Rákoczi v Maďarsku	Z. Hochmuth	Komisia pre speleopotápanie	CD - počítač
5.	Medúza – jaskyňa s najhlbšou vnútornou vertikálou sveta – Velebit 2001	B. Šmída, Z. Agh, M. Majerčák, M. Audy	SK UK, ČSS	video
6.	50 rokov jaskyne Mieru a čo ďalej ?	A. Gresch	OS Lipt. Mikuláš	diaproj.
7.	Krásnohorská jaskyňa	STV		video
8.	Venezuela	M. Audy	ČSS	diapr.
9.	Z novších speleoarcheologických objavov na Spiši	M. Soják F. Pomorský	Archeolog. ústav SAV – prac. SNV	diaproj. meotar
10.	Potápanie v Brzotínskej jaskyni a Zlatej diere	M. Majerčák	SK UK	video
11.	Chráňte netopiere	A. Gresch	OS Lipt. Mikuláš	6 x 6 diaproj.
12.	Spievajúca huba	P. Holúbek	SK Nicolaus	video
13.	Dokumentácia a prieskum priestorov Nad Vstupnou chodbou v Belianskej j.	S. Pavlarčík L. Plučinský	JS Sp. Belá	diaproj. meotar
14.	Stratenská jaskyňa	F. Mihál'	SK Slov. raj	CD - počítač
15.	Nácvik záchr. akcie a informácia o prieskume Morského oka v jask. Javorinka vo Vysokých tatrách	L. Plučinský	JS Sp. Belá	video
16.	Skalistý potok – najhlbšia a najdlhšia Jaskyňa Slov. krasu	Z. Hochmuth	Kom. pre speleopotápanie	meotar
17.	Pracovné zábery z pripravovaného dokumentu o Liskovskej jaskyni	M. Jurečka, E. Piovarči	OS Ružomberok JS A. Valla	video
18.	Jaskyne v Ostrých skalách pri Litmanovej v Ľubovnianskej vrchovine	S. Pavlarčík	JS Sp. Belá	diapr. meotar
19.	Kaukaz	J. Vajs, P. Pokrievka, O. Samčík	SSS	video
20.	Netopiere Slov. raja	A. Hájková	Skup. pre ochranu netopierov	video
21.	Jaskyne Uralu a Ťan Šanu	Š. Labuda	SK Cassovia	diapr.
22.	Jaskyňa Haviareň	M. Hačo	OS Plav. Podhradie	video

SPRÁVA O ČINNOSTI JASKYNIARSKÉHO ODDELENIA SMOPaJ ZA ROK 2001

Kolektív pracovníkov jaskyniarskeho oddelenia SMOPaJ

Medzi dôležité aktivity Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši patrí aj činnosť jaskyniarskeho oddelenia. Jeho pracovníci v súlade so Štatútom múzea zabezpečujú zber, evidenciu, spracovanie, sprístupňovanie a uchovanie fondov a predmetov viažucich sa k speleológii. Pracujú na tvorbe jaskyniarskych výstav a expozícií, podieľajú sa na environmentálnej výchove, ďalej poskytujú konzultácie a rady pre študen-

tov, záujemcov o speleologickú problematiku a vykonávajú aj iné činnosti súvisiace s jaskyniarstvom ako prednášky pre školy, spolupráca so zahraničím.. Pre priblíženie práce jaskyniarskeho oddelenia v roku 2001 sme pripravili stručnú charakteristiku najdôležitejšej činnosti jeho jednotlivých pracovníkov. Bližšie informácie o múzeu si môžu záujemcovia vyhľadať na internetovej adrese www.smopaj.sk.

Jaskyniarske oddelenie v Liptovskom Mikuláši, ul. 1. mája 38

Ivica Hlaváčová – v automatizovanom informačnom systéme Cavis eviduje 4315 jaskýň a 2297 titulov literatúry. V roku 2001 spracovala údaje o 104 nových jaskyniach, aktualizovala údaje o 814 lokalitách a priradila 197 nových prírastkov literatúry. Eviduje 3668 mapových listov, 654 identifikačných kariet spracovaných členmi SSS a pracovníkmi múzea a 153 titulov nepublikovaných prác dotýkajúcich sa krasu. Triedi, eviduje a spracováva technické denníky, fotografie, správy a iný dokumentačný materiál viažuci sa k podzemným krasovým javom.

Peter Holúbek – spracúva a eviduje technické predmety súvisiace s praktickým speleologickým prieskumom. V roku 2001 zaevidoval a odborne spracoval 5 zbierkových predmetov (amatérska acetylénová lampa s príslušenstvom, dar M. Sluku, meraciu stanicu z Dobšinskej ľadovej jaskyne získanú od pracovníkov Správy slovenských jaskýň a transportnú sieť E. Hipmanovej). Spravuje depozitár s viac ako 300 predmetmi technického charakteru. V spolupráci s I. Hlaváčovou eviduje nové jaskyne a priepasti. V rámci plnenia Plánu hlavných úloh SMOPaJ v roku 2001 skúmal jaskyne v ľavej strane Demänovskej doliny a získaval informácie o najrozsiahlejších výkopových prácach na Slovensku za účelom objavenia nových jaskynných priestorov.

Iveta Korenková – správca zbierkového fondu "pamiatky o jaskyniach" zameraného na propagáciu a dokumentáciu slovenských a zahraničných jaskýň od najstarších čias po súčasnosť. Ide o 6100 kusov predmetov ako pohľadnice, plagáty, prospekty, vstupenky, odznaky a iné propagačné materiály, ako aj úžitkové, ozdobné, spomienkové predmety a filatelistické zbierky. V roku 2001 odborne spracovala 139 zbierkových predmetov. Hlavný dôraz kládla na riešenie úlohy Pohľadnice s tematikou slovenských jaskýň do roku 1918. Spracovala anotovaný súpis 173 hesiel historických pohľadníc z múzejných a knižničných fondov, ako aj slovenských a zahraničných súkromných zbierok. Pripravila filatelistické podujatie v rámci výstavy 120. výročie objavenia Belianskej jaskyne.

Milan Marušin – spravuje depozitár sintrov a hornín v ktorom sa nachádza 3368 evidenčných čísiel. V roku 2001 riešil úlohu Štruktúrno-tektonické mapovanie jaskýň Jánskej doliny so zameraním na Jaskyňu zlomisk a Komplexnú petrologickú dokumentáciu krasových oblastí Slovenska so zameraním na Vysoké Tatry. Pre žiakov základných a stredných škôl prednášal geológiu Liptovskej kotliny.

Jaskyniarske oddelenie v Košiciach, Žámočnícka ul. 3

Súčasťou Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva je aj jeho vysunuté pracovisko v Košiciach. Vzniklo už v roku 1970 delimitáciou z Východoslovenského múzea v Košiciach.

Gabriel Lešínský v roku 2001 pracoval na inventarizačnom výskume jaskýň Zádielskej planiny. Boli vykonané terénne práce na základe ktorých bol zostavený zoznam 102 speleologických objektov Zádielskej planiny, z čoho je 67 jaskýň. V rámci úlohy Inventarizačný výskum jaskýň krasového územia Vihorlatu bol zostavený zoznam 57 speleologických objektov Vihorlatských vrchov z čoho je 42 jaskýň. Súpis speleologických objektov Vihorlatských vrchov, ktorý sa v rámci úlohy vyhotovil vo forme Záverečnej správy, je prvým uceleným súpisom so základnými údajmi z tohto územia.

Ing. Juraj Sýkora, profesne orientovaný na meranie a zobrazovanie jaskýň, sa v roku 2001 zamerl na spracovanie číselnej dokumentácie, pod ktorou sa rozumejú všetky materiály, ktoré vznikali počas merania jaskýň, ako napríklad meračské zápisníky, náčrty, výpočty, zoznamy bodov a ich súradníc. Cieľom úlohy je okrem zmapovania rozsahu materiálu aj jeho odborné zhodnotenie, správa z tejto úlohy bude ukončená v roku 2002. K úlohám v roku 2001 patrila aj tvorba zbierok prístrojovej techniky, meračských prístrojov a pomôcok, ktoré sa využívali pri meračských prácach v jaskyni. V tomto depozitári eviduje 182 predmetov. Významnou súčasťou jeho práce v múzeu bola v roku 2001aj tvorba troch výstav s jaskyniarskou tematikou.

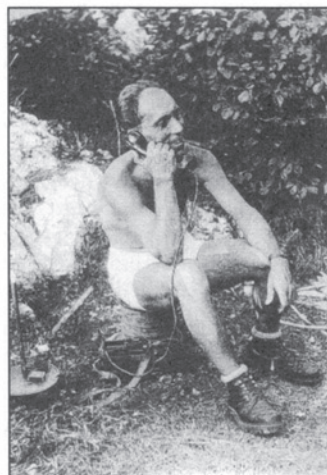
Ing. Darina Vacková sa sústredila hlavne na riešenie úlohy "Spracovanie databázových údajov o jaskynných plánoch a mapách ako súčasti automatizovaného informačného systému v múzeu." Jej cieľom bolo vytvoriť databázu údajov o zbierkových predmetoch mapovej dokumentácie jaskýň (mapy, plány a náčrty), ktorá by umožnila orientáciu a manipuláciu s údajmi. Vytvorená databáza má spracovaných 257 zbierkových predmetov. V súvislosti s novým prerozdelením zbierkového fondu múzea sa v marci 2001 stala kustódom zbierkového fondu mapovej dokumentácie jaskýň. Aktualizovala metodiku jej spracovania, základného triedenia a metodiku vyplňovania katalogizačných lístkov v počítačovej forme. V roku 2001 odborne spracovala 40 zbierkových predmetov (mapy, plány a náčrty jaskýň a priepastí), získaných akvizičnou činnosťou. Zakreslením a popisom 65 jaskýň a priepastí do mapového podkladu 1:10 000 pokračovala v úlohe "Priebežná lokalizácia jaskýň do máp 1:10 000 a zisťovanie polohy zatiaľ nelokalizovaných jaskýň".

výstava

*Významné
výročia
osobností
jaskyniarstva*

P.Mitter, S. Šrol, S.Kámen

8.6. - 30. 9. 2002

Výstavné priestory múzea na Školskej ul. 4, Lipt. Mikuláš

Otváracie hodiny: pondelok - piatok 8,00 - 12,00 12,30 - 17,00 hod

sobota - nedeľa 10,00-17,00 hod.

Prosíme školské skupiny aby sa objednali vopred na tel. 044/ 552 45 58-59

Bezpečnosť pri trhaní pomocou pyropatrón

Jaroslav Stankovič

Speleoklub MINOTAURUS

TECHNIKA

Rozpájanie horniny pomocou pyropatrón je dnes už všeobecne rozšíreným prostriedkom používaným v praktickej speleológii na Slovensku. Vďaka nemu môžeme pokračovať tam, kde by sme inak skončili. Ja sám som prispel k propagácii tejto metódy jej predvedením na Speleomítingu. Preto si uvedomujem aj určitú zodpovednosť za možné následky používania tejto metódy. Vo svojom príspevku sa chcem podrobnejšie vyjadriť aj k jej bezpečnostným aspektom a možným následkom pri rôznych zlyhaniach. Ja som sa v priebehu zlepšovania tejto metódy niekoľkokrát poučil na vlastnej škode a bolo by úplne zbytočné, aby tieto chyby opakovali po mne iní.

Ak sa snažíte zdravej časti populácie, ktorá sa zaujíma o našu činnosť, vysvetliť podstatu trhania horniny pomocou pyropatrónov, určite vás označí za chorých. Veď tlčť oceľovou tyčkou do aktivačnej zóny pyropatrónu, alebo aktivovať vo svojej bezprostrednej blízkosti detonáciu, ktorá dokáže roztrhať balvan veľkosti stola, sa nezlučuje s celkom zdravým rozumom. A predsa sa takáto činnosť dá realizovať takmer bezpečne (zdôrazňujem takmer bezpečne). Zbytok rizika je potlačený nadmernou motiváciou praktických jaskyniarov. Spoločenský jaskyniari bývajú ohrození menej. Počet incidentov závisí štatisticky aj od počtu odpalov. Takže s rozšírením použitia metódy ich môže byť viac. Preto sa musíme snažiť zvyšovať bezpečnosť, aby niekto netrpel úraz s trvalými následkami, čo sa v mojom prípade už pravdepodobne stalo.

Prínos tejto metódy pre objavy je za posledné roky zrejmy. Odpadajú zložité schvaľovania trhacích prác, jaskyni sa veľmi neškodí a efektívnosť je často lepšia ako pri použití klasických metód. Nedá sa však vyriešiť všetko. Závaly visiace zhora, sinter, rôzne sedimenty sa týmto spôsobom riešiť nedajú. Metóda má veľký význam v záchranárstve, čo dokázala aj posledná akcia v Maďarsku. V Moravskom krase bola táto metóda použitá pri záchrane jaskyniara zaseknutého v trhlíne. Oplatí sa preto prijať zbytok rizika, ktorý po všetkých možných bezpečnostných opatreniach ostáva, a metódu používať. Je však nutné používať všetky bezpečnostné opatrenia, ktoré budú v tomto článku popisované, poprípade aj ďalšie o ktorých zatiaľ neviem. Dôvody na použitie jednotlivých bezpečnostných prvkov sa budem snažiť argumentovať konkrétnymi prípadmi, kedy došlo k úrazu.

Najproblematickejším úkonom je ládovanie pyropatrón do navrtanej diery. Patróny kalibru 6,8 majú lem s priemerom asi 8,1 mm, takže je potrebné ich do vrtu natlačiť ládovákcom. Celý problém odpadá, pokiaľ sa použijú patróny menšieho kalibru, ktoré stačí do diery iba zasunúť. Toto sa nám osvedčilo aj

v Maďarsku. Treba však takéto patróny mať v dostatočnom množstve za prijateľnú cenu. Pokiaľ takéto patróny nemáme, musíme natlačiť. Zo začiatku sme používali ládovák s priemerom 7 mm a rovným koncom. Často však dochádzalo k predčasnej aktivácii s neblahými následkami. Dnes používame ládovák priemeru 6 mm s pologuľovým koncom. Tým sa počet predčasných aktivácií zmenšil.

Pri rozširovaní okna v Zaklinatej diere došlo počas ládovania k chvíľkovej strate koncentrácie a predčasnej aktivácii. Návrť bol prikrytý iba starou handrou a na rukách som mal gumené rukavice. Niekoľko úlomkov sa predralo cez látku aj rukavicu a poranilo ruku na niekoľkých miestach. Väčšie úlomky sa podarilo vybrať hneď, niečo na chirurgii a zbytok tam stále ešte mám. Aj drobná operácia prstov ruky môže byť problémom na niekoľko mesiacov. Po zastavení krvácania sa nám podarilo nakoniec úžinu rozšíriť a objaviť 6. najhlbšiu priepasť Plešiveckej planiny.

Po tomto incidente sme začali používať počas ládovania tzv. malé krytie, čo je guma z dopravníkového pásu s priemerom asi 20 cm. Otvor do gumy bol vyvŕtaný vŕtačkou. Toto sa ukázalo ako nie najlepšie riešenie. Pri rozoberaní závalu v inej jaskyni došlo znova k predčasnej aktivácii a napriek malému krytiu k poraneniu ruky aj cez koženú rukavicu. Drobné úlomky sa pretlačili cez rozstrapkaný otvor pozdĺž tyčky a jeden úlomok preletel krížom celou mäkkou časťou palca. Väčšie úlomky však guma zachytila, ináč by bol úraz ešte horší. Aj túto akciu sa podarilo dotiahnuť do úspešného konca s významným objavom.

Po všetkých skúsenostiach používame dnes ládovák s priemerom 6 mm zaoblený, s retardérom hmotnosti asi 0,5 kg a ako malé krytie hrubú gumu s priemerom 20 cm, do ktorej je otvor vyrazený presným dierkovačom. Počas ládovania odporúčam, ak to tvar skaly dovoľí, používať aj veľké krytie, prípadne koberec s priemerom aspoň 1 m na zakrytie skaly. Môže to zmierniť následky, ak počas predčasnej aktivácie dôjde aj k odvaleniu horniny.

Najvážnejší incident sa počas ládovania stal vo februári 2002, kedy po naládovaní 6 čiernych patrón (najúčinnejšie) som sa rozhodol pridať ešte siedmy. Tento explodoval hneď v ústí diery pri prvom údere ládovákcom. Kvalitné malé krytie zabránilo deštrukcii ruky. Veľké kusy črepín boli vrazené v gume do hĺbky až 5 mm. Bez krytia by bola z ruky pravdepodobne fašírka. Horšie však dopadlo ľavé ucho. Tlak sa odrazil od ľavej steny v bezprostrednej blízkosti ucha a prerazil zrejme bubienok a poškodil aj ďalšie časti vnútorného ucha. Niekoľko týždňov som počul ľavým uchom len rôzne škripoty. Dnes je to už lep-

šie, ale stále počujem pískanie v uchu. Či sa to ešte spraví, nevedno. Od tejto akcie prevzal funkciu hlavného trhača Z. Jerg a na ochranu uší používame kvalitné chrániče. Rovnako je potrebné chrániť aj oči. Najlepši by bol veľký pracovný štít, čo v stiesnených podmienkach môže byť problém. Kvalitné pracovné okuliare sú bezpodmienečne nutné.

Potvrdil mi to aj odpal, kedy síce došlo aj k odvaleniu horniny, ale tlak plynov smeroval aj von z návrtu, odklopil veľké krytie a vrazil mi do tváre pod oko. Mal som tam škrabanec a podliatinu. Oku by to zrejme neproslo.

K ďalším typom úrazov môže dôjsť aj počas aktívacie odpalu. Tu je bezpodmienečne nutné používať aj tzv. veľké krytie, čo je hrubá guma s priemerom 60 až 80 cm. Otvory do nej je tiež dobré vyraziť presným dierkovačom. Ako dodatočné krytie je účelné použiť koberec s priemerom 100 až 120 cm. Môže to stlmiť odletujúce kamene.

Počas odpalu sme ohrozovaní jednak kameňmi, ktoré niekedy môžu dosahovať značnú rýchlosť, samotným odpalovákum, ak nedôjde k odvaleniu horniny a tlakom unikajúcich plynov.

Odletujúcim kameňom sa bránime hlavne kvalitným prikrytím odpalu. Každé ďalšie krytie zvyšuje našu bezpečnosť. Počas odpalu je najlepšie sa zdržiavať za krytím, ale nie priamo v smere návrtu. Niektorí trhači to praktizujú tak, že nohami sa oprú o krytie, uchopia odpalovák za retardér (bezpodmienečná súčasť odpalováka) a kladivom aktivujú odpal. Je to prijateľné riešenie, eliminuje niektoré riziká, ale vyvoláva ďalšie. Pokiaľ je pravdepodobné, že odpalovák nevyletí smerom von (99,99 %), je to najlepšia metóda. Ja sa snažím byť od odpalu radšej čo najďalej, ale zároveň za gumou. Nie vždy sa mi to vyplatí, vid' úraz v Maďarsku. Tu sa skombinovalo viacero nepriaznivých okolností. Predčasná aktivácia počas zatĺkania odpalováka a zle volený smer vrtu. Najčastejšie volím smer vrtu šikmo dole. Hornina sa potom oddelí smerom od steny a dopredu. Tu som navrátil kolmo dole do výčnelku na dne štôlne. Kameň sa oddelil na kolmej puklinke a smeroval spoza krytia smerom von. Našťastie bol veľký, takže nemal vysokú rýchlosť. Výsledkom boli dva stehy na obočí, ktoré maďarský lekár zvládol priamo v jaskyni. Oko zostalo nedotknuté.

V Maďarsku sme sa len o chl p vyhlí vážnemu úrazu. Jeden z našich českých priateľov, zvyknutý ládovať menší kaliber, ládovao obdobným spôsobom aj patróny 6,8 mm (bez akéhokoľvek krytia). Počas ládovania došlo k predčasnej aktivácii. Povolila aj hornina a akoby zázrakom nevyleteli smerom von žiadne črepiny. Tlak dostal priamo do nechránenej tváre. Našťastie, nedošlo k žiadnemu poškodeniu zdravia a otrásený trhač pokračoval ďalej v práci.

Počas odpalu by sa mali vzdialiť čo najďalej všetky osoby okrem trhača. Aj napriek kvalitnému krytiu môže vyletieť kameň, ktorý ešte aj po odraze spôsobí bolestivú modrinu. To sa stalo v Novej muflónej priepasti. Ďalšou chybou je prílišná snaha o postup dopre-

du. Treba si chodbu rozširovať na správny technologický rozmer, aby sme nemuseli odpalovať pri bruchu zalezení v úžine. Pri rozširovaní prvej úžiny v tej istej priepasti som veľmi chcel, aby sme sa na akcii dostali až za úžinu. Kameň sa oddelil s takou razanciou, že došlo takmer k zlomeniu nohy. Niekoľko mesačné bolesti okostnice tento názor potvrdili.

V prípade, že nedôjde k odvaleniu horniny a tlak nemá kam uniknúť, môže sa z odpalováka stať projektíl. Výsledná rýchlosť bude závisieť jednak od váhy odpalováka včítane krytia a tiež od tvaru jeho konca. Horšie sú v tomto prípade odpalováky s rovným koncom na okrajový odpal. Takáto situácia sa nestáva často, ale jej následky môžu byť vážne, pokiaľ je trhač v smere letu odpalováka. Treba si dávať zvlášť pozor v prípade, že sa snažíme narušiť vypnutý tvar napríklad malého okna v pevnej hornine. Takýto incident sa stal v Jašteričej priepasti, kedy odpalovák aj s veľkým krytím veľkou rýchlosťou narazil do protiahlej steny. Našťastie sa nikomu nič nestalo. Okno sa vôbec nepodarilo rozšíriť. Zúfalstvo je používať na odpal kliniec bez retardéra a krytia.

Samostatnú kategóriu trhania tvoria voľné balvany rôznych veľkostí. Tu sa snažíme skôr podláďovať, aby sme sa nevystavili vysoko rýchlostným úlomkom. Samozrejmosťou je kvalitné krytie, poprípade balvan prikryjeme inými kameňmi, aby stlmili následky.

Zvýšenú pozornosť treba venovať pri rozširovaní úžin v komínoch. Tu odporúčame zabezpečiť polohu aj fixnými bodmi a nespoliehať sa na pevný postoj na pracovisku. Môže sa nám vydať masívnejší odpal a padajúce kamene by nás mohli strhnúť. Pozornosť je potrebné venovať aj okoliu. Účinok odpalu sa môže prejaviť aj na inom mieste. Pri práci na rozširovaní pukliny v jednom sľubne vyzerajúcom komíne sa na protiahlej stene pohl obrovský blok, ktorý vyzeral pevný. Pracovisko bolo nutné urýchlene opustiť a pravdepodobne sa tam už nebudie pracovať.

Netreba podceňovať aj účinok spalín, ktoré môžu mať vážne následky. Vyskytli sa vraj už aj smrteľné následky. Pokiaľ je v jaskyni prievan, nemali by byť väčšie problémy. Slabý prievan smerom k trhačovi je nebezpečný. Problémy sa prejavujú bolesťami hlavy a únavou. Po odpale okamžite opúšťame miesto odstrelu a necháme ho prevetrať. Poprípade mu trochu pomôžeme napríklad malým krytím, ktorým sa snažíme spaliny rozohnať. Počas prác na rozširovaní úžiny v Babskej diere, kde nie je žiadny prievan, som sa prioritával natolko, že na výstup von z priepasti som musel vynaložiť značné úsilie. Situácia nebola kritická, ale viem si predstaviť, že z náročnejšej jaskyne by som nebol schopný vyliezť von.

Zrejme sa nepodari celkom eliminovať všetky riziká pri používaní pyropatrónov. Treba však dodržiavať bezpečnostné pokyny uvedené vyššie a veselo trhať ďalej. Alebo radšej nie veselo, ale sústredene, aby sme sa vyhlí zbytočným chybám. Ako hovorieval klasik slovenského jaskyniarstva: "Ľudia, dávajte si pozor!"

História prieskumu jaskyne Sarma

A. Osincev

predseda klubu speleológov Arabika, Irkutsk, viceprezident Ruského speleologického zväzu

“Mnoho je ľudí na planéte, ktorí prenikajú do bezodných hĺbín zeme, skúmajú ich odkrývajú hranice nepoznaného čoraz ďalej, čoraz hlbšie? Myslím si, že ich nie je mnoho, nie viac ako kozmonautov.”

Alexander Espe

Najhlbšie jaskyne sveta:

1. Voronja (Abcházia) – 1710 m
2. Lamprechtsofen (Rakúsko) – 1630 m
3. Mirola (Francúzsko) – 1610 m
4. Jean-Bernard (Francúzsko) – 1602 m
5. **Sarma (Abcházia) – 1530 m**
6. V. Pant'uchina (Abcházia) – 1504 m

«Pred pätnástimi rokmi sme tu prišli s Túžbou nájsť Svoju Jaskyňu. Každý nasledujúci rok sme tu boli opäť a úporne sme sa predierali cez úzke pukliny a závaly nižšie a nižšie. Nebolo to vždy ľahké, ale my sme sa učili a neustupovali. V roku 1990 sme objavili Sarmu. Bol to prosté darček Osudu za naše úsilie. Jaskyňa zrazu “pustila.” Chodby a meandre so studňami pokračovali ďalej a ďalej do hĺbín Zeme. A prišla istota – toto je naša Túžba, naša “bezodná jaskyňa.” V 92. roku sa začala gruzínsko-abcházska vojna a prišli dlhé roky bez kaukazských expedícií. My sme sa však nikdy v mysli nerozlúčili s Arabikou. V hĺbke duše vždy žila nehasnúca hviezdička – Nadežda – my sa vrátíme, my sa určite vrátíme!»

Niekedy mnoho speleologických klubov zo Sovietskeho zväzu pracovalo na Kaukaze v rozsiahlych vysokohorských krasových oblastiach Abcházie. Podľa výsledkov sa vyčlenili dve najzaujímavejšie – Bzyb a Arabika.

V roku 1987 sa po prvýkrát na Arabike v oblasti *Trojuholník*, nachádzajúcej sa na juhovýchode masíva, medzi kótami Zont, Chyrka, Ut'jug objavili jaskyniari z Irkutsku. V rokoch 1987-88 irkutské útočné družstvá aktívne pracovali v jaskyniach Gándhí (-540 m) a Rusaločka (-250 m) spolu s krasnojarskými speleológmi.

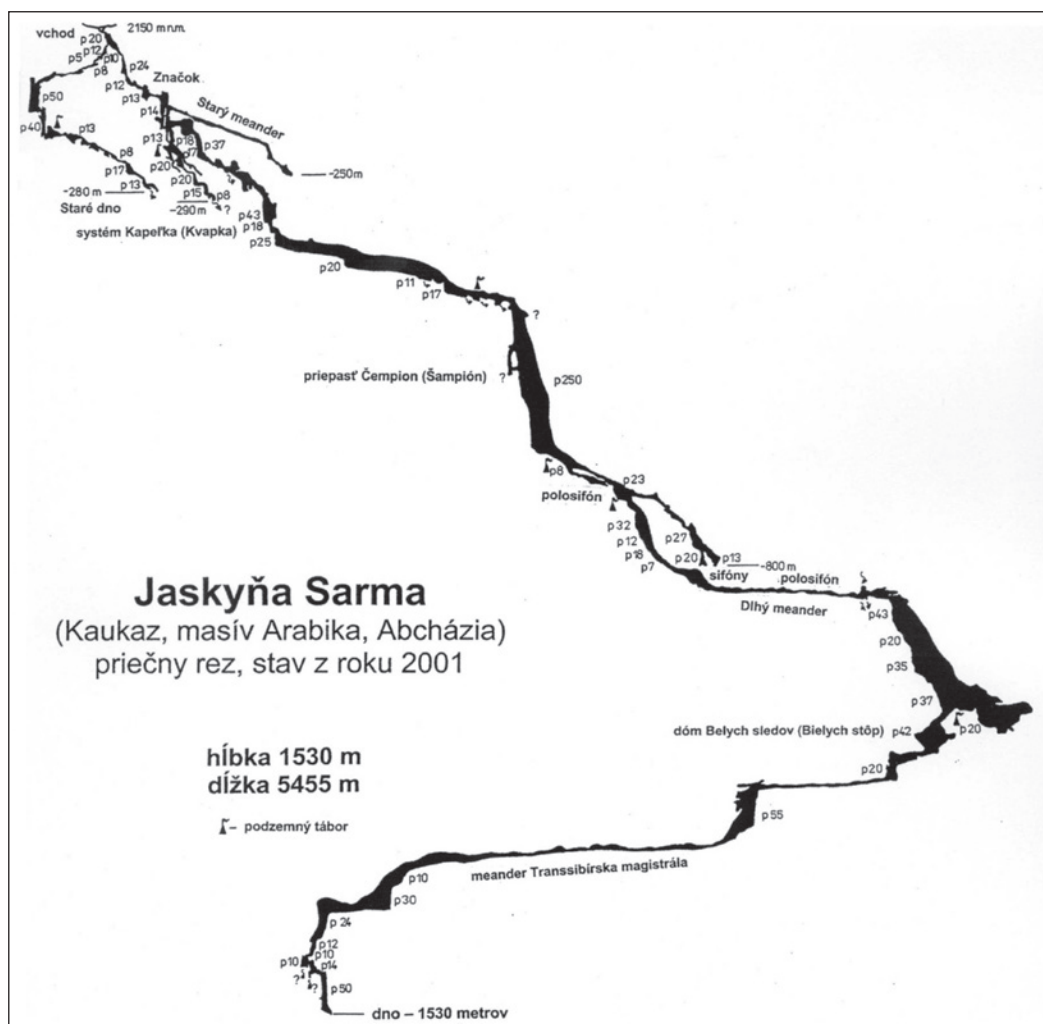
V roku 1990 sa konala expedícia irkutského klubu speleológov “Arabika”, ktorú viedol A. Osincev. Jej cieľom bola jaskyňa Rusaločka i hľadanie nových otvorov. Pokusy prehliť 250 metrov hlbokú Rusaločku boli neúspešné, ale Sergej Šipicin našiel nevelkú puklinu s veľmi silným prúvanom studeného vzduchu. Tri dni práce na dve smeny trvalo, pokiaľ sa prekonal prvý 4 metre. Nasledoval pohodlný meander kaskádovito klesajúci nadol. **Jaskyňa dostala meno Sarma** (Sarma – legendárny uragán, periodic-

ky vanúci na jazere Bajkal). V roku 1990 boli objavené: starobylá suchá galéria “Starý meander” s veľkopými nátekmi do hĺbky – 260 metrov a oblasť “Starého dna” – kaskád aktívne pretekajúcich vodou s početnými chodbami do hĺbky 240 metrov. Počas tejto expedície bola objavená a zdokumentovaná jaskyňa Medvedí grot (dl. 208 m, hl. 35 m), netypická horizontálna lokalita pre túto oblasť.

V roku 1991 sa uskutočnila spoločná expedícia irkutských a krasnojarských jaskyniarov. Pracovalo sa v Sarme v Starom meandri a na Starom dne. Na dne sa irkutskému útočnému družstvu podarilo prekonať zával i úžinu “Kapel'ka (kvapka)” (- 240 m) a predĺžiť jaskyňu. Všetky sily boli vrhnuté do tejto oblasti. Podarilo sa prehliť jaskyňu do až na – 310 metrov. Prietrž mračien na povrchu zaplavila jaskyňu. Prúdom vody boli spláchnuté obidva podzemné tábory (irkutský – 220 m a krasnojarský – 240 m). Navyše bolo pretrhnuté spojenie s V. Plotnikovom, E. Zuevom, A. Bobrovom, ktorí pracovali na hĺbke – 310 metrov. Druhé družstvo, A. Osincev, S. Alexejev, S. Levašev a E. Korennikov prekvapila povodeň na ceste k Značku. Našťastie všetko dopadlo dobre. V hĺbke – 220 metrov našli suchú sieň. Potom sa začala evakuácia ľudí, zvyškov podzemných táborov a výstroja z dna jaskyne. Práca v tom roku skončila v Sarme v hĺbke – 310 metrov. Počas tejto expedície bola objavená jaskyňa Čertov palec s hĺbkou 150 metrov.

Takto sa skončila predvojnová perióda výskumov v oblasti Trojuholník. V roku 1992 sa začala gruzínsko-abcházska vojna a začali dlhé roky čakania. My sme však verili, že sa na Kaukaz do našich jaskýň vrátíme.

Prvá povojnová expedícia bola zorganizovaná v roku 1999. V Sarme sa podarilo objaviť nové priesto-

ry v hĺbke 100 metrov. V Novom meandri po starobylých galériách jaskyniari zostúpili do hĺbky 350 metrov.

V roku 2000 sa opäť uskutočnila spoločná expedícia irkutských a krasnojarských jaskyniarov do jaskyne Sarma. Výsledok expedície: v Novom meandri sa podarilo zostúpiť do hĺbky 650 m, objavitelia zastali nad gigantickou 250 m hlbokou šachtou a v hĺbke 20 m bola objavená vetva ktorá skončila v hĺbke 280 m.

Nasledujúca spoločná expedícia irkutských a krasnojarských jaskyniarov sa uskutočnila v roku 2001. Bola rozvrhnutá do dvoch etáp. V auguste sa útočnému družstvu podarilo zostúpiť do hĺbky – 1100 metrov. Druhá etapa pokračovala v septembri. Jaskyniari pracovali vo viacerých jaskyniach, ale hlavné ťažisko bolo opäť vo výskume Sarmy. Tri družstvá (dve útočné a jedno podporné) nepretržite pracovali v jaskyni dva týždne. Boli vybudované tri podzemné tábory v hĺbkach – 420, 700 a 1100 metrov. Objaviteľom sa podarilo zostúpiť do hĺbky 1530

metrov! Počas jednej expedície sa podarilo jaskyňu prehĺbiť o 800 metrov!

Počas plánovaného východu z jaskyne zastihla povodeň spôsobená zrážkami na povrchu 17 jaskyniarov v hĺbkach od 400 do 1500 metrov. Našťastie sa všetci statočne vyrovnali s touto situáciou a po 70 hodinách väznenia sa všetci dostali šťastne na povrch.

Jaskyňa Sarma dnes zaujíma šieste miesto v rebríčku najhlbších jaskýň sveta. A zajtra?

Objavitelia v roku 2001 zastali nad studňami pretekajúcimi vodou v hĺbke 1530 metrov. Priepasti sa rozchádzajú, všetky sa nepodarilo preskúmať, skončili sa laná a nezostal čas. Vchod do Sarmy sa nachádza v nadmorskej výške 2180 metrov nad morom. Voda z jaskyne vyteká v krasovej vyvieracke Goluboe ozero v nadmorskej výške 104 metrov. Je možnosť, že hĺbka jaskyne dosiahne 2076 metrov! V septembri 2002 sa plánuje nová expedícia klubu jaskyniarov «Arabika» do Sarmy...

История исследования пещеры Сарма

А.Осинцев

“Много ли на планете людей, которые проникают в бездны Земли на такие запредельные глубины, исследуют их, отодвигая границы неведомого все дальше, все глубже? Я думаю, немного, не больше чем астронавтов”.
Александр Эспе.

Самые глубокие пещеры мира:

1. Воронья (Абхазия) - 1710 м.
2. Лампрехтхофен (Австрия) - 1630 м.
3. Мирольда (Франция) - 1610 м.
4. Жан-Бернар (Франция) - 1602 м.
- 5. Сарма (Абхазия) - 1530 м.**
6. им. Пантюхина (Абхазия) - 1504 м.

«Пятнадцать лет назад в 1987 году мы пришли сюда с Мечтой найти Свою Пещеру. И каждый следующий год мы вновь были здесь и упорно продирались сквозь узкие щели, сквозь завалы вглубь. Получалось плохо, но мы учились и не отступали. И в 90 году мы открыли Сарму. Это был просто подарок Судьбы за наше упорство. Пещера сразу «пошла». Ходы – меандры с колодцами уходили все дальше вглубь Земли. И появилась уверенность – вот она наша Мечта, наша «бездонная пещера». А в 92 году началась грузино – абхазская война, и потянулись долгие годы без кавказских экспедиций. Но мы никогда не расставались с мыслью о Арабике. Где-то в глубине души всегда жила неугасимая звездочка – Надежда – мы вернемся, мы обязательно вернемся!»

В свое время многие спелеологические клубы Советского Союза работали на Кавказе, в многочисленных высокогорных карстовых районах Абхазии. В результате выделилось два основных – Бзыбь и Арабика.

В 1987 году на Арабике в районе «Треугольник», находящемся на юго-востоке массива, между вершинами Зонт, Хырка, Утюг, впервые появились спелеологи из Иркутска. В 1987-88 годах иркутские штурмовые отделения активно работали в пещерах им.Ганди (-540м) и Русалочка (-250м) вместе с красноярскими спелеологами.

В 1990 году состоялась экспедиция иркутского клуба спелеологов “Арабика”, руководитель А. Осинцев. Цель экспедиции – пещера Русалочка и поиск новых входов. Попытки продвинуться глубже 250м в Русалочке закончились безрезультатно. Пока шли работы в Русалочке, Сергеем Шипициным была найдена небольшая щель с очень мощной тягой холодного воздуха. Три дня (при работе в две смены) ушло на то, чтобы преодолеть первые 4 метра. А дальше начинался обширный меандр,

уходящий уступами вниз. Пещера получила имя Сарма (Сарма – легендарный ураганный ветер, периодически дующий на озере Байкал). В 1990 году были обследованы: древняя сухая галерея “Старый меандр” с великолепными натеками до глубины –260 м и район “Старого дна” - каскад обводненных колодцев с многочисленными, многоярусными ходами - до глубины 240 м.. В эту же экспедицию была обнаружена и задокументирована пещера Медвежий грот (длина 208 м, глубина –35 м), нетипичная для района “горизонтальная” пещера.

В 1991 году совместная экспедиция иркутских и красноярских спелеологов. Работы ведутся в пещере Сарма в “Старом меандре” и на “Старом дне”. На “Дне” иркутской штурмовой группе удалось пройти завал и узость “Капелька” (-240 м) и выйти в продолжение пещеры. Все силы брошены на этот район. Удастся продвинуться вглубь до –310 м. В один из дней мощнейший паводок захлестнул пещеру. Поток воды смыло обе подземные базы (иркутскую –220 м и

красноярскую –240 м). Больше всего досталось отделению (В. Плотников, Е. Зуев, А. Бобров), которое работало на отметке –310 метров. Второе отделение (А. Осинцев, С. Алексеев, С. Левашев, Е. Коренников) попало в паводок на пути к “Значку”. К счастью все обошлось. Все собрались в сухом гротике на отметке –220 м, после чего началась эвакуация людей, остатков баз, снаряжения со дна пещеры. Работа в пещере остановилась на –310 метрах. В эту же экспедицию, была открыта пещера Чертов палец (-150 м).

На этом заканчивается “довоенный” период исследований в районе “Треугольник”. В 1992 году началась грузино-абхазская война. И начались долгие годы ожидания. Но мы всегда были уверены, что вернемся на Кавказ, в наши пещеры.

Первая “послевоенная” экспедиция была предпринята в 1999 году. В пещере Сарма удалось обнаружить новое направление на глубине –100 м. В “Новом меандре”, по древним обвальным галереям спелеологи продвинулись до глубины –350 метров.

В 2000 году состоялась совместная экспедиция иркутских и красноярских спелеологов в пещеру Сарма. Результат экспедиции: во-первых - в “Новом меандре” удалось продвинуться до глубины –650 м, прохождение остановилось на гигантском 250-метровом колодце; во-вторых - с отметки –20 м была пройдена еще одна ветвь пещеры до глубины –280 м.

В 2001 году очередная совместная экспедиция иркутских и красноярских спелеологов. Экспедиция проходила в два этапа. Первый – в августе, штурмовому отделению в пещере Сарма удалось достичь глубины -1100 метров. Второй этап состоялся в сентябре. Иркутские и красноярские спелеологи работали в нескольких пещерах, но основные усилия были направлены на пещеру Сарма. Три отделения (два штурмовых и одно вспомогательное) непрерывно работали в пещере на протяжении двух недель. Было установлено три подземных базовых лагеря на глубине –420, -700 и 1100 метров.

Исследователям удалось достичь глубины 1530 метров! За одну экспедицию удалось продвинуться на 800 метров вниз!

При плановом выходе из пещеры в жестокий паводок попало 17 человек основного состава экспедиции на глубинах от 400 до 1500 метров. Спелеологи мужественно справились с этой ситуацией и на третьи сутки после начала паводка самостоятельно поднялись на поверхность.

Пещера Сарма сейчас занимает 5 место в списке глубочайших пещер мира. А завтра?

Первопрохождение в 2001 году остановилось на каскаде сильно обводненных колодцев на глубине 1530 метров. Колодцы расходятся в разные направления, и все их не удалось обследовать, так как закончились веревки, жизнеобеспечение и расчетное время пребывания. Вход в пещеру Сарма находится на высоте 2180 метров над уровнем моря. Вода из пещеры вытекает в карстовом источнике «Голубое озеро» на высоте 104 метра. Возможная глубина пещеры составляет **2076** метров!

В сентябре 2002 года планируется новая экспедиция клуба спелеологов «Арабика» в пещеру Сарма...

Summary

Since the year 1987 cavers from Irkutsk and Krasnoyarsk have been working at karst plateau Arabika in Abkhazia (part of Georgia). They discovered the entrance with the strong draught in 1990. After a short effort they made the way through into the cave Sarma named after the windstorm winding at the lake Baykal. In the same year they came to the depth of 260 m. Next year they advanced and stopped at 310 m. The promising exploration was disconnected by the civil war in Georgia. It was not until the year 2000 when the Siberian cavers could continue and they reached the depth of 650 m in that year. In 2001 the exploration stopped at the depth 1530 m over the free continuation. The perspective of the cave touches nearly 2100 m, so it is possible the expedition in September 2002 will bring surprising results.

LITERATÚRA

K Atlasu krasových javov Plešiveckej planiny

Wojciech W. Wisniewski

Knižka "Plešivecká planina: atlas krasových javov", ktorú v minulom roku vydali Jaroslav Stankovič, Zoltánom Jerg a kolektív predstavuje veľmi cennú publikáciu; je veľmi užitočná ak nie nevyhnutná pre všetkých jaskyniarov zaujímavými sa o slovenské jaskyne. Pretože sa predpokladá vydanie ďalších materiálov tohto typu, podávame tu niekoľko úvah, ktoré môžu byť vhodné pre autorov iných podobných inventarizácií.

1. Nie je celkom správny názov podtitulu "atlas krasových javov", lebo knižka nie je registrom všetkých krasových javov (napr. závrov, škrapov apod.), zaoberá sa iba objektmi charakteru jaskynného (aj takými, ktoré podľa názoru autorov sa iba jaskyňami môžu stať – napr. vyvieracky), a to nie všetkých s krasovou genézou.

Upozorňujem tiež, že priepasť je jaskyňa, nie je potrebné písať "jaskýň a priepasť".

2. Pociťujeme chýbanie všeobecnej charakteristiky spracovávaného "masívu" (Plešiveckej planiny) a tiež aj všeobecnej mapy regiónu (mapku typu, akú uverejnil Z. Hochmuth v knižke Problémy speleologického výskumu podzemných tokov na Slovensku, s.112).

3. V opise jednotlivých jaskýň by patrilo (nezávisle od súhrnnej histórie) podať aj podrobnosti ich poznávania. Ide často o veľmi zaujímavý a diskutovaný predmet.

Bolo by vhodné, aby zoznam literatúry týkajúcej sa danej jaskyne bol podaný v chronologickom zariadení a tiež vyznačiť, na ktorých stranách je jaskyňa opisovaná, aby zainteresovaný čitateľ mohol bez ťažkostí nájsť informácie, ktorého zaujímajú.

4. Bolo by dobré zjednotiť mierky plánov jaskýň (a pri každom uviesť, v akej mierke bol – pôvodne – vyhotovený), teda aby vedľa seba neboli napr. plány v mierke 1:125 a 1:310. Teraz čitateľ musí z textu vyčítať, aby sa zorientoval vo veľkosti jaskyne. Najlepšie by bolo, podobne ako je tomu v Poľsku, používať iba niekoľko typov mierok, 1:100, 1:200 a 1:400 (poslednú iba pri najväčších jaskyniach).

5. Bolo by dobré, aby topografická mapa planiny v mierke 1:25 000 bola publikovaná v jednom kuse. Lepšie by sa takto používala.

6. Veľkou nedokonalosťou je absencia indexu (zoznamu) všetkých názvov jaskýň, ktorý by umožnil ľahšie nájsť záujmové objekty. Čitateľ, ktorý

využíva "zoznam" na str.8 nemusí vedieť, že Hučiaca vyvieracka je tá istá jaskyňa, ktorá je opisovaná na str.268 ako jaskyňa Zúg.

II. Iné vec je nedostatok uvedenia značného počtu poľských publikácií hovoriacich o jaskyniach Plešiveckej planiny, ako aj nezhodnotenie veľkého podielu poľskej činnosti v týchto jaskyniach. Bibliografia obsahuje iba 8 prác poľských autorov. Uvádzam príklady chýbania dôležitých údajov:

Goch, B., 1963c: : II obóz jaskiniowy KTJ w Słowacji. Gacek, Kraków, październik 1963, s. 28-29+2 k. nlb. (správa z druhej poľskej výpravy na Plešiveckú planinu)

Wójcik, Z., 1968: Rozwój geomorfologiczny wapiennych obszarów Tatr i innych masywów krasowych Karpat Zachodnich. Prace Muzeum Ziemi, 13, Warszawa, s. 3-169 (o. i. je tu analýza genézy Brzotínskej jaskyne).

Prehliadnutá je tiež informácia o tom, že poľskí jaskyniari zdolali jaskyňu Zvonica už počas výpravy v roku 1962 (23.7.), že toho istého dňa navštívili tiež iné jaskyne (Závozná priepasť – obok gajówki). Nie je odcitovaná informácia, že v r. 1970, 1980 a 1990 poľskí jaskyniari veľakrát navštívili rôzne jaskyne Plešiveckej planiny. Nie je tu tiež informácia, že Diviacia priepasť mala tiež iné názvy (v r. 1965 pozri Goch 1965-1966 s.5: Kančí priepasť).

Na záver zo smútkom musím konštatovať, že asi nie je možné súhlasiť s hypotézou, hoci by to bol milý poznatok pre poľských jaskyniarov, že oni boli prvými prieskumníkmi Diviačej priepasti už v r.1962, čiže 2 roky pred "oficiálnym" objavom. Autori atlasu uviedli, že jaskyňa "Lehocká lúka", do ktorej vošli účastníci poľskej výpravy v roku 1962 je vlastne Diviacia priepasť. K tomuto názoru dospeli analyzujúc opis jaskyne objavenej poľskými jaskyniarmi a jej polohou. Totiž v jednom z článkov (Gacek, október 1963, s.13), Branislaw Goch, ktorý bol účastníkom vstupu do "Lehockej lúky" v r. 1962, výrazne identifikuje túto jaskyňa. Napísal tam o. i.: "Welka Peniazna ("Lehocka Luka") -64,5 m".

Vyššie uvedenými úvahami nechcem knižku kritizovať, je na vysokej úrovni a v nejednom ohľade mohla byť vzorom či inšpiráciou pre iných autorov inventarizačných prác. Ich cieľom bolo iba obrátiť pozornosť na "nedotiahnuté veci", aby budúce knihy tohoto typu boli ešte lepšie.

K sedemdesiatinám Slavomíra Chmela

V roku 2002 oslávi Slavomír Chmela svoje sedemdesiate narodeniny. K tomuto významnému jubileu mu zo srdca všetci prajeme ešte veľa tvorivej guráže a chuti do života. Napokon týmto nezlomným úsilím a energiou je charakterizovaný celý jubilatov doterajší bohatý život.

Narodil sa 18. augusta 1932. Po absolvovaní strednej odbornej školy pracoval v textilnom priemysle. Od roku 1950 sa okrem športovej gymnastiky začal venovať najmä horolezectvu v ktorom sa postupne prepracoval nielen ako skvelý organizátor náročných výkonnostných podujatí v horách, ale najmä svojimi hodnotnými výkonmi v lezení do Slovenského reprezentačného družstva.

Ešte skôr ako zbilancujem tieto najkrajšie roky jeho života prežité vysoko, v nádherných horách sveta nemožno nespomenúť i to že v roku 1958 ukončil tanečnú školu a po získaní diplomu pracoval v PKO Žilina ako lektor spoločenského tanca pre stredoslovenský kraj. Zakladal a viedol tanečné súbory Váhostavu a Sloveny (Slovenár). V obore spoločenského tanca zorganizoval prvú celoslovenskú súťaž v tanci. Bol realizátorom prvého celovečerného programu „OD MENUETU PO TWIST“, ktorým spolu s členmi tanečného krúžku PKO na mnohých celoštátnych podujatiach úspešne reprezentoval Žilinu.

Ako člen Slovenského reprezentačného družstva sa v roku 1959 zúčastnil prvého expedičného pôsobenia na Kaukaze, kde zaznamenal pre Žilinské horolezectvo prvé výstupy nad 5000 m. Slávo bol aj organizátorom prvých Horolezeckých dní v Porúbke pri Žiline. V tomto kontexte vydáva aj Sprievodcu po cvičných skalách v Porúbke a oddielové ročenky „Žilinský horolezec“.

V roku 1964 vystúpil traverzom na legendárny vrchol Ušby 4710 m. Bol to prvý Československý výstup. V tom istom roku Slávo spolupracuje pri zakladaní Československej horolezeckej školy vo Vysokých Tatrách.

Po návrate z Pamíru v roku 1965, kde zaznamenal niekoľko výstupov nad 6000 m a dosiahol najvyšší vrchol Zaalaju 7134 m, bol menovaný za riaditeľa Československej horolezeckej školy vo Vysokých Tatrách, ktorá ním bola riadená zo Žiliny až do roku 1975. V roku 1966 zaznamenal niekoľko

Slávo Chmela v Liskovskej jaskyni

Foto: E. Piovarčí

desiatok výstupov a nových náročných ciest a direttissim v Alpách a na Kaukaze. Len na Kaukaze zaznamenal viac ako 20 výstupov klasifikácie 5B. (V tej dobe to bola najvyššia klasifikácia v Rusku). V roku 1968 zorganizoval a viedol prvú žilinskú horolezeckú expedíciu na Pamír a v tom istom roku dostáva titul Majstra športu.

Druhú samostatnú žilinskú expedíciu na Pamír viedol v roku 1975. Dve samostatné expedície zorganizoval a viedol v rokoch 1974 a 76 na Saharu (pohorie Djurdjura a Hoggar). Vykonal niekoľko expedičných ciest do Strednej Ázie a viedol jednu žilinskú expedíciu do Fanských hôr. O jeho činnosti v horách by sa dalo písať iste oveľa viac, ale vymedzený priestor mi to neumožňuje ak chcem spomenúť okrem podujatí v nebotyčných výšinách aj jubilatovu bohatú speleologickú bilanciu.

* * *

Slávo začal aktívne pôsobiť v speleológii od roku 1979. Už v tomto roku organizuje svoju prvú jaskyniarsku expedíciu do bulharských, rumunských a maďarských jaskýň. V roku 1980 založil jaskyniarsku skupinu v Žiline a zorganizoval prvú Slovenskú expedíciu do druhej najdlhšej jaskyne sveta na Ukrajine (Optimičeskaja) v tej dobe dlhá 143 km.

Slávo viedol OS Žilina celých 18 rokov. V tomto období najmä v spolupráci s Petrom Bobulom a Petrom Slížom okrem vytvorenia dôkladnej mapo-

vej dokumentácie, dokumentačných kárt a prieskumu všetkých známych jaskýň v severných svahoch Lúčanskej Malej Fatry (Jaskyne v Rajeckých skálach v Hoblíku, Kamennej porube, Turskej doline atď.) sa OS Žilina venovala práve jeho zásluhou bohatej fotografickej, dokumentačnej a filmárskej činnosti.

Od roku 1978 jubilant natočil viac ako 400 titulov dokumentárnych, reportážnych a odborných filmov. Filmy boli natáčané v Európe, Ázii v Afrike a boli premietané na viacerých Európskych filmových festivaloch. Medzi jeho prvé filmy patril dokument o výstupe na Elbrus ELBRUS 77 a SAHARA – HOGGAR 76. Dokumenty získali niekoľko hlavných cien na mnohých filmových festivaloch. (Ekotopfilm Rožňov) i na celoštátnych súťažiach. Vo Francúzsku v San Etienne získal film S kamerou a halogénom jednu z hlavných cien festivalu.

V Moskve získali 3 jeho filmy Optimistická (1987), Nebojte sa kataraktu, Mám 20, trojnásobného laureáta festivalu. Na zdravotných festivaloch na Tatranskom kamzíku získali jeho filmy S prilbou a zápisníkom, Ortoptika, Lano, Diabáz, Veľká akcia a Pre kľud duše, (1987) prvé a hlavné ceny. Na profesionálnych súťažiach TV a Film získal jubilant dve ocenenia. Niektoré autorove filmy či videa boli premietané nielen v našej ale aj v nemeckej televízii. Slavomír Chmela získal za svoje filmové dielo dodnes stovky ocenení.

Z horských filmov spomeniem filmy Fanské hory, Pamír, Kaukazské končiare, Elbrus, Cestovanie Saharou, Bola raz jedna planéta a Tadžické miniatúry.

Zoznam jeho speleologických dokumentov je dlhý. Za všetky spomeniem aspoň niektoré Priatelia s karbidkou (1978), Márne hľadanie, Bulharské jaskyne (1980), S kamerou a halogénom (1981), Demänovské jaskyne (1982), Javor Kút (1984), Lilla, Bollhaš, Tridsiatka (1985), Koralová, Opäť akcia, Společňák (1988), Dvojaká tvár Punkvy (1992), Blázni v podzemí (1996), Kortmanka, Otcova jaskyňa (1998), Labský traverz (1999), Tajomstvo Amatérskej jaskyne (2000), Lisková (2002/

Filmovanie v podzemí je náročné po všetkých stránkach. Početné úspechy neboli vykúpené len veľkým sebazaprením, námahou a húževnatosťou, ale vyžiadali si ťažkú daň. Pri jednom filmovaní v maďarskej priepasti Diabáz v roku 1984 kameramanovi doslova rozdrvila nohu padajúci balvan. I keď sa Slávo po tejto udalosti stal invalidným dôchodcom svojej záľuby sa nevzdal a aj keď mnohokrát so zatvorenými zubami premáhajú bolesť znovu a znovu oblieka na seba kombinézu a výstroj a mieri

zo svojou kamerou do podzemia aby odtiaľ pre nás vyniesol nezabudnuteľné rozžiarené scenérie prekrásneho kamenného sveta, pretkávané tichom, s podmaňujúcim kvapkaním vody do priesvitných jazierok i s dramatickým hukotom podzemných vodopádov.

Mesto Žilina ohodnotilo jeho bohatú spoločensko-prospešnú činnosť v roku 2001 ocenením GENIUS LOCI SOLNENSIS za celoživotné dielo. Zdalo by sa, že sedemdesiatnik postihnutý nielen ťažkým úrazom ale i vekom útočiacou koksatrózou ostane užívať už len zaslúžený odpočinok. Slávo sa však stále motivuje a nedá si ujsť príležitosť znovu a znovu tvoriť. Okrem toho že je vo svojom veku vedúcim manažérom Slovenskej pobočky českej firmy Silisan ešte stále jaskyniarči a natáča. Po zániku OS Žilina, ktorá sa pripojila v roku 1998 k novej JS Adama VALLU, sa stáva jedným z jej členov výboru. Okrem toho patrí medzi obetavých sponzorov našej speleologickej činnosti.

Nielen pri natáčaní dokumentu o Amatérskej jaskyni, ale aj pri točení najnovšieho dokumentu o Liskovskej jaskyni som mal možnosť vidieť čo všetko je za zákulisím amatérskeho filmárskeho snaženia. Okrem veľkých nákladov na každý film, ktoré si amatér dôchodca musí či chce či nechce hradiť sám sú tu už spomenuté telesné obmedzenia a hendikepy limitujúce pohyb. Slávo si celkom rutinne dá najprv vytiahnuť vodu z kolena aj s úlomkami chrupaviek aby mohol vyraziť na akciu do obtiažneho terénu, štvrať sa po povrazových rebríkoch, zliezať so zatvorenými zubami s berlou v ruke skalné trasoviská a strmé svahy, predierať sa a prejabľkovať plazivkami a po takejto akcii si dá opäť celkom rutinne prepláchnuť a ťahať vodu s oboch kolien. Pritom všetkom musí počítať s termínom operácie bederného kĺbu a endoprotézou kolena a plánuje akcie tak aby stihol dokončiť film. Hneď čo dokončí jeden už je roztočený ďalší a rodia sa ďalšie a ďalšie projekty.

Bodaj by s takým neutíchajúcim elánom a nasadením dokázali pracovať o mnoho desaťročí mladší členovia v našej skupine. Poprajme preto starému horskému veteránovi ešte veľa úspešných krátkometrážnych dokumentov z vebného ticha halogénmi rozjaseného podzemného sveta, Poprajme mu ešte veľa veľa tvorivých síl, zdravia, lásky a priazne nielen od tých najbližších.

Jubilantovi zo srdca praje všetko najlepšie celý 35 členný kolektív jaskyniarskej skupiny Adama VALLU z pod Malej Fatry.

V Žiline 16. 5. 2002

Eduard Piovarčí.

Kde to je? Dnes už veru nik nevie

Peter Holúbek

Súčasťou jaskyniarstva je aj práca s historickým materiálom. Staršia fotografia pomôže oživiť spomienky, náčrt identifikovať zabudnutú lokalitu, alebo poznámka v mape napríklad otvoriť zasypaný vchod do podzemia. Často sú zápisky, mapy, poznámky a fotografie jediným spojkom medzi generáciami jaskyniarov pracujúcich na rovnakých lokalitách. Pritom svedomito spracovaný dokumentačný materiál je tou najlepšou zárukou, že výsledky namáhavej a dlhoročnej práce ani po rokoch neupadnú do zabudnutia a nasledujúca generácia môže kontinuálne nadviazať na prácu svojich predchodcov. V praxi sa však stáva, že sa síce objavia zaujímavé dokumenty, ale žiaľ bez popisu a s odstupom rokov ich už nik nedokáže identifikovať. Tento vážny nedostatok, častokrát cenných materiálov pociťujeme aj v Slovenskom múzeu ochrany prírody a jaskyniarstva, keď sa dostaneme k rozsiahlejšiemu archívu.

Ukážkovým príkladom je aj materiál známeho jaskyniara Stanislava Šrola, ktorý sa po rokoch dostal do múzea. Desiatky skvelých fotografií z jaskýň, meračské zápisníky, poznámky a mapy sú len veľmi ťažko identifikovateľné, pretože chýbajú tie najzákladnejšie údaje ako dátum, bližšie určujúci opis a kto je ich autor. Porovnávaním máp sme zistili, že medzi materiálmi S. Šrola sa nachádza unikátne kartografické dielo – rozpracovaná mapa Demänovskej jaskyne mieru bez akýchkoľvek údajov. Môžeme sa len domnievať, že jej objaviteľia ju začali zameriavať ešte pred dr. A. Droppom a nemali dosť energie na jej dokončenie. V mapovaní činnosti jaskyniarov v Jánskej doline by veľmi pomohol popis fotografií výkopov, vchodov do jaskýň, priepastí, ale aj osôb na skupinových fotografiách, ktoré za roky S. Šrol zhromaždil. Mnohé sondy kopané v tejto oblasti sú dnes zasypané a pri dnešných novších poznatkoch by bolo zaujímavé poznať ich históriu a priebeh podzemných priestorov. Napríklad pri skúmaní Jaskyne zlomísk sme sa viac-menej náhodou prekopali do neznámej sienky, kde bol už karbidkou začmudený dátum 4. 8. 1967. Práve z tohto priestoru sme neskoršie prenikli do

S. Šrol vo vchode do neznámej jaskyne

nových priestorov s dĺžkou niekoľko kilometrov. Keby sa zachovala dokumentácia z týchto častí jaskyne, tak je pravdepodobné, že by k objasneniu priebehu chodieb v Jánskej doline došlo už o niekoľko rokov skôr. Azda v tomto malom zamyslení je priestor pre apelovanie na všetkých, ktorí majú čo do činenia s dokumentačným materiálom, aby si našli čas

a popísali ho, pretože po rokoch sa môže stať, že niekto bude spoznávať už poznané, merať už merané alebo zbytočne kopat' či dreviť niečo už dávno vykopané a zasypané

Prieskum komína alebo zostup do priepasti v neznámej jaskyni

Po uzávierke

Prekvapenie 43. JT

Nový objav v Malých Karpatoch

Už dlho pútala pozornosť jaskyniarov výrazná priepašťovitá depresia vo svahu Plaveckého hradu. Od roku 1975 sa členovia OS Plavecké Podhradie postupne pokúšali preniknúť do nových priestorov. S veľkou drinou vyčistili priepašťovitý vchod. Viac sa im ale nepodarilo.

Pred tromi rokmi na pracovnom stretnutí na Cyrila a Metoda jaskyniari OS Plavecké Podhradie a Speleoklubu Bratislava zhodnotili možnosti v jaskyni a začali s ťažením sutiny. V priebehu troch rokov sme vybudovali dve lanovky, vyťažili sme nespočetné množstvo sutiny a navláčili množstvo lešenárskych rúr, ktoré sme pospájali do impozantnej konštrukcie. Výsledkom bol otvor, ktorým bolo vidieť veľký podzemný priestor. Trvalo nám tri akcie než sme sa konečne po lane spustili do nových priestorov. Tieto svojimi rozmermi a výzdobou predčili naše očakávania. To sa podarilo 13. 7. 2002.

Studňa sa jednostranne lievikovito zväčšuje. Dno vyplňa kužeľ sutiny cca 10 m vysoký. Tu sa zhodené kamene úplne stratili. Obrovský dóm prechádza v priamom smere do menšieho dómu, v ktorého ľavej časti je čierne jazero 10 × 7 m.

Na mieste, kde noha jaskyniara po zlanení dopadne na zem, pokračuje podlhovastý dóm cca 50 m dlhý široký od 5-15 m. Rozdelený je dvoma piliermi. Celý priestor je posiaty prevažne palicovitými stalakmitmi, z ktorých jeden je 4 m vysoký. Zostáva mu ešte 30-40 cm, aby sa stal stalagnátom. Strop je bohato zdobený brčkami.

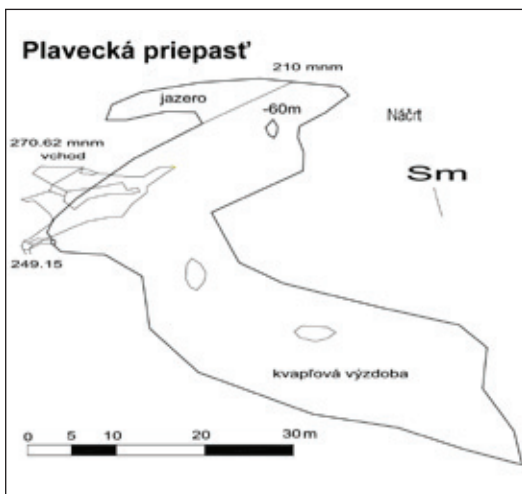
Barometricky sme určili hĺbku jaskyne pri hladine jazera -60 m od vchodu. Samotný vertikálny úsek je 30 m hlboký.

Myslím, že jaskyňa je veľmi zaujímavá. Bez spelealpinistickej výstroje si ju nemožno prezrieť.

Týmto je treba podakovať a vysloviť uznanie všetkým, ktorí prispeli k novému objavu.

Za týchto jaskyniarov

Tomáš Ďurka

Summary

The second this-year-number of Bulletin SSS is thinner a little as it usually used to be. It is perhaps caused by the fact the authors were exhausted because of writing the contributions for the Speleomeeting 2002. The first contribution from the beginning of the year yet informs about getting the depth of 300 m over in Skalístý potok cave. Thus the cave became the longest and the deepest in Slovak karst. It is the locality, which is accessible just for divers in a present time. Miroslav Jurečka (regional speleogroup Ružomberok) informs us about the interesting discovery in Čebrať hill, right above the city of Ružomberok. This is a fissure, crevasse cave with a length of more than 130 m. The more extensive study on research in Skleniansky karst (Žiar mountains, Middle Slovakia) was sent by P. Strečanský and M. Lutonský. The importance of the study is mainly in an evaluation of history of speleological research, with which the names and localization of the often forgotten caves are connected. Borčianska plain presents the smallest and also least known plain in Slovak karst. It is just this plain, Tibor Máté (speleogroup Drienka) presents interesting data about, regarding a research of several, in the literature until now almost unknown localities. A trinity of authors Attila Jerg – Tibor Máté – Zoltán Jerg writes about the new discovery in the Plešivecká plain (Slovak Karst). The united strengths of speleogroups Minotaurus and Drienka succeeded in discovering and measuring a relatively dangerous "Sworn shaft", which belongs with its depth of 72 m to a top-ten list as a sixth deepest cave in the plain. The well-known speleologist from Bratislava Peter Magdolen deals with the unconventional problematics – he informs us about a great amount of tiny caves in Borinský karst (Low Carpathians; near Bratislava), which are apparently not perspective from a speleological point of view, but they are of often interesting history. Also non-caver is succeeded in discovery of an interesting cave. The student of faculty of natural sciences D. Anderková informs us about the discovery of cave with moonmilk and root forms near Horná Lehota (Low Tatras; near Brezno). The article from Peter Mrázik (speleogroup Nicolaus) about until now unknown cave near Vrčko (near Martin in Middle Slovakia) close the section devoted to explorations. In the section devoted to administrative reports there is the most important updated directory of speleogroups and members of leadership of Slovak speleological society, which is regularly published each year in a second number of the Bulletin SSS. The evaluation of the tenth anniversary Speleomeeting in Svit also belongs to the section. During this event 22 lectures connected with video and slide projection could be heard and seen, also the exhibition of photos, maps and drawings was presented. From interesting informations we selected followed ones: an announcement about a new speleological domain in internet from M. Jurečka, an information of P. Holúbek about speleological activities in Slovak museum of nature protection and speleology in Liptovský Mikuláš and its workplace in Košice as well as an information about the newly installed exhibition devoted to the trinity of important speleological celebrities. Jaroslav Stankovič (speleogroup Minotaurus) writes about the experiences connected with using the pyropatrons and about needed safety. An interesting contribution sent through P. Holúbek came from Russia. A. Osincev writes in it (see his own summary) about the discovery of the fifth deepest cave in the world. In a section devoted to reviews, the W. Wisniewski's review from abroad to The atlas of karst phenomena of Plešivecká plain will take everybody to attention as well as P. Holúbek's review to Peter Nakládal's publication devoted to karst of Jánka valley. A social section brings on the activity survey of Slavo Chmela from Žilina on the occasion of his 70-ties, P. Holúbek appeals here to more serious access to documentation through the example of Stanislav Šrol, who died ten years ago. After a deadline we got a Tomáš Ďurka's report on a surprising discovery in Low Carpathians.

Translated by Gabi Lešínský

